

Akademia
Humanistyczna
Ekonomiczna
w Łodzi

Wyższa Szkoła
Przedsiębiorczości
i Administracji

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Відділ економічної історії

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

Відділ регіональної економічної політики

Гуманітарно-економічна академія в Лодзі (Польща)

Вища школа підприємництва і адміністрування в Любліні (Польща)

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

ВГО «Українська асоціація економістів-міжнародників»

МІЖНАРОДНИЙ ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

27 квітня 2023 р.

Київ – 2023

Akademia
Humanistyczno
Ekonomiczna
w Łodzi

Wyższa Szkoła
Przedsiębiorczości
i Administracji

State Organization "Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine", *Department of Economic History*
State Institution "Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the National Academy of Sciences of Ukraine", *Department of Regional Economic Policy*
University of Humanities and Economics (Poland)
High School of Enterprise and Administration in Lublin (Poland)
Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
All-Ukraine Public Organization "Ukrainian Association of International Economists"

INTERNATIONAL HISTORICAL EXPERIENCE OF POSTWAR ECONOMIC RECONSTRUCTION: LESSONS FOR UKRAINE

**Proceedings of the International Scientific and Practical
Conference**

April 27, 2023

Kyiv - 2023

УДК (339.9:341.38):94]:338.246.8(477)
М 58

JEL E23 N14 N64 F02 O19 R58

Організаційний комітет:

Вікторія Небрат, докторка економічних наук – голова оргкомітету;
Олександра Курбет, кандидатка економічних наук – відповідальна секретарка;
Анна Беляк, магістр, Люблін, Польща;
Беата Гроблевська-Богущ, докторка наук, Лодзь, Польща;
Ірина Драч, докторка педагогічних наук, професорка;
Анатолій Мокій, доктор економічних наук, професор;
Ольга Петроє, докторка наук з державного управління, професорка;
Наталія Супрун, докторка економічних наук, професорка;
Світлана Шульц, докторка економічних наук, професорка;
Марія Флейчук, докторка економічних наук, професорка

Рецензенти:

Олена Борзенко, докторка економічних наук, професорка (ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»);

Юрій Скиба, доктор педагогічних наук, доцент (Інститут вищої освіти НАПН України);

Костянтин Шапошников, доктор економічних наук, професор (ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти МОН України»);

Юрій Кіндзерський, доктор економічних наук, ст. наук. співр. (ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»);

Олег Пустовойт, доктор економічних наук, ст. наук. співр. (ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»);

Олексій Фраєр, кандидат економічних наук. (ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»)

Відповідальна за випуск – Вікторія Небрат, докторка економічних наук, завідувачка відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Затверджено до друку Постановою Вченої ради ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» від 28 квітня 2023 р. № 25

Рекомендовано до друку Постановою Вченої ради Інституту вищої освіти НАПН України від 8 травня 2023 р. № 7/5

М 58 Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. – Електрон. дані. – К., 2023. – 125 с. – Режим доступу: : <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf>

ISBN 978-617-7644-64-3 (електронне видання)

Збірник містить тези виступів учасників міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України». Дослідники з України, Польщі, Канади та інших країн наводять свої оцінки міжнародного досвіду та можливостей його імплементації в Україні, обґрунтовують стратегічні пріоритети економічної політики, розкривають потенціал відкритої науки та розбудови громадянського суспільства в контексті завдань повоєнної реконструкції економіки, інституційної модернізації та євроінтеграції України. Оргкомітет не завжди поділяє точку зору авторів.

ISBN 978-617-7644-64-3 (електронне видання) **УДК (339.9:341.38):94]:338.246.8(477)**

© ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

© Інститут вищої освіти НАПН України

Представлені у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції тези учасників відображають власну наукову позицію авторів. Редакція не завжди поділяє думку та погляди авторів. Автори доповідей несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цифр, цитат, економіко-статистичних даних, наукової термінології, імен власних, джерел посилання.

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника посилання на авторів і видання є обов'язковим.

Зміст

Розділ 1. ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ВІДБУДОВИ.....	12
Андрій Гриценко НАЦІОНАЛЬНО УКОРІНЕНИЙ РОЗВИТОК У РОЗДІЛЕНО-СПІЛЬНОМУ СВІТІ	13
Олексій Плотніков ВПЛИВ ФРАГМЕНТАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ УКРАЇНИ	14
Nataliia Suprun THE ROLE OF ECONOMIC SCIENCE IN STRATEGIZING POST-WAR RECONSTRUCTION .	15
Zbigniew Klimiuk RYZYKA ANTYODBUDOWY GOSPODARKI UKRAINY W WARUNKACH ŚWIATOWEGO KRYZYSU	16
Анатолій Мокій, Марія Флейчук КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГУВАННЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА	17
Roman Zvarych THE CONCEPT OF POST-WAR GREEN RECONSTRUCTION OF UKRAINE.....	18
Маріанна Кічурчак СТАЛИЙ РОЗВИТОК І ПОСТВОЄННА ВІДБУДОВА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЧИННИКИ ВЗАЄМОДІЇ	19
Сергій Іванов, Ганна Разумова НАЦІОНАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА	20
Світлана Писаренко,	21
ІННОВАЦІЙНО-СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ОСНОВА ВІДБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	21
Олена Снігова ПРО НЕОБХІДНІСТЬ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	22
Олена Нестеренко, Леся Чубук ДО ПИТАННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	23
Ксенія Лопух ПРИНЦИП «ПОРЯДКУ» У ПОЛІТИЦІ ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ НІМЕЧЧИНИ	24
Ольга Задорожна СТРАТЕГІЯ ДУХОВНО-НООСФЕРО-СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ВЕКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ ВИЖИВАННЯ ЛЮДСТВА ТА ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ СИСТЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	25
Сергій Савченко ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В ТЕОРІЮ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ	26

**Розділ 2. УСПІШНІ ЗАРУБІЖНІ ПРАКТИКИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА
МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ 27**

Ярослав Жаліло	
ПЛАН МАРШАЛЛА ДЛЯ УКРАЇНИ: ХИБНІ ІСТОРИЧНІ АНАЛОГІІ ТА РЕАЛЬНІ ПОТРЕБИ УКРАЇНИ.....	28
Вікторія Небрат	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ ДЛЯ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	29
Ігор Піляєв	
ЦІННІСНИЙ ФУНДАМЕНТ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЯПОНІЇ	30
Тетяна Маматова	
УПРОВАДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ БЕЗУПИННОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗА Е. ДЕМІНГОМ І ЯПОНСЬКЕ ПОВОЄННЕ ЕКОНОМІЧНЕ ДИВО: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	31
Олег Олійник	
ДОСВІД ЯПОНІЇ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ КРАЇНИ.....	32
Олена Ципліцька	
ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ КРАЇН ЗАХІДНИХ БАЛКАН: ПЕРЕДУМОВИ, ПРОГРАМИ ТА ЇХ РЕЗУЛЬТАТИ	33
Ольга Сич, Ірина Пасінович	
ВИКЛИКИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ МІСТ: ДОСВІД БОСНІЇ ТА ГЕРЦЕГОВИНИ	34
Валентин Патій	
НАРИС ПРО КОЕФІЦІЄНТ ПРІОРИТЕТНОСТІ ВІДБУДОВИ ЗРУЙНОВАНИХ МІСТ УКРАЇНИ.....	35
Назар Горін	
ПОВОЄННА РЕКОНСТРУКЦІЯ РОТТЕРДАМУ: УРОКИ ДЛЯ ВІДБУДОВИ МІСТ УКРАЇНИ.....	36
Андрій Пантелеймоненко	
ПОТЕНЦІАЛ ЖИТЛОВОЇ КООПЕРАЦІЇ ДЛЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	37
Giennadij Androshchuk, Marta Joanna Ziółkowska	
FRANCHISING AS AN INNOVATIVE BUSINESS MODEL: THE EXPERIENCES OF THE EU AND POLAND AND THE PROSPECTS OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE ..	38
Олександра Курбет	
ОСВІТА У ЧАС ВІЙНИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	39
Кароліна Гордіца	
ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ РЕЕМІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ.....	40
Тетяна Боднарчук	
ПОЛІТИКА ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ДОСВІД КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	41
Леся Дідківська	
ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ФРАНЦІЇ.....	42
Тетяна Сливка	
РОЛЬ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ТА ТЕХНІЧНІЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НІМЕЧЧИНИ.....	43

Олександр Корніяка	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ АНТИІНФЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК	
СКЛАДОВОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ.....	44
Оксана Вербова	
МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ УСПІШНОГО ДОСВІДУ ПОВОЄННОЇ	
ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЗАХІДНОЇ НІМЕЧЧИНИ	45
Наталія Морозюк	
ОЦІНКА МОЖЛИВОСТЕЙ АДАПТАЦІЇ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПИ У ПІСЛЯВОЄННІЙ	
ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ	46
Ольга Кудласевич	
ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВИ І РИНКУ У ПОВОЄННОМУ	
ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ.....	47
Tetiana Burlaienko	
DETERMINANTY POWOJENNEGO ROZWOJU GOSPODARCZEGO W UKRAINIE	48
Daria Zabłodska	
OPENNESS AND TRANSPARENCY OF DATA CONCERNING THE DEVELOPMENT OF	
EUROPEAN CITIES	49
Світлана Ткаленко	
ДОСВІД ДОПОМОГИ ЄС КРАЇНАМ – КАНДИДАТАМ ЦСЄ ДЛЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ	
ЕКОНОМІКИ	50
Pavlo Kerimov	
STATE SUPPORT AND THE POST-WAR RECONSTRUCTION IN UKRAINE: THE CURRENT	
STATE OF DISCUSSION	51
Катерина Клименко, Наталія Ухналь	
ВЕКТОРИ ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВОЄННИХ	
КОНФЛІКТІВ.....	52
Оксана Кушніренко	
ПОРІВНЯННЯ РІЗНИХ ТИПІВ МОДЕЛЕЙ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ	53
Василь Гуменюк	
ПОВОЄННА ВІДБУДОВА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ: УРОКИ ТА ЗАСТЕРЕЖЕННЯ.....	54
Наталія Гахович	
ПІВДЕННОКОРЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ – ДЛЯ ПОВОЄННОЇ	
ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	55
Віталій Дмитрук	
ЦІННІСНА ПАРАДИГМА ПІСЛЯВОЄННОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	
НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН	56
Олена Герасімова	
СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ МІСТ: УСПІХИ ТА НЕВДАЧІ.....	57
Ольга Чекан, Андрій Олійник	
ПОВОЄННА ВІДБУДОВА КОВЕНТРІ (ВЕЛИКА БРИТАНІЯ): МОЖЛИВОСТІ	
ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ	58
Вікторія Стовбун	
ПРАКТИКА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ІЗРАЇЛЮ ЯК	
ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ	59

Анастасія Чорнобай ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ ЯК ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	60
Анастасія Кондратенко, Андрій Олійник ЯПОНСЬКИЙ ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВІЙНИ	61
Олександра Шарлай РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ВІДБУДОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯПОНІЇ ЯК ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	62

Розділ 3. ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ВІДБУДОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ 63

Сергій Кораблін УКРАЇНА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОВОЄННОГО ФІНАНСУВАННЯ.....	64
Євген Бублик КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ВІДКРИТОСТІ ЗАСОБАМИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	65
Yuriy Shved CAPITAL CONCENTRATION DURING POST-WAR RECOVERY: LESSONS FOR UKRAINE FROM EUROPEAN EXPERIENCE.....	66
Світлана Шульц, Микола Антонюк ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ВИМІРІ ФАКТОРІВ ПРОДУКТИВНОЇ СПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ.....	67
Jakub Olszewski TOOLS FOR OPTIMIZING THE RECONSTRUCTION OF THE POST-WAR BUILDINGS AND URBAN STRUCTURE IN UKRAINE - EXAMPLES OF DESIGN PRACTICES AND SOLUTIONS.....	68
Тарас Васильців, Ольга Мульська РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ: KEY CASE OF CARPATHIAN REGION OF UKRAINE	69
Ірина Бабець ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЗНИЖЕННЯ ЗАГРОЗ ПІД ЧАС ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	70
Максим Максимчук СИНТЕЗ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЧИННИКІВ ПРОДУКТИВНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОДНОВЛЕНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	71
Iryna Tsynalievskaya INCREASING THE RELEVANCE OF THE COHESION FACTOR IN THE FORMATION OF STATE REGIONAL POLICY	72
Володимир Власюк РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ВИРОБНИЦТВА І СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ЕКОНОМІКИ ЯК КЛЮЧОВЕ ЗАВДАННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	73
Ірина Зварич СТРАТЕГІЧНІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	74
Данило Череватський, Денис Липницький ЗАСАДИ РАЦІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	75

Юрій Уманців ВНУТРІШНІЙ РИНОК В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	76
Людмила Кудирко ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ У СТРАТЕГІЯХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	77
Олена Никифрук, Лариса Чмирьова ІНФРАСТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО УКОРІНЕНОЇ СТІЙКОСТІ В УКРАЇНІ	78
Сергій Бартош ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	79
Ольга Попова ЗЕЛЕНИЙ КУРС ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	80
Віталій Крупін СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА НА ОСНОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТІЙКОСТІ	81
Оксана Риковська ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	82
Julia Tsybulska PERSPEKTYWY ROZWOJU POLSKO-UKRAIŃSKIEGO TRANSGRANICZNEGO RYNKU PRACY W KONTEKŚCIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ UKRAINY	83
Олександр Носирєв ВЕКТОРИ СТРАТЕГІЧНИХ ЗМІН ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ	84
Сергій Биткін, Анатолій Мокій ВІДНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК КОНСТРУКТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ РОЗРОБКИ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ HIGH- TECH ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ.....	85
Лариса Баластрик АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	86
Ольга Шевченко ВІДБУДОВА І РЕНОВАЦІЯ МІСТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ МІСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	87
Наталя Лисяк, Оріся Волошин ПРІОРИТЕТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ УРБАНІСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ.....	88
Тетяна Королюк УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	89
Tetiana Kapeliushna ENTERPRISE SECURITY MANAGEMENT UNDER UNCERTAINTY: A THREAT CONTROL SYSTEM	90
Lesia Korolchuk REGIONAL RECONSTRUCTION POLICY: MAINTAINING A STRATEGIC FOCUS.....	91

Olena Lutskev	
TRANSFORMATION OF THE STRUCTURE OF THE ECONOMY OF UKRAINIAN REGIONS IN THE CONDITIONS OF WAR.....	92
Сергій Бурбело	
АКТУАЛІЗОВАНИЙ ПЛАН ПОВОЄННИХ ДІЙ/ЗАХОДІВ (ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ІНШИХ СТЕЙКХОЛДЕРІВ) ІЗ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ОРДЛО ТА ЇХ РЕІНТЕГРАЦІЇ У ПРОСТІР УКРАЇНИ	93
Олександр Носирев	
ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ: СТРАТЕГІЯ ТА ПРІОРИТЕТИ	94
Ольга Войтенко	
АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ ПІДТРИМКИ СФЕРИ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	95
Аліна Андрощук	
СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ	96
Марія Карп'як	
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У ПРОЦЕСАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ.....	97
Ігор Руденко	
РИНОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ	98
Арсеній Янович	
ОБМЕЖЕННЯ РЕСУРСІВ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	99
Софія Жердєва, Андрій Олійник	
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ.....	100
Богдан Титиш	
РОЛЬ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ	101
Розділ 4. ВІДКРИТА НАУКА – ЧИННИК ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК СИЛЬНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРАЇНИ.....	102
Юрій Мелков	
ВІДКРИТА НАУКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК СИЛЬНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРАЇНИ	103
Олексій Сисоєв	
ВІДКРИТА НАУКА ЯК ЧИННИК ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА	104
Тетяна Кармадонова	
ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК ВІДКРИТОЇ НАУКИ В ІСПАНІЇ: МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ	105

Тетяна Маматова, Ольга Матвеева ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ГРУПИ ДОСЛІДНИКІВ ІЗ ВИВЧЕННЯ ПРАКТИК ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС ЗА ПРИНЦИПАМИ «OPEN RESEARCH»	106
Ігор Жиляєв МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ	107
Олена Слободянюк СОЛІДАРНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «ВІДКРИТА НАУКА»	108
Viktor Zinchenko MODELS AND CONCEPTS OF SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN AND GLOBAL STRATEGY OF OPEN SCIENCE.....	109
Валерій Дубко, Віктор Распопов, Вадим Семяновський РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ КОЛАБОРАЦІЇ ДОСЛІДНИКІВ ВІДКРИТИХ ЕВОЛЮЦІОНУЮЧИХ СИСТЕМ У ПОВОЄННІЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	110
Ірина Драч, Ольга Петрос ГОТОВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО ДО ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ НАУКИ: СОЦІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ	111
Валентин Верьовкін МАСОВІ ВІДКРИТІ ОНЛАЙН-КУРСИ ЯК РУШІЇ РОЗБУДОВИ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ	112
Юлія Носенко ВИКЛИКИ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ЧАСУ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ	113
Ольга Миросєді ВІДКРИТА НАУКА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	114
Маргарита Ситник ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДКРИТОЇ НАУКИ ЯК ЧИННИКА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	115
Розділ 5. РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ІНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ	116
Yaroslav Zhelobyts'kyi, Iryna Shtunder THE ROLE OF CIVIL SOCIETY IN IMPLEMENTING THE TASKS OF MODERNIZATION INSTITUTIONAL DETERMINANTS THE VALUE PRIORITIES OF POSTWAR RECONSTRUCTION	117
Артем Синюченко РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПОДОЛАННІ ВИКЛИКІВ ПРЕКАРИЗАЦІЇ	118
Ганна Дугінець, Костянтин Ніжейко РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПЛАТФОРМИ У ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ В ЄС.....	119
Ірина Новак РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ГІДНОЇ ПРАЦІ	120

Анастасія Пришляк	
МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ	121
Anton Rudui	
COLLABORATION BETWEEN CIVIL SOCIETY AND GOVERNMENT INSTITUTIONS FOR EFFECTIVE INSTITUTIONAL MODERNIZATION	122
Софія Колесніченко	
РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУТІВ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ	123
Alina Androschuk	
INVOLVEMENT OF YOUTH IN THE PROCESS OF INSTITUTIONAL MODERNIZATION ..	124

Розділ 1. ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ВІДБУДОВИ

Андрій Гриценко,

доктор економічних наук, професор,

академік НАН України,

заступник директора з наукової роботи,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,

Україна

НАЦІОНАЛЬНО УКОРІНЕНИЙ РОЗВИТОК У РОЗДІЛЕНО-СПІЛЬНОМУ СВІТІ

Сучасний світ є результатом історичного розвитку спільно-розділеної праці від елементарної клітини суспільства через відокремлення та інституалізацію, з одного боку, моментів роздільності, а з іншого – моментів спільності, що втілюється у співвідношеннях держави і ринку, національного і світового господарства та знаходить сучасне втілення у розгортанні суперечності між глобалізацією, яка реалізується за допомогою інформаційно-мережових і фінансових технологій, і локалізацією матеріальних та трудових ресурсів, не здатних рухатися з швидкістю інформації та фінансових потоків. Сучасний світ перетворився у розділено-спільну світ-систему, основною суперечністю якої стала суперечність між глобалізацією і локалізацією. Війна Росії проти України є локалізацією у просторі України найбільш гострих глобальних суперечностей провідних світових гравців. Повоєнна реконструкція економіки України повинна врахувати попередній пройдений Україною шлях і набутий досвід, наслідки ринкових трансформацій інверсійного типу і бути спрямованою на формування національно укоріненого економічного розвитку, який спирається на найбільш повне використання національних сировинних ресурсів, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу і створення мережі ланцюгів продукування доданої вартості та переробки сировини у кінцеву продукцію для задоволення потреб населення та експорту. Це зумовлює необхідність, по-перше, з'ясування номенклатури кінцевої продукції, що користується попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках, по-друге, оцінки сировинних ресурсів, які можуть бути використані для створення цієї продукції, по-третє, створення абстрактної схеми ланцюгів переробки сировини в кінцеву продукцію, по-четверте, порівняння абстрактної схеми з реально існуючими процесами і виявлення невідповідностей, по-п'яте, вибір варіантів подолання невідповідностей шляхом створення відсутніх ланок на основі мобілізації національного потенціалу і в разі необхідності – імпорту. Це є серцевиною стратегії національно укоріненого економічного розвитку у розділено-спільному світі. Під неї підлаштовуються економічна, бюджетно-податкова, грошово-кредитна та інвестиційно-інноваційна політика.

Олексій Плотніков,

доктор економічних наук, професор,

заслужений економіст України,

провідний науковий співробітник,

ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»,

Україна

ВПЛИВ ФРАГМЕНТАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ УКРАЇНИ

Сучасний світовий розвиток відбувається в умовах російської воєнної агресії проти України. Більш чітко визначаються світові тенденції щодо фрагментації на противагу глобалізаційним тенденціям. Глобалізаційні процеси продовжують існувати у світі, але в умовах регіональних і покраїнових обмежень. Ще напередодні 2020-х років світова економічна думка дискутувала щодо перспектив розвитку в умовах так званої слоубалізації (повільної глобалізації). Активне використання режиму санкцій визначає окремі країни не лише як несприятливі для економічної діяльності, а й як такі, що фактично виключені з процесу глобалізації. Відбуваються реальні зміни центрів економічної могутності. Нині дедалі активніше йдеться про теоретичну і практичну фрагментацію. Фактично у світі відбуваються процеси посилення економічної фрагментації, що виступає протиположним традиційним глобалізаційним процесам. Фрагментація є одним з вагомих наслідків російської збройної агресії проти України і має перспективи призвести до поділу світу на геополітичні блоки зі своїми власними технічними стандартами, резервними валютами і системами платежів.

Повоєнна відбудова України відбуватиметься в умовах фрагментації світової економіки і реалізовуватиметься за відповідними параметрами. Україна і надалі залежатиме від зовнішніх джерел фінансування і матеріальної допомоги. У цьому контексті вкрай актуальним є збереження зовнішніх пріоритетів розвитку країни, у першу чергу набуття повноцінного членства в Європейському Союзі. Важливо також усвідомити роль держави в економічному житті в умовах війни і в період післявоєнної відбудови. Крім того, беззаперечною повинна бути максимальна коректність у відносинах з іноземними партнерами, зокрема, у питаннях розрахунку потреб України у фінансуванні процесу відбудови з огляду на відмінності в ставленні до проблем корупції в Україні й країнах Заходу.

Nataliia Suprun,

Doctor of Economics, Professor,
Chief Researcher of the Department of Economic History, The
Institute of Economics and Forecasting of the National
Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine

THE ROLE OF ECONOMIC SCIENCE IN STRATEGIZING POST-WAR RECONSTRUCTION

Strategizing the post-war recovery of Ukraine as a process of multi-focal positioning based on the balancing of long-term interests of a wide range of strategic players, which is the basis for the formation of one's own national strategy, should be based on conceptual approaches and tools of economic science. As historical experience shows, the basis of all successful national models of post-war recovery was systemic political economic analysis as a basis for strategizing the modernization of the economy.

The most successful example in this context is the introduction of the concept of building a new model of the economy - a social market economy, developed by representatives of the Freiburg school of neoliberalism (W.Eucken, L. Erhard, V. Röpke, etc.) into the strategy of post-war reconstruction of Germany.

The basic principles of the model, which was based on the idea of the state ensuring the freedom of private initiative and favorable legal conditions for the development of the competitive system, were defined as: ensuring the state's internal and external monetary stability, which enables the performance of their regulatory function at market prices; preserving the openness of markets and ensuring a competitive system, which provides for free access to the market, the abolition of restrictions and economically impractical customs duties in international trade, ensuring freedom of contracts, limiting patent protection; protection of private ownership of the means of production as a prerequisite for a competitive economy, which involves the creation of relevant legal and judicial mechanisms; balancing responsibility for the risks of economic activity; reasonableness, predictability and consistency of economic policy (legal certainty was considered as a guarantor of stabilization of expectations and, thus, a stimulator of the investment and innovation process).

For the practical implementation of the model, regulatory principles (mechanisms) were developed that determined the following strategic goals of the state's economic policy: prevention of monopolies by limiting the influence of certain groups of economic power and creating equal conditions of access to markets and resources; proactive government policy aimed at creating a constitutional competitive system and creating conditions for the development of competition; internalization of external effects.

Zbigniew Klimiuk,
Dr Hab, kierownik Pionu
Zatrudnienia i Rynku Pracy,
Instytut Pracy i Spraw Socjalnych,
Warszawa,
Polska

RYZYKA ANTYODBUDOWY GOSPODARKI UKRAINY W WARUNKACH ŚWIATOWEGO KRYZYSU

Odbudowa gospodarki Ukrainy (zakładając, że wojna ukraińsko-rosyjska zakończy się w ciągu 1-1,5 roku) będzie dokonywać się w warunkach niestabilności, a nawet kryzysu ekonomiczno-finansowego gospodarki światowej. Oznacza to niebezpieczeństwo dla Ukrainy polegające na tym, iż jej wszelki potencjał (również w postaci rzadkich surowców) może zostać wykorzystany do ratowania sytuacji kryzysowej w innych krajach, szczególnie w gospodarkach wysokorozwiniętych. Mielibyśmy wówczas do czynienia nie z odbudową gospodarczą Ukrainy, tylko z antyodbudową. Jest to oczywiście scenariusz najbardziej pesymistyczny, z którym władze ukraińskie muszą się liczyć i do którego w żaden sposób nie mogą dopuścić. Pytanie strategiczne brzmi, czy szeroko rozumiana koalicja światowa skupiona wokół USA (Japonia, Korea Południowa, Tajwan, Australia, Wielka Brytania, Filipiny, Indonezja), włączając w to również „nadwyżkowe” i generalnie niechętne Ukrainie kraje Unii Europejskiej (Niemcy, Włochy, Francja z problemami makroekonomicznymi, Holandia) są w stanie zorganizować wystarczające środki finansowe i materialne niezbędne do szybkiej odbudowy gospodarczej Ukrainy w sytuacji, gdy niektóre z nich (w szczególności USA i Wielka Brytania) same potrzebują potężnych nadwyżek kapitałowych do finansowania swoich deficytów-handlowego, płatniczego i budżetowego. Niektóre z nich mają charakter strukturalny.

Losy i przyszłość gospodarki światowej rozgrywają się w tej chwili w konfrontacji między krajami nadwyżkowymi (dodatni wysoki bilans handlowy i płatniczy, dodatnia pozycja inwestycyjna netto, wysoki wzrost gospodarczy, wysoka stopa inwestycji produkcyjnych, wysoki wskaźnik R&D do PKB itd.), a krajami deficytowymi, gdzie wymienione wskaźniki przyjmują wysokie wartości ujemne. Do pierwszej grupy przed rozpoczęciem wojny ukraińsko-rosyjskiej należały trzy kraje o największych nadwyżkach: Chiny, Niemcy, Rosja. Drugą grupę stanowiły natomiast: USA, Wielka Brytania, Indie, pozostałe kraje anglosaskie. Celem grupy nadwyżkowej wspomaganej przez pozostałe kraje BRICS jest strategiczne doprowadzenie (moim zdaniem) do utraty pozycji dolara amerykańskiego w gospodarce światowej, co oznaczałoby koniec imperium amerykańskiego. Oczywiście USA i koalicja amerykańską bronią się i powstaje w tej sytuacji pytanie, jaka rola w tym wszystkim przypada Ukrainie.

Анатолій Мокій,

доктор економічних наук, академік АН ВШ України,
професор, провідний науковий співробітник відділу
регіональної економічної політики, ДУ «Інститут
регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН
України», Україна

Марія Флейчук,

академkinя АН ВШ України, докторка економічних наук,
професорка кафедри маркетингу, Львівський
національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З Гжицького, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГУВАННЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Відбудова на якісно новому рівні національної економіки і соціуму потребує визначення засадничих принципів, першочергових пріоритетів і проблем розроблення стратегій і програмних засобів.

Глобальне середовище характеризується істотними геополітичними, демографічними, соціальними, екологічними, геоекономічними, технологічними та інформаційними зрушеннями і викликами на тлі невідомості інститутів світового порядку. Таким викликом є російська агресія, що становить імператив трансформації парадигми розвитку України.

За понад 30 років державної незалежності, незважаючи на істотні політичні та соціально-економічні виклики, не сформовано не лише стратегію та макромодель, а й національну ідею розвитку, що унеможливило повоєнну відбудову, оскільки існують ризики неефективного використання фінансово-матеріальних внутрішніх та зовнішніх ресурсів. Необхідною є концептуалізація підходів до формування стратегії у часовому горизонті не менше 50 років з урахуванням вірогідності існування нашої держави в умовах війни.

Національну ідею України пропонуємо сформулювати як: „Україна – європейська держава – рівна серед сильних, сильна серед рівних”. Послідовність основних етапів імплементації пропонованої макромоделі збалансованого обмеженого соціально-економічного зростання окреслимо нижче:

– 2023–2032 – вступ до НАТО; трансформація стратегії національної безпеки України; зниження рівня тінізації економіки та корупції; забезпечення дотримання прав власності; підвищення соціально-економічних стандартів; розвиток конкурентного середовища; визнання військово-економічного і науково-технологічного секторів пріоритетними;

– 2033–2042 – реструктуризація національної економіки на користь технологічних галузей; розвиток факторного потенціалу продуктивної спроможності нації;

– 2043–2052 – входження у десятку передових країн у сфері космічних технологій; підвищення соціально-економічних стандартів до рівня європейських;

– 2053–2062 – збільшення частки галузей існуючого в глобальному середовищі технологічного укладу; входження у десятку країн – світових лідерів технологічного розвитку.

Roman Zvarych,

Doctor of Economics Sciences, Professor,
Head, International Economic Relations,
West Ukrainian National University,
Ukraine

THE CONCEPT OF POST-WAR GREEN RECONSTRUCTION OF UKRAINE

The mainstream of green post-war reconstruction should be the integration of environmental cases into the reconstruction process and providing them with basic foundations. General and sectoral components of post-war reconstruction under such a scenario should include: building the economy of the future: economic development based on decoupling – growth of macroeconomic indicators and reduction of pressure on the environment. In particular, this involves the process of decarbonization – reducing carbon emissions into the atmosphere and increasing the carbon and water productivity of the economy; reduction of waste generation; reduction of air and water pollution; development of circular economy. In addition, green reconstruction should focus on the conservation of natural capital, including water and land management, biodiversity conservation; as well as improving the quality of life, including environmental quality. Also, green reconstruction should ensure the construction of a basis for green investments and green innovations, state assistance to green sectors in priority areas, and the creation of green jobs. Therefore, the researches should be focused on solving the problem of ecologically clean post-war reconstruction of Ukraine on the basis of the consistent development of society, economy and the state, that is, the use of green tools to achieve the set goals, effective mechanisms for integrating environmental problems into the decision-making process and clear environmental conditions for the implementation of sectoral projects.

Маріанна Кічурчак,

докторка економічних наук, професорка кафедри
економіки України, Львівський національний
університет імені Івана Франка, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК І ПОСТВОЄННА ВІДБУДОВА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЧИННИКИ ВЗАЄМОДІЇ

Війна в Україні загострила економічні, соціальні та екологічні проблеми в країні, що унеможливило досягнення до 2030 р. 17 цілей сталого розвитку. Потрібно модернізувати головні пріоритети, завдання і заходи з реалізації стратегії сталого розвитку з огляду на характер руйнувань і збитків, завданих війною, поствоєнне відновлення української економіки. Модернізація існуючих цілей сталого розвитку в контексті формування стратегії поствоєнної відбудови економіки України ґрунтується на аналізі таких головних детермінант, як: поточна ділова активність підприємницьких структур, зайнятість і соціальний захист населення, людський капітал, інтенсивність воєнних дій та видів руйнувань, спричинених ними, ефективність заходів фіскальної і монетарної політики, екологічні збитки та їх грошова оцінка, успішність боротьби з корупцією та детінізацією, зовнішньоекономічна діяльність та умови інтеграції до ЄС, швидкість і напрями формування фондів відбудови. Перегляд цілей сталого розвитку для поствоєнного відновлення економіки України ґрунтується на використанні коротко- і довгострокових заходів. У короткостроковому періоді потрібно запровадити проміжні цілі сталого розвитку, в яких за цільовими індикаторами розглянути вплив війни на економічну, соціальну і екологічну ситуацію в країні. Впровадження цих проміжних цілей сформує підґрунтя для оцінки діяльності, спрямованої на швидке відновлення ділової активності фірм, впровадження на національному і регіональному рівнях комплексу соціальних програм для осіб, які постраждали/страждають від активних бойових дій, часткову ліквідацію наслідків погіршення екологічної ситуації під час війни. Для поствоєнної відбудови потрібно кардинально змінити цільові індикатори стратегії сталого розвитку через ускладнення переходу на "зелене" економічне зростання, збільшення кількості бідних, погіршення доступності та якості освіти, збитки наземним, морським і прісноводним екосистемам України.

Сергій Іванов,

доктор економічних наук, професор, генеральний
директор ТОВ «АБК Дніпро», Україна

Ганна Разумова,

докторка економічних наук, доцентка, професорка
кафедри аналітичної економіки та менеджменту,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх
справ, Україна

НАЦІОНАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА

Воєнні дії позначилися на всіх сферах життя в Україні, в тому числі й на ціноутворенні та рівні доходів більшої частини населення в Україні, що, у свою чергу, призвело до погіршення індексу доступності продовольства.

Політика забезпечення продовольчої безпеки повинна бути системою науково обґрунтованих заходів, яка може бути виражена у вигляді концепції.

Під час розроблення концепції нами було розглянуто досвід розвинених країн. У розвинених державах застосовуються два підходи до забезпечення продовольчої безпеки:

перший – пріоритет підтримки національного сільськогосподарського товаровиробника (країни ЄС);

другий – однакова підтримка як сільськогосподарських товаровиробників, так і споживачів продовольства (США).

Вважаємо, що в Україні доцільно використовувати підтримку як споживачів, так і сільськогосподарських товаровиробників. З метою досягнення продовольчої безпеки державна політика має здійснюватися за такими напрямками:

– щодо економічної доступності продовольства – це підвищення доходів населення та державна підтримка соціальних груп з низькими доходами;

– щодо фізичної доступності продовольства – це забезпечення його безперервного надходження до місць споживання;

– щодо забезпечення високої якості продовольства та його екологічної безпеки – це стимулювання підвищення якості харчування;

– щодо розвитку сільського господарства – це економічна підтримка виробництва на основі освоєння інновацій при виробництві сільськогосподарської продукції;

– за інституційним напрямом – стимулювання інтеграційних процесів у сфері виробництва сировини, переробки та збуту продукції, розвиток інфраструктури агропродовольчого ринку;

– за зовнішньоекономічним напрямом – це проведення політики заміщення імпорту сільськогосподарських продукції, сировини та продовольства, підтримка експортерів окремих видів продукції, які не порушують стан продовольчої безпеки країни.

Реалізація таких заходів дозволить до 2030 року загалом вирішити проблему забезпечення продовольчої безпеки країни та наблизитись до середнього рівня споживання продовольства в розмірах, визначених раціональними нормами.

Світлана Писаренко,

докторка географічних наук, професорка, факультет міжнародних відносин, Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ІННОВАЦІЙНО-СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ОСНОВА ВІДБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Для інноваційної економіки характерним є економічне зростання, що ґрунтується на систематичних нововведеннях, створенні інноваційних товарів і формуванні інноваційних переваг, впровадженні наукових відкриттів, технічних і технологічних інновацій не тільки у виробничі процеси, а й практично в усі сфери соціально-економічного життя. Натомість для промисловості України характерним є сировинний характер її виробництва. Про це свідчать випереджаючі темпи зростання обсягів доданої вартості у добувній порівняно з переробною промисловістю; диспропорційна структура промислового виробництва, значне зношування основних фондів, що свідчить про використання в промисловості переважно застарілих, ресурсоемних засобів виробництва; переважання капіталовкладень у сировинні галузі з низькою доданою вартістю. У сировинних галузях України майже 95% продукції належить до виробництва третього та четвертого технологічних укладів (гірнична, металургія, залізничний транспорт, неорганічна хімія та ін.). Розрив зв'язків циклу «наука – освіта – виробництво» призвів до недостатньої комерціалізації та уведення в господарський обіг результатів інтелектуальної діяльності. За оцінками Європейського інноваційного табло (EIT), Україна за рівнем інноваційності перебуває в останній – четвертій групі країн – «країни, що рухаються навздогін» зі значенням індексу 0,23. У країнах-лідерах цей показник становить від 0,68 (Швеція) до 0,35 (Норвегія).

Важливою складовою політики відбудови економіки України є інноваційно-структурна трансформація, основи якої повинні закладатися вже зараз – на шляху до перемоги. Інноваційно-структурна трансформація має дві цілі – ментальну (полягає у спрямуванні господарських суб'єктів національної економіки на підвищення інноваційності їх господарської діяльності) і операційну (пов'язана з визначенням можливостей – з огляду на конкретні внутрішні та зовнішні умови, проблеми організаційного характеру – її реалізації). Така політика передбачає на основі врахування існуючих конкурентних переваг, новітніх технологій у створенні економічних, інституційних, інфраструктурних передумов проведення трансформації розвитку ракетно-космічного виробництва, літакобудування, суднобудування, окремих напрямів машинобудування, кольорової металургії, впровадження сучасних біотехнологій, досягнень радіоелектроніки, ядерної фізики, що забезпечить вихід України на ринки із конкурентоспроможною продукцією.

Основи такої трансформації закладаються вже зараз. Створена Міжвідомча координаційна платформа донорів України, що передбачає об'єднання міжнародної допомоги для швидкого відновлення національної економіки за п'ятьма напрямками: відновлення енергетики; гуманітарне розмінування; відновлення пошкодженого житла; відновлення критичної соціальної інфраструктури; підтримка малого і середнього бізнесу. Передбачається не просто відновлення зруйнованих доріг, будинків, а відбудова за принципом “build back better”.

Олена Снігова,

докторка економічних наук, старша наукова
співробітниця відділу промислової політики,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
Україна

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розроблення стратегічного документу з економічної відбудови України потребує обов'язкової концептуалізації процесу та чіткого бачення післявоєнної моделі економічного розвитку країни як цільового орієнтира. Незважаючи на наявність чисельних проєктів Планів заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, окреслене чітке бачення повоєнної економічної моделі розвитку України відсутнє.

Рамковими умовами побудови післявоєнної моделі економічного розвитку є ті, що гарантують дієвість ринкової економіки й спроможність конкурувати в європейському економічному просторі, тобто потребують досягнення Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС. На формування повоєнної моделі розвитку України мають вплив також необхідність імплементації Угоди про асоціацію ЄС у відповідних сферах; затверджені указом Президента України Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року та необхідність захисту національних інтересів в економічній та енергетичній сферах.

Для окреслення стратегічного бачення післявоєнного економічного розвитку України пропонувані цільові характеристики моделі є такі, що відбивають засади промислового розвитку країн ЄС: розбудову країни з конкурентоспроможною та стійкою економікою, яка має сильні самодостатні регіони та громади, спроможні до саморозвитку та конкурентоспроможну промисловість як основу інклюзивного соціально-економічного розвитку України.

Це передбачає розроблення заходів державної політики, що ураховують ключові характеристики нової промислової політики ЄС та передбачатимуть: цифровізацію виробничих процесів, впровадження процесів декарбонізації економічної діяльності, забезпечення безпеки та локалізацію, технологічну безпеку для виробництва та розбудову суспільства високих компетенцій.

Необхідність концептуального бачення процесу є обов'язковим елементом стратегічного планування. Це дозволить не лише визначити способи досягнення стратегічних цілей та механізми перетворення соціально-економічної системи країни у процесі післявоєнного відновлення, що мають багаторівневий характер, а й дасть можливість усім потенційним стейкхолдерам процесу оцінити власні можливості та визначитися з інвестиційними позиціями.

Олена Нестеренко,

докторка економічних наук, доцентка кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Леся Чубук,

докторка економічних наук, доцентка кафедри економіки підприємства, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ДО ПИТАННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Історичний досвід повоєнної відбудови демонструє нам відмінності національних моделей відновлення економік. Світова історія подібних перетворень також засвідчує, що повоєнні реконструкції ініціювали потужні зміни соціально-економічного простору, ставали могутнім поштовхом подальшого відродження економічних систем – згадаймо лишень про німецьке та японське економічні дива, рушіями яких стали післявоєнні відбудови країн.

Однак уявлення про те, що певна національна модель відбудови економіки може бути узята за основу процесу відновлення соціально-економічної системи України, на наш погляд, є оманливою ілюзією. Оцінюючи можливості застосування певних напрацьованих схем і елементів повоєнної реконструкції економік, необхідно враховувати низку загроз і викликів. Насамперед жоден стан, обумовлений повномасштабною війною, численними людськими жертвами, руйнуваннями виробничої й соціальної інфраструктури, втратою економічного потенціалу територій, згубними екологічними наслідками тощо, не схожий на інші та потребує екстраординарних рішень. По-друге, невизначеність шляхів відновлення посилюється унаслідок неспроможності поточного оцінювання та прогнозування остаточних наслідків війни, неможливості підрахунку масштабу руйнувань, переліку втрат та потенційних подальших загроз. По-третє, можлива неконгруентність запозичень та незіставність запозичених «конструкцій» з українськими реаліями може поставити під сумнів ефективність використання досвіду відбудови економік інших країн.

Ми, швидше за все, матиме справу з певним «вікном можливостей», яке вчергове буде відкрито для української економіки, та необхідністю побудови власної особливої національної моделі відновлення. Разом із тим рух у напрямі відновлення та набуття нових якісних ознак соціально-економічної системи відбуватиметься у відомому «коридорі» вибору – між ліберально орієнтованими та соціально орієнтованими моделями економічної системи.

І головне – майбутня реконструкція України не може обмежуватись відбудовою економіки з метою досягнення параметрів довоєнного стану, її змістом має стати потужне відновлення та модернізація країни, що передбачає всеосяжну трансформацію соціально-економічної системи.

Ксенія Лопух,

кандидатка економічних наук, доцентка кафедри економічної теорії, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

ПРИНЦИП «ПОРЯДКУ» У ПОЛІТИЦІ ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ НІМЕЧЧИНИ

Як і наразі перед Україною, перед Німеччиною після завершення Другої світової війни гостро стояла проблема відновлення всіх сфер життєдіяльності суспільства та, особливо, подальшого соціально-економічного розвитку. Це передбачало насамперед пошук нової фундаментальної теоретичної концепції для обґрунтування економічної політики – як основи відродження матеріального добробуту німецького народу. Такою концепцією став ордолібералізм та, надалі, соціально-ринкове господарство.

Основним принципом цієї концепції є принцип «порядку». В ордолібералізмі поняття «порядок» трактується двояко. З одного боку, це спосіб мислення про реальність, що виходить за рамки дисциплінарності і стосується всіх сфер суспільного життя. З іншого боку, принцип «порядку» передбачає іншу подвійність: потрібно відрізнити «позитивний порядок» від «природного порядку».

Економічний порядок потрібен для того, щоб розуміти функціонування «економічного процесу», тобто взаємодію всіх щоденних економічних подій в рамках цього порядку. В. Ойкен розробив концепцію економічних порядків та ринкових структур на основі поведінки індивіда. Центральним інструментом у поясненні індивідуальної поведінки був «економічний план». Для кожного агента можна визначити як очікуване представлення економічної дії, сформоване набором обмежень – індивідуальними факторами (Datenkranz) (задоволення потреб, запаси, земля і природні ресурси, праця, технічні знання, соціально-правова організація), правилами (перший закон Госсена, закон спадної граничної прибутковості, довгострокові інвестиції) та ризиками (виникають у результаті недосконалості очікувань агентів, окреслених у початковому плані щодо майбутнього).

Видається доцільною імплементація принципу порядку як основи повоєнної інституційної модернізації в Україні.

Ольга Задорожна,

кандидатка економічних наук, доцентка кафедри
міжнародної економіки та світового господарства,
Харківський національний університет імені
В.Н. Каразіна, Україна

СТРАТЕГІЯ ДУХОВНО-НООСФЕРО-СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ВЕКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ ВИЖИВАННЯ ЛЮДСТВА ТА ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ СИСТЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

Понад двадцятилітня історія розвитку Харківської Каразінської методологічної школи досліджень господарства, яка базується на кафедрі міжнародної економіки та світового господарства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, свідчить про те, що вчені-економісти завжди перебували на вістрі осмислення проблем виживання людини/людства не стільки в суто економічному руслі світобачення, скільки в більш широкому і глибокому форматі осягнення господарства як цілісної сфери людської життєдіяльності. При цьому полем актуальних смислових антикризових роздумів-розумінь стало осягнення Універсуму, який не існує поза особистістю. П. Тейяр де Шарден досить аргументовано доводив, що Універсум – це «збирач і охоронець не механічної енергії, як ми думали, а особистостей», бо «існує лише необоротно персоналізований універсум, здатний вмістити в себе людську особистість». Такий вектор світопізнання дозволив нам висунути та аргументувати три основоположні наукові гіпотези: про єдину триіпостасну – духовно-біо-соціальну – природу людини (це вже визнано аксіомою вітчизняної науки про соціально-трудові відносини); про особистість як базовий свободо-відповідальний творчий суб'єкт господарських перетворень; про триалектику як істинний метод осягнення цілісної реальності, цілісної людини та її господарства.

Ці три фундаментальні засади, з яких зараз почала формуватися нова особистісна методологія, дозволяють формувати сучасну нову цілісну людиномірну науку і переходити в русло наукової ціннісної раціональності, з чим пов'язаний перехід до четвертої наукової революції. Наші дослідницькі розробки дозволили обґрунтувати необхідність переходу до рятівної національної і глобальної стратегії духовно-ноосферо-сталого господарського розвитку заради виживання людства і національного відродження.

Сергій Савченко,

магістр економіки, аспірант, Державний податковий
університет Міністерства фінансів України, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В ТЕОРІЮ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Для успішної повоєнної реконструкції економіки потрібне переосмислення теоретичних засад основоположних питань, що стосуються шляхів відбудови країни. На наш погляд, вектор змін для мобілізації суспільних сил, спроможних кардинально змінити характер інститутів і загальний вектор розвитку країни, має вийти на ціннісний рівень. На кшталт популярного наразі на Заході пермакультурного підходу до проектування і ведення сільського господарства, гармонійного з природними процесами, варто в основу теорії повоєнної розбудови України покласти етичний підхід. Усвідомлення українцями на ціннісному рівні етичності принципу збагачення без зубожіння широких суспільних верств може стати наріжним каменем широкої суспільної консолідації, яка забезпечить ефективну повоєнну реконструкцію економіки. Ще в 1767 р. Джеймс Стюарт Денхем – шотландський економіст-фізіократ, автор першого систематичного трактату про економіку «Дослідження принципів політичної економії» писав: «Щоб мати квітучу державу... ми повинні сформувати велику і міцну основу найнижчих класів».

Важливе значення для реалізації стратегій національної відбудови належить поведінці, що зумовлюється інтересами. Термін «інтерес» часто привертає увагу дослідників суспільного розвитку як ключовий до розуміння дієвого та гармонійного суспільного порядку. А ідея А. Сміта про те, що економічні інтереси індивіда, як прагнення до надбання та нагромадження приватного багатства, можуть приносити суспільні вигоди, означає, що екстраполяція інтересів широких верств населення на політичні рішення владних структур уможливить досягнення національних інтересів.

Розділ 2. УСПІШНІ ЗАРУБІЖНІ ПРАКТИКИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ярослав Жаліло,

доктор економічних наук, старший науковий
співробітник, заступник директора, Національний
інститут стратегічних досліджень, Україна

ПЛАН МАРШАЛЛА ДЛЯ УКРАЇНИ: ХИБНІ ІСТОРИЧНІ АНАЛОГІЇ ТА РЕАЛЬНІ ПОТРЕБИ УКРАЇНИ

В Україні набула поширення практика ототожнювати урядовий проєкт Національного плану відновлення України з історичним Планом Маршалла (ПМ), який став основою відновлення країн Західної Європи після Другої світової війни. При цьому абсолютизація впливу ПМ нерідко поєднується з поверховістю розуміння його сутності. Проводячи історичні аналогії європейського ПМ з ситуацією в Україні, важливо усвідомити, що ключовим завданням «ПМ 2.0» для повоєнної України має стати формування економічного базису для пришвидшеної європейської інтеграції. Тому ПМ 2.0 може бути вужчим за змістом, сферою охоплення та перспективами безпосереднього фінансування, проте має бути сконцентрованим на багаторівневу реінтеграцію України та її суб'єктів до загальноєвропейських процесів, підтримувати і просувати реформи, необхідні для реалізації завдань кандидатства та динамічного набуття членства в ЄС.

Тож ПМ 2.0 для України має:

- артикулювати взаємовигідність реалізації Плану для України та європейських партнерів – тобто охоплювати не лише Україну, а й країни ЄС;
- гарантувати формування стабільного передбачуваного простору та ефективних партнерів для роботи європейських партнерів на українському ринку, їхньої участі в реалізації проєктів відновлення;
- передбачати формування якісних фінансових механізмів для каналізації ресурсів міжнародної фінансової допомоги Україні на відновлення через бюджетну та банківську системи;
- формулювати бачення перспективного місця України у євроспільноті, у т.ч. щодо вирішення глобальних проблем – безпеки, демографії, кліматичних змін, цифрової революції тощо;
- визначати шляхи імплементації в Україні видів спільної європейської політики, зокрема – аграрної, конкурентної, регіональної, транспортної, екологічної, енергетичної тощо;
- визначати напрями промислового співробітництва в рамках цілей відновлення;
- визначати напрями зміцнення логістичних зв'язків між Україною та ЄС;
- встановлювати напрями технічної допомоги органам державної влади та місцевого самоврядування у впровадженні європейських практик.

Вікторія Небрат,

докторка економічних наук, завідувачка відділу
економічної історії, ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України», Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ ДЛЯ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Серед історичних детермінант успішності повоєнної відбудови та подальшого розвитку країн можна виокремити такі групи: економічні (рівень довоєнного розвитку, частка руйнування та розміри втрат, обсяги та характер зовнішньої допомоги); інституційні (державна суб'єктність у реалізації плану відновлення, якість інститутів та ефективність публічного управління, рівень інституційної довіри, взаємодія держави, громадян, волонтерських та ін. громадських організацій, ступінь комплементарності місцевих і центральних органів влади); соціогуманітарні (людський потенціал і соціальний капітал країни, особливості національного менталітету і рівень суспільної консолідації, наявність і рівень обґрунтованості національної стратегії та плану подальшого розвитку).

Як свідчить історико-економічна практика, для досягнення позитивних результатів має значення не стільки стартова позиція країни, як, по-перше, ефективні механізми управління процесами, що базуються на професіоналізмі і компетентностях; по-друге, широка соціальна база підтримки (національна ідея, консолідація, воля до здійснення свого національного проєкту); по-третє, зовнішня допомога (інвестиції, технології, організаційна, зовнішньополітична підтримка). Досвід країн, які пройшли період поствоєнного/постконфліктного відновлення, переконує, що їх успіх став результатом цілеспрямованої політики структурних реформ та послідовних регуляторних заходів держави задля досягнення визначених цілей. Установка на те, що в процесі повоєнного відновлення національне господарство має бути не просто відбудоване на попередньому рівні, а модернізоване, оновлене, вдосконалене в інституційно-організаційному, технологічному, просторовому, соціальному та інших вимірах, означає необхідність структурних реформ. Структурні реформи – це процес упорядкування економічного життя та надання економічній діяльності визначеності, передбачуваності, а економічній системі – стійкості.

У повоєнній економіці структурні реформи мають забезпечувати умови для відновлення економічної активності, зокрема підприємницької діяльності; відновлення функціонування ринків, у тому числі ринку праці; перетворення ресурсів на активи, включення їх в економічний кругообіг; дієвості механізмів капіталоутворення та інвестиційного процесу. Міжнародний історичний досвід країн, які істотно відрізнялися за стартовими умовами, внутрішньою суспільно-політичною ситуацією, зовнішніми чинниками і темпами повоєнної відбудови та подальшого економічного зростання, підтверджує, що встановлення інституційного порядку шляхом проведення структурних реформ та використання можливостей, які відкриваються внаслідок геополітичних змін, становлять передумову успішного повоєнного відновлення і подальшого інноваційно-технологічного розвитку.

Ігор Піляєв,

доктор політичних наук, кандидат економічних наук,
професор, провідний науковий співробітник сектору
міжнародних фінансових досліджень, ДУ «Інститут
економіки та прогнозування НАН України», Україна

ЦІНІСНИЙ ФУНДАМЕНТ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЯПОНІЇ

Японія має унікальний досвід успішної повоєнної реконструкції національної економіки, здійсненої лише за одне післявоєнне десятиліття. Проте ефективне застосування цього досвіду неможливе без усвідомлення його ціннісного фундаменту.

За доби Едо (1603–1867 рр.) панівною ідеологією в Японії стало конфуцінство, що, на відміну від традиційних, сповнених містицизму вчень буддизму та синтоїзму, ґрунтується на раціоналізмі, світськості й спирається на цивільну бюрократію. Основними етичними принципами конфуціанства є відданість державі (імператору), повага до старших на всіх рівнях, перевага суспільних інтересів над індивідуалізмом. Це обумовило дивовижну швидкість засвоєння західних технологій та систем освіти після Революції Мейдзі (1868 р.).

По закінченні доби японського мілітаризму (1931–1945 рр.) мільйони японських солдатів, котрі роками існували між життям і смертю, аж ніяк не вважали монотонну роботу у цивільних фірмах, зайнятих повоєнною відбудовою, нестерпною. Фактично лояльність до фірм замінила лояльність до держави під час війни. Таким чином зміцнювався комунітарно-солідаристський характер конфуціанського капіталізму.

Водночас, поразка у війні призвела до серйозних змін у соціальній етиці. Головним фактором цього була здійснена союзною окупаційною адміністрацією на чолі з генералом Д. Макартуром демократизація економіки в сферах аграрної реформи (ліквідація напівфеодальних латифундій, передача землі у власність колишніх орендарів, масове запровадження фермерства), організації корпоративного менеджменту та трудових відносин (через реформування великих промислово-фінансових об'єднань дзайбацу, керованих власниками – главами сімейних кланів, у кейрецу, в яких управління передано менеджерам, а права працівників захищені профспілками).

Таким чином, було забезпечено масове, хоча й болісне, але надзвичайно швидке та ефективне переведення конфуціанської моделі відносин з військової сфери до реорганізованих цивільних виробництв, що стали головними рушіями повоєнної відбудови та модернізації економіки.

Тетяна Маматова,

докторка наук з державного управління, професорка
кафедри державного управління і місцевого
самоврядування, НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

УПРОВАДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ БЕЗУПИННОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗА Е. ДЕМІНГОМ І ЯПОНСЬКЕ ПОВОЄННЕ ЕКОНОМІЧНЕ ДИВО: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Повоєнне відродження Японії 50-х років XX сторіччя вважають однією з найуспішніших світових практик. Але мало хто поінформований, що одним із факторів успішності стало впровадження теорії, яка до цього часу не була визнаною. У спеціалізованих публікаціях зазначено, що відомий американський статистик Е. Демінг (E. Deming) прибув до Японії допомагати з переписом. У 1950 р. його запросили розповісти про методи статистичного контролю якості 230 керівникам найбільших компаній Японії. Ідеї, які до цього не впроваджувалися, були сприйняті вищими керівниками японських компаній. Через чотири роки після цієї лекції Японія вийшла на світовий ринок і досі посідає на ньому лідируючі позиції.

Уже в 1980-х роках у класичній праці «Вихід з кризи» (Out of The Crisis) Е. Демінг сформулював 14 принципів менеджменту (14 Points for Management), які стали квінтесенцією його теорії й результатів її апробації в Японії. Цього разу підхід набув поширення у США. Найвідомішими кейсами є Ford Motor Company, Lockheed Martin, а у сфері публічного управління – адміністрація острова Мерсер.

За Е. Демінгом 14 принципів менеджменту природньо є «застосунком» системи глибинних знань (System of Profound Knowledge) для трансформації існуючого підходу до управління в один з оптимізованих. У кризових умовах, які є контекстом повоєнного відновлення в Україні, зазначені 14 принципів можуть бути інтерпретовані як напрями долання наявного комплексу викликів на всіх рівнях управління. Зокрема, сьомий принцип – «Запровадження лідерства» (Institute leadership) – пропонує створення системи управління (організацією, громадою, територією, країною), яка б дозволяла пишатися своєю діяльністю і відповідала принципам системи глибинних знань (розуміння організації як системи, розуміння варіативності тощо), забезпечуючи потреби публічного управління, задовольняючи громадян та інших стейкхолдерів.

Олег Олійник,

кандидат економічних наук, старший науковий
співробітник, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН
України», Україна

ДОСВІД ЯПОНІЇ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ КРАЇНИ

Після нищівної поразки Японії у Другій світовій війні ця країна спромоглася в порівняльно короткі терміни відновити свою економіку до довоєнного рівня, а пізніше значно перевершити його та вийти в число провідних економічних держав світу.

Японському «економічному диву» сприяло кілька різнопланових факторів.

По-перше, на відновлення економіки вплинула американська окупація Японії, яка супроводжувалася демілітаризацією та демократизацією країни під керівництвом Штабу американських окупаційних військ під керівництвом генерала Д. Маккартура.

По-друге, не менш важливу роль відіграли війни в Кореї (1950–1953 рр.) та В'єтнамі (1959–1975 рр.), які забезпечували японській економіці великі американські замовлення «спеціального призначення» на багато мільярдів доларів.

По-третє, особливе значення мало одностайне бажання японського народу як можна скоріше подолати згубні наслідки від поразки в війні та покінчити з командно-мілітаристськими методами розвитку економіки. Це прагнення знайшло своє відображення в ухваленій у 1947 р. новій Японській конституції, зокрема в її 9 статті, що проголошувала відмову Японії від створення збройних сил та від війни, як засобу розв'язання суперечок.

По-четверте, активна участь Японії в міжнародному поділі праці та розвитку міжнародного економічного співробітництва.

У контексті повоєнної реконструкції економіки Японія посідає особливе місце, оскільки ця країна за достатньо короткий історичний період спромоглася перетворитися на другу економіку в світі та протягом тривалого часу залишилася такою. Вивчення досвіду Японії у формуванні інноваційної та конкурентоздатної моделі соціально-економічного розвитку представляє як науковий, так і практичний інтерес для оцінки можливостей його імплементації у процесі повоєнної відбудови України.

Олена Ципліцька,

докторка економічних наук, доцентка, старша наукова співробітниця відділу промислової політики, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ КРАЇН ЗАХІДНИХ БАЛКАН: ПЕРЕДУМОВИ, ПРОГРАМИ ТА ЇХ РЕЗУЛЬТАТИ

Країни Балканського півострова – Боснія і Герцеговина, Сербія і Хорватія, після югославських війн 1990-х років пройшли довгий шлях повоєнного відновлення і трансформаційних змін, які все ще продовжуються. Через низку інституційних, фінансових та макроекономічних чинників промисловий розвиток, який був стрижнем цих економік, рушив по вектору деіндустріалізації. Частка доданої вартості переробної промисловості у ВВП знизилася за 1995–2021 рр. на 7–10%, крім Боснії і Герцеговини, де вона з 2005 р. зросла на 4%.

Упроваджені міжнародними інституціями програми ринкових трансформацій та допомоги повоєнному відновленню майже не охоплювали промисловий сектор, а ефективному розподілу коштів заважали висока корупція, значні масштаби державної монополії на промислове виробництво, інституційна неспроможність центральної і місцевої влади у прийнятті рішень, складні політичні й бюрократичні процеси. Крім того, обсяги фінансування переглядалися і часто виявлялися меншими, ніж очікувалося, а окремі країни, які декларували свою допомогу, так її і не надали.

Програми приватизація та реструктуризації промисловості не були повною міррою реалізовані через домінування «ринкового» підходу до регулювання, розрив ланцюгів доданої вартості, що існували між країнами та призвели до знецінення багатьох промислових активів, непрозорість процесів, особливо в Сербії. Мало уваги відводилося формуванню сприятливого інвестиційного клімату, особливо в контексті інституційних реформ, та розвитку людського капіталу. Низька продуктивність людських ресурсів, відсутність модернізованих освітніх програм, орієнтованих на виховання індивідуальної ініціативи і підприємницьких якостей, мізерні капіталовкладення в науку та інновації.

Україні слід запобігти цим недолікам: конструктивно проводити інституційні реформи, які просувають міжнародні організації; враховувати обмеженість припливу інвестицій в умовах високих ризиків; активно долучатися до прийняття рішень щодо пріоритетних сфер підтримки; створити рамки для розростання державного сектора, розробляти власні програми реструктуризації промисловості та створювати умови для реалізації внутрішнього інвестиційного потенціалу.

Ольга Сич,

кандидатка економічних наук, доцентка кафедри
фінансового менеджменту, Львівський національний
університет імені Івана Франка, Україна

Ірина Пасінович,

кандидатка економічних наук, доцентка кафедри
менеджменту і міжнародного підприємництва,
Національний університет «Львівська політехніка»,
Україна

ВИКЛИКИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ МІСТ: ДОСВІД БОСНІЇ ТА ГЕРЦЕГОВИНИ

Проблематика повоєнної відбудови України загалом, її економіки, інфраструктури, міст і територій, що постраждали від бойових дій, перебуває у фокусі багатьох дискусій як на шпальтах газет, на телеефірах, так і серед науковців та практиків.

Повоєнна відбудова міського простору – нова реальність, з якою зіткнулись десятки міст та сотні населених пунктів нашої держави. Процес повоєнної відбудови є тривалим, сповненим конфліктів, конфронтацій та низькоефективним.

З досвіду міської відбудови Боснії та Герцеговини можна виділити ряд ключових чинників, що сприяли швидкому відновленню економіки та зростанню ВВП країни у короткотривалому періоді – це активна фінансова допомога світової спільноти, переважання грантового фінансування над іншими формами, першочергове відновлення інфраструктури (доріг, електро- та водопостачання), залучення експертних консультацій (зокрема Лондонської школи економіки та Віденського інституту міжнародних економічних досліджень). Однак відбудова міст та стратегічний розвиток економіки в довгостроковій перспективі зікнулись із рядом викликів, які обмежили позитивний вплив наведених вище чинників.

Сповільнення зростання та подекуди неефективне використання допомоги відбувалось через відсутність інституційних рішень, брак злагоджених дій місцевої влади та іноземних донорів відбудови, непрозорість процесів, рішень та фінансових потоків, корупційні схеми. Принципи відбудови українських міст мають урахувати досвід Боснії та Герцеговини та уникнути можливих стратегічних помилок у майбутньому.

Валентин Патій,
магістр інженер архітектури,
незалежний дослідник, Польща

НАРИС ПРО КОЕФІЦІЄНТ ПРІОРИТЕТНОСТІ ВІДБУДОВИ ЗРУЙНОВАНИХ МІСТ УКРАЇНИ

Історичні факти засвідчують, що відбудова міст велася від адміністративного (історичного) центру до околиць. Здійснювалися пунктові реставрації, інвестиції або приватні будівництва (відбудова будинків самими власниками).

Для відбудови потрібна центральна Інституція, що об'єднає архітекторів і урбаністів, на кшталт польського Бюро відбудови столиці – БВС (Biuro odbudowy stolicy – BOS). Інституція створюється на певний строк – від 5 до 10 років. Для відбудови зруйнованого міста потрібно впровадити коефіцієнт пріоритетності районів, який базуватиметься на економічній та урбаністичній користі (в адміністративних або економічних межах). Райони, що мають найбільший коефіцієнт пріоритетності, мають відбудовуватись у першу чергу, щоб приносити місту економічну користь, спонукаючи людей брати активну участь у житті міста, і тим самим приносити дохід для відбудови наступних районів.

У кожному районі має бути проведена оцінка підприємств і їх надходжень до бюджету України. Після відбудови район докорінно зміниться: робітники підприємств повертатимуться додому в зручному міському громадському транспорті, упорядкованим благоустроєним містом, відвідуватимуть заклади торгівлі, парки та зони відпочинку. Відбудований район буде економічно розвиватися і приносити дохід на відбудову наступних районів. Його функціонування характеризуватиметься якісністю, нівелюванням небезпеки та руйнувань.

Рекомендовано паралельно проектувати і відбудовувати кілька районів, заздалегідь підготувавши плани для негайної відбудови після війни і розмінування територій.

Назар Горін,

кандидат економічних наук, старший науковий
співробітник відділу економічної історії, ДУ «Інститут
економіки та прогнозування НАН України», Україна

ПОВОЄННА РЕКОНСТРУКЦІЯ РОТТЕРДАМУ: УРОКИ ДЛЯ ВІДБУДОВИ МІСТ УКРАЇНИ

У 2022 р. унаслідок серії авіаційних бомбардувань та десятків тисяч артилерійських обстрілів було зруйновано найбільше портове місто України на Азовському морі – Маріуполь. У 1940 р. під ударами німецької авіації масштабних руйнувань зазнав Роттердам – одне з найбільших портових міст Нідерландів.

Перший план реконструкції під керівництвом Вільяма Віттевена почали розробляти вже за чотири дні після бомбардування (18 травня 1940 р.), що було зумовлене побоюваннями, що зволікання дозволить німцям перебрати на себе лідерство у процесі відбудови. Найбільший страх викликала ідея «Великого німецького порту», на який міг би перетворитися Роттердам, якби реконструкція розпочалася під проводом Альберта Шпеєра, особистого архітектора Гітлера. У вересні 1940 р. Віттевен представив свій проєкт рейхскомісару Зейсс-Інкварту, а у жовтні мешканці Роттердама мали змогу побачити макет плану реконструкції в музеї Бойманса. Проте 1 липня 1942 р. окупанти оголосили про замороження будівництва, а всі наявні будівельні матеріали та робоча сила були використані для будівництва Атлантичного муру, лінії оборони уздовж узбережжя Північного моря. Під час війни уявлення про принципи відбудови міста змінилося. У 1942 р. група роттердамських бізнесменів і прогресивних архітекторів почали висловлювати критичні зауваження щодо планів Віттевена. Вони наполягали на тому, аби реконструкція Роттердама відбувалась із врахуванням більше економічних, ніж естетичних завдань.

Новий архітектурний план реконструкції міста розробив Корнеліс Ван Траа, у якому по-новому описав інфраструктуру та зонування. План був переважно двовимірним, щоби не перешкоджати майбутньому доопрацюванню. Візерунок міських вулиць, згідно з настановами плану, перетворився на геометрично правильну сітку основних транспортних артерій. Базовий план був настільки гнучким, що дав змогу перетворити групу вулиць та внутрішніх двориків у центрі міста на новітній торговельний комплекс: пішохідну торгову вулицю Lijnbaan. План Ван Траа надавав перевагу багатоквартирним будинкам, пропонував більше місця сучасній, функціональній архітектурі. Найважливішою зміною стало розділення зон для проживання, роботи та відпочинку. Центр насамперед призначався для роботи, закупівель та розваг. Підприємства та фабрики були перенесені у спеціальні промислові райони за межами центру. Житлові райони планувалися переважно на околицях Роттердама і в нових садових передмістях на півдні. Базовий план відбудови Роттердама був затверджений міською радою 28 травня 1946 р., а його реалізація тривала аж до 1970 р. Лейтмотивом відбудови міста стало гасло «дивитися вперед важливіше, ніж озиратися назад». У місті було нанесено рубіж пожежі та межі знищеної під час бомбардування території. Різноманітні будівлі періоду реконструкції зараз є національними пам'ятками. Сучасний Роттердам продовжує змінюватись та розвиватись відповідно до нових потреб містян та бізнесу, що показує Україні можливості успішної відбудови та відновлення життя.

Андрій Пантелеймоненко,

доктор економічних наук, професор, Херсонський

державний аграрно-економічний університет, Україна

ПОТЕНЦІАЛ ЖИТЛОВОЇ КООПЕРАЦІЇ ДЛЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Досвід провідних країн Європи, передусім, Великої Британії та Німеччини, переконливо свідчить про те, що житлову проблему (у тому числі й у повоєнний час) можна успішно вирішити, здійснюючи послідовну державну політику стимулювання розвитку житлової кооперації. Незалежно від особливостей національних підходів до реалій такої політики існують певні закономірності. Так, житлові кооперативи (некомерційні житлові асоціації, житлові товариства, житлово-будівельні кооперативи) розглядаються як інструменти економічної самопомогі населення.

Разом із тим держава через такі кооперативи здійснює підтримку населення, яке потребує вирішення житлової проблеми. При цьому стимулювання розвитку житлової кооперації реалізується за кількома напрямками. Зокрема, забезпечення сприятливої законодавчої бази, розроблення відповідних концепцій та програм, заснування спеціальних державних інституцій (для організаційної роботи), підтримка фінансова (незворотна фінансова допомога для реалізації некомерційних житлових проєктів) та методична, яку отримують кооперативні ініціативи населення щодо створення та розвитку житлових кооперативів.

Значна увага з боку держави приділяється формуванню самодостатньої національної системи житлової кооперації (регіональні та національні асоціації, конфедерації, спілки тощо), якій з часом передаються функції державного регулювання кооперативів цього виду. Узагальнений досвід заслуговує на глибоке вивчення і застосування, адже житлова кооперація традиційно відіграє важливу роль у суспільстві. Вона має значний потенціал, необхідний для вирішення в Україні житлової проблеми, передусім у майбутній повоєнний період. Також слід зауважити, що дослідження досвіду житлової кооперації (як зарубіжного, так і вітчизняного) доцільно продовжувати і стимулювати.

Giennadij Androshchuk,

Prof., Principal Resercher, Research Institute of Intellectual
Property of National Academy of Legal Sciences of Ukraine,
Ukraine

Marta Joanna Ziółkowska,

Ph.D. in Economics (discipline of management),
Adjunct, SGH Warsaw School of Economics,
Polska

FRANCHISING AS AN INNOVATIVE BUSINESS MODEL: THE EXPERIENCES OF THE EU AND POLAND AND THE PROSPECTS OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Franchising is one of the most promising, innovative business development models, which is growing rapidly both globally and in the European Union (EU), Poland and Ukraine. The popularity of franchising is explained by the operational efficiency and high business stability of start-ups and network links. Franchising is an effective tool in developing entrepreneurship, increasing the level of employment, solving social problems, spreading business transparency. Today, among European countries, Poland presents a high level of development of franchise ties. With the accession to the EU, Polish franchise networks have opened wide opportunities to enter foreign markets and sell their own products in the common market. Now, in the context of EU integration for Ukraine, the experience of the EU and Poland in franchise development is very important for the Ukrainian economy, because the use of franchise ties leads to democratization of business, growth of entrepreneurship in society, and provides and spreads a better standard of living, characteristic of countries with a higher level of economic development. The franchise market in Ukraine was at the beginning of its development path before the war. It is worth noting that franchising is a very effective tool for economic recovery, business scaling and entrepreneurial development. The emergence of franchising as a mechanism for activating innovative business activities in Ukraine will increase the efficiency of implementing innovations into the economy. The franchise form of business organization will contribute to increasing the efficiency of the Ukrainian economy and the competitiveness of companies in the European market.

Олександра Курбет,

кандидатка економічних наук, наукова співробітниця
відділу економічної історії, ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України», Україна

ОСВІТА У ЧАС ВІЙНИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Реалії освіти в Україні за час повномасштабного вторгнення: українська система освіти зазнала непоправних людських втрат, зіткнулася з негативними міграційними тенденціями, що лише поглиблюються і набувають характеру незворотної міграції з тривалістю війни; збитки, завдані освітній інфраструктурі, оцінюються у мільярди доларів; освітній процес, який повністю зупинився у перші тижні вторгнення, було відновлено в умовах перманентної загрози повітряних тривог, ракетних обстрілів та блекаутів. Ці реалії накладають свій відбиток на розвиток людського потенціалу, що має тяжкі наслідки довгострокового характеру.

Досвід Великої Британії часів Другої світової війни показав, що освіта має бути серед пріоритетних галузей і її реформування може мати місце навіть у роки війни. Освітня сфера функціонувала в умовах авіабомбардувань, кількох хвиль евакуації, нестачі приміщень для навчання, неможливості продовжувати навчання, оскільки заклади освіти були передані на військові потреби. Це формувало загрозу втрати інтелектуального потенціалу цілого покоління нації. Усвідомлення цієї катастрофічної ситуації спричинилося до освітньої реформи у 1944 р., потреба у якій назривала ще до війни. Повоєнна система освіти значно розвинулася, оскільки реформи були спрямовані на те, щоб зробити шкільну, а згодом і вищу освіту доступною. Віднині освіта мала стати правом, а не привілеєм. Це заклало основу подальшого науково-технічного прогресу. Відбулося переосмислення цінності освіти як такої, а також у зв'язку з економічним зростанням.

На відміну від 1940-х років, технологічні досягнення XXI століття, стан комунікаційно-інформаційної інфраструктури, поряд із величезною міжнародною підтримкою українських мігрантів та біженців, створюють можливість все ж продовжувати навчальний процес навіть в умовах війни. Втім, у таких умовах часто страждає якість освіти. Враховуючи історичний досвід і сучасні реалії, існує критична потреба забезпечення доступу до освіти навіть в умовах війни, враховуючи важливість збереження та примноження людського потенціалу, у тому числі для забезпечення повоєнного відновлення економіки та її подальшого розвитку.

Кароліна Гордіца,

кандидатка економічних наук, наукова співробітниця
відділу економічної історії, ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України», Україна

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ РЕЕМІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Історія налічує чимало прикладів зворотної міграції населення, в тому числі після завершення воєнних дій. Так, у перші роки після Другої світової війни у Європі превалювала політична рееміграція: повернення до рідних країн мільйонів військовополонених, біженців та переміщених осіб; повернення до Німеччини колишніх солдат та офіцерів вермахту; примусова депортація етнічних німців з територій країн, звільнених від німецької окупації.

Надалі зростає роль економічних та етнокультурних чинників: зміни умов перебування мігрантів у країні, досягнення початкової мети міграції, завершення контракту і неможливість залишитися, повернення через незадоволення умовами праці або через сім'ю. Зокрема, початок реституційних виплат та індивідуальних компенсацій жертвам Холокосту з 1953 р. зумовив повернення до ФРН близько 5% євреїв, які не змогли пристосуватися до нових умов життя: людей похилого віку, деяких митців, вчених, політиків, для яких важливим був зв'язок з німецьким суспільством.

Від 1960-х років значну кількість трудових мігрантів, що проживають у Європі зі своїми родинами, становлять громадяни Турції та Марокко. Однак наприкінці 1980-х – початку 1990-х років на батьківщину повернулися близько 1,5 млн турецьких мігрантів і близько 314 тис. марокканців, переважно пенсіонерів та безробітних. У період з 1989 р. по 2001 р. зворотна міграція до Польщі становила майже 70 тис. осіб.

Повернення на Батьківщину українських емігрантів для зміцнення трудового потенціалу економіки стане важливим завданням її післявоєнного відродження. Прискорення цих процесів потребує проведення урядом активної політики сприяння рееміграції шляхом надання мігрантам державних гарантій особистої безпеки, працевлаштування та соціальної допомоги.

Тетяна Боднарчук,

кандидатка економічних наук, доцентка, наукова співробітниця відділу економічної історії, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

ПОЛІТИКА ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ДОСВІД КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Детермінантою повоєнного відновлення економіки України є подальша євроінтеграція та активне торговельно-економічне співробітництво, проте на сьогодні формуються ризики щодо посилення імпортозалежності країни та втрати її конкурентних позицій на міжнародних ринках. Це актуалізує питання вироблення ефективної торговельно-економічної політики, яка б сприяла захисту національних інтересів та структурній трансформації вітчизняної господарської системи, що, своєю чергою, обумовлює важливість дослідження історичної практики державного регулювання експортно-імпоротної діяльності. З цієї точки зору особливу цінність становить досвід країн Західної Європи.

У повоєнні роки зовнішньоторговельна політика західноєвропейських країн була скерована на обмеження імпорту та посилення національного експорту, що передбачало застосування заходів митно-тарифного, фінансового, податкового, адміністративного характеру. Зокрема, зберігалися високі ставки митних тарифів на імпорт окремих груп готової продукції, посилювалося внутрішнє оподаткування для іноземних виробників, натомість вивіз підтримувався через експортне кредитування та субсидування. З метою стимулювання експорту проводилася девальвація європейських валют, що також попереджала відплив золота за кордон, полегшувала тягар зовнішньої заборгованості та створювала сприятливі умови для припливу прямих інвестицій.

Розвиток експорту вимагав безпосередньої урядової підтримки національного виробництва, що здійснювалася через націоналізацію окремих сфер промисловості, налагодження державно-приватного партнерства, виробниче субсидування, пільгове оподаткування, пряме фінансування та іноземне інвестування. Важелі державного економічного впливу та колосальна фінансова підтримка в рамках Плану Маршалла спрямовувалися на розвиток стратегічних галузей промислового виробництва – машинобудування, автомобілебудування, хімічної та фармацевтичної промисловості, енергетичної, радіо- та електротехнічної галузей тощо, що зрештою стало основою інтенсифікації технологічного експорту, диверсифікації векторів товаропотоків, створення сприятливих умов для торговельно-економічної інтеграції країн західноєвропейського регіону.

Зважаючи на досвід країн Західної Європи, основними пріоритетами економічного розвитку України у повоєнний період є відновлення та стимулювання стратегічних галузей виробництва на інноваційних засадах.

Леся Дідківська,

кандидатка економічних наук, старша наукова
співробітниця відділу економічної історії, ДУ «Інститут
економіки та прогнозування НАН України», Україна

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ФРАНЦІЇ

Актуалізується історико-економічна оцінка процесу відновлення сільського господарства Франції після Другої світової війни для екстраполяції цього досвіду при повоєнному відродженні аграрного сектора економіки України. Аграрна реформа у Франції після Другої світової війни забезпечила ліквідацію малоефективної системи великого землеволодіння у сільському господарстві, перерозподіл земельної власності на користь дрібних товаровиробників, соціальний розвиток сільських територій та зміцнення продовольчої безпеки. Основою аграрного устрою країни була обрана модель розвитку фермерського господарства сімейного типу. Французький національний інститут сільськогосподарських досліджень стимулював перехід від традиційних форм господарювання до ринкових бізнес-ферм, науково обґрунтував способи підвищення врожайності сільськогосподарської продукції, перспективи виробництва та використання сільськогосподарської техніки. Зусиллями SAFER ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення став жорстко регульованим, орієнтованим на захист національного сільськогосподарського товаровиробника.

Успішність політики формування стабільного ринку приватного капіталу у сільському господарстві Франції забезпечили нововведення щодо оренди земель сільськогосподарського призначення (1946), заохочення фермерів шляхом регулювання земельного ринку до розширення господарств, об'єднання фермерів у кооперативи, високий рівень бюджетної підтримки аграріїв, стимулювання капіталовкладень за допомогою субсидій, формування організованого аграрного ринку на загальноєвропейському рівні. Для розв'язання проблем аграрної сфери створено прозору заготівельно-збутову інфраструктуру на засадах кооперації та інтеграції з торгівлею, підприємствами харчової і переробної промисловості.

Завдяки цілеспрямованій та послідовній політиці в аграрній сфері Франція за кілька повоєнних років не лише забезпечила продовольчу безпеку власної країни, а й стала світовим експортером сільськогосподарської продукції. Концепція аграрних перетворень була легалізована у Законі «Про аграрну політику» (1960), який сприяв підвищенню продуктивності сільського господарства; впровадженню технічних інновацій у аграрне виробництво; розвитку ринків збуту сільськогосподарської продукції; збереженню неосвоєних земель; підтримці сімейних ферм та розвитку сільських територій; забезпеченню соціального захисту фермерів і осіб, зайнятих у сільському господарстві; регіональному розвитку сільського господарства з урахуванням особливостей місцевості. Особливий інтерес у процесі повоєнного відновлення сільського господарства України становить французький досвід формування стабільного ринку приватного капіталу у сільському господарстві; державної підтримки кооперативів; перерозподілу земель між різними формами господарювання з урахуванням національних інтересів і пріоритетів тощо.

Тетяна Сливка,

кандидатка економічних наук, наукова співробітниця
відділу економічної історії, ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України», Україна

РОЛЬ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ТА ТЕХНІЧНІЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НІМЕЧЧИНИ

По завершенні Другої світової війни технологічною основою німецького «економічного дива» стали великі промислові концерни. Швидке і успішне повоєнне відновлення виробництва в концернах завдячує ряду факторів, що були вдало поєднані, зокрема таких.

- Значна частина промислових об'єктів і обладнання залишились неушкодженими після бомбардувань і могли розпочати роботу в найкоротші терміни. Промислове обладнання було відносно новим: у 1945 році строк експлуатації 34% промислового обладнання становив п'ять років.
- Уже наприкінці 1940-х – початку 1950-х років було повернуто патенти, вивезені зокрема до США, та пом'якшено контроль за дослідженнями і знято обмеження на технологічний розвиток.
- Успішний менеджмент корпоративного сектора зміг вдало переорієнтуватися на нові ринки у США та міжнародне технологічне співробітництво зі США та Великою Британією.
- Широке використання напрацьованих технологій довоєнного і воєнного часу при виході на нові ринки та, як наслідок, впевнені позиції на переговорах у процесі укладання домовленостей про спільну діяльність з американськими та британськими компаніями (наприклад, німецька BASF та американська Shell, німецька Bayer та британська British Petroleum).
- Доходи від внутрішніх продажів та експортних поставок західнонімецькі компанії поступово інвестували у нові технології. Наприклад, концерн Volkswagen лише після успіхів продажів на внутрішньому ринку та за кордоном наприкінці 1940-х – початку 1950-х років із використанням довоєнних і воєнних заводів та технологій почав інвестувати значні ресурси у нові заводські та технічні удосконалення. Інновації, що були реалізовані у Volkswagen до цього, в основному були організаційними.
- Американські та британські компанії були вкрай зацікавлені технологічним співробітництвом з німецькими промисловими гігантами.

Таким чином, як показує історичний досвід Німеччини, для успішного повоєнного відновлення України необхідними є такі заходи: 1) підтримка і розвиток існуючої науково-дослідної бази з метою активізації наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності разом із забезпеченням трансферу технологій від винахідника до виробника; 2) державне стимулювання інноваційної діяльності корпорацій, створення мотивації до фінансової підтримки ними малого і середнього інноваційного бізнесу (стартапи, венчурні підприємства тощо), впровадження політики підвищення кваліфікації працівників, створення власних науково-дослідних лабораторій та розбудови на цій основі високотехнологічних виробничих мереж, здатних швидко реагувати на зміни глобальної ринкової кон'юнктури.

Олександр Корніяка,

кандидат економічних наук, науковий співробітник
відділу економічної історії, ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України», Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ АНТИІНФЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ

В умовах повоєнної відбудови одним із актуальних завдань є стабілізація фінансової системи та грошового обігу. Після Другої світової війни у країнах Європи поряд із руйнуванням промислового потенціалу та людськими втратами розлад товарно-грошового обігу становив істотну економічну та соціальну проблему. Товарний дефіцит доповнювався надмірною емісією грошової маси.

На основі узагальнення та оцінки міжнародного досвіду антиінфляційної політики та стабілізації грошового обігу у другій половині 1940-х років з'ясовано, що основним механізмом боротьби з інфляцією, що, внаслідок переважно емісійного фінансування військових видатків перетворилася на головний атрибут європейської економіки періоду Другої світової війни, стали різного роду конфіскаційні грошові реформи. Основним завданням післявоєнних грошових реформ у європейських країнах стало примусове вилучення з обігу надлишкової паперової грошової маси, що стало запорукою найефективнішого переходу воєнної економіки до функціонування у мирний час.

Важливим механізмом ефективної реалізації Плану Маршала стала низка обмежень, дотримання яких контролювалося Адміністрацією економічного співробітництва, зокрема: заборона на націоналізацію промисловості, стимулювання розвитку приватного підприємництва, зняття обмежень щодо імпорту товарів та послуг американського походження, зниження вартості митних платежів, обмеження торгівлі із країнами соціалістичного блоку, заборона реекспорту американських товарів та послуг тощо.

Разом із тим важливим принципом ефективної реалізації Плану Маршала стала взаємозалежність обсягів та напрямів допомоги від реалізації структурних реформ у «країнах-реципієнтах», та обов'язковість спрямування частки отриманих позичкових ресурсів на інвестування розвитку, а не покриття дефіцитів державних бюджетів країн – отримувачів допомоги. Таким чином, важливим висновком для України є першочергова спрямованість політики відновлення на макрофінансову стабілізацію шляхом стимулювання виробництва для уникнення інфляційної пастки.

Оксана Вербова,

докторка економічних наук, доцентка, членкиня
редакційної колегії видання «Історія народного
господарства та економічної думки України», Україна

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ УСПІШНОГО ДОСВІДУ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЗАХІДНОЇ НІМЕЧЧИНИ

Враховуючи успішний досвід повоєнної відбудови та модернізації Західної Німеччини, пропонуємо можливості його використання у відновленні та структурній трансформації економіки України. Для повоєнного відновлення економіки України на засадах сталого інноваційного розвитку необхідно: сформувати нову модель повоєнної відбудови та інноваційної модернізації економіки із гармонійним поєднанням державного регулювання, свободи підприємництва, вільної ринкової конкуренції і соціально-екологічної рівноваги, збереженням тяглості національної господарської традиції і врахуванням особливостей українського менталітету та налагодити ефективні механізми солідарної взаємодії держави, бізнесу й інституцій громадянського суспільства щодо успішної реалізації нової моделі (приклад реалізації моделі «соціального ринкового господарства»); створити сприятливий підприємницький та інвестиційний клімат шляхом захисту приватної власності та значного зниження податкового навантаження для стимулювання діяльності підприємців як драйверів повоєнного відновлення й інноваційної модернізації національної економіки та ефективно й раціонально залучити для відбудови значні обсяги прямих іноземних і внутрішніх інвестицій та міжнародної технічної допомоги із урахуванням можливих ризиків, що вимагає прозорих механізмів взаємодії влади і бізнесу та відповідальності й професійної здатності управлінської еліти (приклад пільгового оподаткування західнонімецького дрібного й середнього бізнесу та раціональне використання німецькою елітою американської технічної допомоги і коштів фонду Маршалла, надходжень із федерального бюджету на заміну застарілого обладнання, оновлення виробництва, створення нових галузей економіки); посилити через солідарну взаємодію держави, бізнесу та громадських і благодійних організацій соціальну підтримку малозабезпечених і внутрішньо переміщених українців шляхом збільшення соціальних виплат та працевлаштування, залучення до відновлення інфраструктури, відбудови житла (приклад реалізації західнонімецької збалансованої соціальної політики); посилити роль науки як вирішального чинника сталого повоєнного відновлення і модернізаційних перетворень шляхом формування нової науково-технічної політики та збільшити фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок (приклад реалізації нової західнонімецької науково-технічної політики та збільшення фінансування науки і дослідно-конструкторських розробок); підвищити інтенсивність залучення інвестиційних ресурсів у модернізацію переробної галузі, металургії, енергетики для зміцнення енергетичної безпеки та сталого повоєнного зростання відповідно до принципів «зеленої» економіки (приклад ефективного залучення Західною Німеччиною основного потоку інвестицій у модернізацію технічної та технологічної бази промисловості).

Наталія Морозюк,

кандидатка економічних наук, доцентка, запрошена
дослідниця, Королівський технологічний інститут,
Швеція

ОЦІНКА МОЖЛИВОСТЕЙ АДАПТАЦІЇ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПИ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Війна в Україні визнана однією з найбільш руйнівних в Європі після Другої світової війни. Загальна площа пошкоджених або зруйнованих об'єктів уже становить 74,1 млн кв. м, що становить 7,3% від загальної площі житлового фонду України. Також суттєвої руйнації зазнала інфраструктура населених пунктів. За рівнем життя Україна поступово відкочується до рівня початку 2000-х років. За прогнозами Світового банку через повномасштабне вторгнення Росії в Україну за межею бідності опинилося 25% українців, а до кінця 2023 року ця цифра може зрости до 55%. Ці прогнози підтверджуються розрахунками, які проводить Національний банк України, які свідчать, що ВВП України у 2022 році вже скоротилося на понад 30%.

Післявоєнне відновлення України найчастіше порівнюють з процесами відновлення Європи після Другої світової війни та розглядають крізь призму Плану Маршалла. Проте соціально-економічні, політичні умови, геополітична ситуація, характер війни, особливості руйнувань на сьогодні істотно відрізняються, вимагають від України якісно нових сучасних економічних рішень та механізмів. На нашу думку, більше уваги потрібно звернути на окремі елементи стратегії післявоєнного відновлення Японії, яка, зосередившись на наукових розробках, інноваціях, досить швидко досягла успіху.

Серед найновітніших історій післявоєнного успіху є Хорватія, яка зазнала суттєвих руйнувань під час війни у 90-х роках XX ст. – до 10% житлового фонду. Їй вдалося не тільки відновитися, а й однією з перших країн колишньої Югославії вступити в ЄС. Для України цікавим може бути досвід Хорватії в долученні до відновлення економіки регіонів, які перебували в тилу та менш постраждали від війни, а також у запровадженні спеціальних режимів для постраждалих територій.

Україна є унікальною ресурсно багатою країною, від стабільності в якій залежить безпекова ситуація в світі. З огляду на це, вона повинна брати курс не просто на післявоєнне відновлення, а побудову власної самодостатньої конкурентоспроможної економічної системи. Водночас слід зауважити, що українська економіка буде досить мілітаризованою і після війни, зважаючи на наявність ворожих країн-сусідів.

Ольга Кудласевич,

кандидатка економічних наук, старша наукова
співробітниця відділу економічної історії, ДУ «Інститут
економіки та прогнозування НАН України», Україна

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВИ І РИНКУ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ

В умовах воєнної агресії Росії проти суверенної України досвід реконструкції суспільно-економічного простору після Другої світової війни викликає неабиякий інтерес – як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Зокрема, заслуговує на увагу німецька модель соціального ринкового господарства. Як засвідчує історія, у повоєнний період у Західній Німеччині поступово відбувалося становлення курсу на переорієнтацію на іншу модель суспільно-економічного розвитку. Перебудова форми державного правління вимагала повернення до децентралізації, посилення функцій місцевого самоврядування, створюючи міцний фундамент правової держави.

В основу перетворень було закладено ідеологію, що сповідувала синтез ідеї ефективної ринкової економіки, домінування приватної власності, економічної свободи, державного регулювання та філософії соціальної відповідальності. Роль держави зводилася до визначення пріоритетів розвитку, нагляду та регулювання, створення сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату, ефективного законодавства, що в сукупності й становить суть економічного порядку.

Передумовами успіху післявоєнного відновлення ФРН були зовнішні (План Маршалла) і внутрішні (політична стабільність і народна підтримка реформ, спрямованих на лібералізацію цін і торгівлі, стабілізацію грошового обігу та обмежене втручання держави в господарське життя). У контексті проблеми співвідношення держави і ринку в процесах повоєнної відбудови встановлено переваги відновлення економіки Західної Німеччини шляхом залучення зовнішньої допомоги, децентралізації, ринкової лібералізації, дотримання соціальних пріоритетів та інтеграції у світовий економічний простір.

За умов творчого, з урахуванням національної специфіки, використання теоретико-прикладної спадщини політики соціального ринкового господарства, її засади є актуальними і для повоєнної відбудови України.

Tetiana Burlaienko,

Ph.D., Associate Professor, Kierownik i Profesor Katedry
Ekonomii, Przedsiębiorczości i Zarządzania "Uniwersytetu
Zarządzania Oświatą" Narodowej Akademii nauk
pedagogicznych Ukrainy, Uniwersytet Zarządzania Oświatą,
Ukraina

DETERMINANTY POWOJENNEGO ROZWOJU GOSPODARCZEGO W UKRAINIE

Ukraiński biznes trzyma front gospodarczy – to warunek konieczny do wygrania wojny z rosyjskim agresorem. Jaki jest obecny stan gospodarki Ukrainy? Jak ma perspektywy rozwoju? Co robić ukraińskim firmom, aby przetrwać?

O stanie gospodarki Ukrainy można mówić w kontekście różnych horyzontów czasowych. Pierwszy trwał od lutego do początku kwietnia 2022 roku. Ukraina przeżyła szok:

- w sferze humanitarnej (wielkie straty w ludziach, wyjazd ok. 6 mln osób z Ukrainy itp.).
- straty w infrastrukturze.
- straty ekonomiczne.

W pierwszym okresie Ukraina otrzymywała już i nadal otrzymuje znaczne wsparcie finansowe od partnerów. Teraz Ukraina przeniosła się do drugiego horyzontu czasowego. Warto zauważyć, że już 55% ukraińskich firm wznowia pracę pomimo trudnych okoliczności. Trzeci horyzont czasowy rozpocznie się po zakończeniu aktywnej fazy wojny poprzez rozpoczętą już na wielu wyzwolonych terytoriach odbudowę infrastruktury krytycznej.

Czwarty etap to odbudowa i modernizacja Ukrainy.

Rozważmy więc 10 trendów rozwoju gospodarki w warunkach wojny na Ukrainie:

Rynek broni. Przekazywanie i kontrola własności broni.

Doświadczenie wojenne. Eksport doświadczenia wojskowego Ukrainy.

Praktyka przetrwania. Istnieje ogromne zapotrzebowanie na techniki przezwycięzania niepokoju, strachu i radzenia sobie z dziećmi i zwierzętami.

Schrony i schrony bombowe. Modernizacja istniejących schronów w miastach.

Produkty spożywcze o przedłużonym przechowywaniu. Produkcja i sprzedaż wyrobów z pozycjonowaniem ich zachowania na lata i dziesięciolecia.

Bezpieczeństwo informacji. Tworzenie nowych usług i programów do ochrony i przeciwdziałania cyberatakami.

Kryptowaluty. Ukraińcy już doświadczyli, jak kryptowaluta może być skutecznym i szybkim sposobem finansowania w czasie wojny.

Stan cyfrowy. Przejście Ukrainy do państwa cyfrowego.

Odzież i akcesoria militarne. Tworzenie globalnych topowych marek dla ochrony krajów na całym świecie.

Wymiana wszystkiego rosyjskiego.

Ukraińcy udowodnili, że potrafią się zjednoczyć przeciwko wrogowi, a w przyszłości muszą też udowodnić, że potrafią się zjednoczyć dla przyszłości kraju i świata, a rola biznesu jest w tym niezwykle ważna.

Daria Zabłodska,

PhD in Economics, Research Scientist of Department on
Economic and Legal Research Problems of Urban and Cities
Studies, State Organization «V. Mamutov Institute of
Economic and Legal Research of the National Academy of
Sciences of Ukraine», Ukraine

OPENNESS AND TRANSPARENCY OF DATA CONCERNING THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN CITIES

The concept of openness and transparency of data is widespread in the world, especially when it comes to information about the development of countries, regions, cities, etc. The concept of open data is implemented by almost all regions and cities of Ukraine, however, according to the results of the study of the Transparent Cities Program (Transparency International Ukraine), the average rate of data publication in the 18 studied cities is only 25.1%. At the same time, the situation is accompanied by activity in the field of development of digital services for the search of collaborators (OSINT) and raising public awareness of the possibilities of using open data in everyday life (Open Data Toolkits). There are many analytical organizations in the world that are engaged in evaluating the openness of government data, among which the largest database on the quality and cost of life - Numbeo - deserves attention. In this database, it is proposed to use the accumulated Quality of Life Index, which covers other indices, in particular: the purchasing power index, the safety index, the health care index, the cost of living index, the ratio of real estate prices and income, the travel time index, the pollution index, the climate index. The conducted comparative analysis of these indices for 2022 made it possible to determine the quality of life of the population in large cities of Eastern Europe and the difference of these indices in Ukraine. It was established that the quality of life indices is significantly affected by the war with the Russian Federation, which intensified in February 2022. Open and transparent data are widely used in Ukraine to monitor the implementation of the Development Strategy of the city, regions, territorial communities, as well as various program and strategic documents. In general, the concept of open and transparent data is being actively implemented in Ukraine thanks to the Ministry of Digital Transformation. However, there are still many projects to be implemented in the future.

Світлана Ткаленко,

докторка економічних наук, професорка кафедри
європейської економіки і бізнесу,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, Україна

ДОСВІД ДОПОМОГИ ЄС КРАЇНАМ – КАНДИДАТАМ ЦСЄ ДЛЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Після закінчення війни, що триває, розпочнеться етап повоєнної відбудови. Це доволі складний процес, який потребує врахування досвіду інших країн.

Відомим прикладом повоєнного відновлення після 1990-х років є програми відновлення країн Балкан (програми PHARE, EAP, OBNOVA, SAP, ViH). Ці програми та фінансові інструменти ЄС прийшли на допомогу країнам Центральної та Східної Європи і призначалися для розвитку інфраструктури країн ЦСЄ та відновлення економіки, особливо тих, які постраждали після війни (Боснії та Герцеговини, Хорватії, Союзної Республіки Югославії та колишньої Югославської Республіки Македонія).

Для післявоєнної відбудови України корисні напрацювання тих країн, які після війн успішно розвинули свої економіки. Український шлях відбудови буде відрізнятися від тих, які пройшли балканські та інші країни, але це має стати для України унікальним шансом – з найближчою метою стати повноправним членом ЄС і створити нову, потужну, успішну країну. В першу чергу Україні у повоєнній відбудові слід приділити увагу боротьбі з корупцією, на чому наголошує європейська спільнота; також матимемо потребу у світовій довгостроковій допомозі і співпраці з країнами світу; розбудові інститутів, створенні програм підтримки та застосування різних інструментів для післявоєнної відбудови. Більшість країн світу підтримують суверенітет та незалежність України. Велика Британія, ЄС, США, Японія, Канада та інші країни мають намір допомогти Україні з відновленням інфраструктури після руйнувань внаслідок війни з росією. Отже, ми повинні скористатися шансом, щоб побудувати успішну країну, з урахуванням безпеки у майбутньому.

Pavlo Kerimov,

PhD, Researcher, Institute for Economy and Forecasting of
NAS of Ukraine, Ukraine

STATE SUPPORT AND THE POST-WAR RECONSTRUCTION IN UKRAINE: THE CURRENT STATE OF DISCUSSION

There currently is a significant discrepancy between Ukrainian and Western literature on the topic of the post-war reconstruction in Ukraine after Russian war of aggression comes to its end. While Ukrainian researchers tend to review the post-war reconstruction experience of France, Germany and Japan after WW2, their Western counterparts tend to refer to South Korean example – which they, unlike us, tend to view as an example of an overpaid underachievement.

Additionally, there is a vast body of research, dedicated to the newer post-war reconstruction stories, such as Yugoslavia, Iraq, Cambodia or Nigeria, which is generally ignored by the Ukrainian researchers (for there isn't a civil war component in Russo-Ukrainian war), but still may provide valuable insights into the flaws of the more modern post-war reconstruction solutions, presumably made taking into account existing nigh 80 years old experience from post WW2 reconstruction, and to form a more sober view of modern world's willingness to participate in similarly demanding reconstruction projects.

Besides the historical overviews, the stance of the modern international organizations and allied states should be taken into account. For one, the US researchers tend to clearly state that an undertaking on par with Marshall plan is simply not possible today, as the US is facing financial problems of its own and needs the resources for its potential standoff against China.

All of this places Ukraine in a precarious position, in which some of our best minds are busy with making plans for distribution of reconstruction funds, which may never come.

Катерина Клименко,

кандидатка економічних наук, завідувачка відділу бюджетної системи та фінансів інституційних секторів економіки, ДННУ «Академія фінансового управління», Україна

Наталія Ухналь,

докторка філософії з економіки, завідувачка науково-організаційного відділу, ДННУ «Академія фінансового управління», Україна

ВЕКТОРИ ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Локальні війни та конфлікти завдають значних збитків економіці, і постраждалим країнам можуть знадобитися роки та навіть десятиліття для повного відновлення. Руйнування критичної інфраструктури, соціальної та економічної структури (знищення підприємств, житла, доріг, закладів освіти та охорони здоров'я, культурних цінностей) порушують процеси економічної діяльності, призводять до втрати робочих місць, зокрема кваліфікованих працівників, а також доходів та інвестицій.

Успішний приклад економічного відновлення після воєнного конфлікту демонструє низка країн, зокрема Руанда, котра змогла досягти помітного економічного зростання після геноциду 1994 року, частково завдяки зосередженню дій уряду на сприянні підприємництву та інноваціям, а також створенню демократичних інститутів і ефективного управління державними фінансами, що зумовило прискорення економічного розвитку в країні зі середньорічним темпом зростання ВВП у 7,7% за 2000–2019 рр. Подібним чином Хорватія змогла стабілізувати свою економіку та залучити іноземні інвестиції після балканських воєн у 1990-х роках шляхом впровадження реформ для покращення бізнес-середовища та сприяння економічному зростанню.

Хоча економічне відновлення після війни є складним процесом для будь-якої країни, існує низка успішних та ефективних стратегій реконструкції та стабілізації національної економіки. Для цього необхідна реалізація комплексної стратегії повоєнного відновлення економіки, що включає поєднання коротко- і довгострокових заходів. У короткостроковій перспективі політичні інституції мають надати пріоритет стабілізації економіки та захисту життєво важливих потреб, насамперед відновлення секторів критичної інфраструктури (транспорту, енергетики, водопостачання та телекомунікації). Задля відновлення та активізації економічного зростання у довгостроковій – необхідно зосередитися на міжнародній співпраці в отриманні фінансово-технічної допомоги, сприянні народному підприємництву та створенні сприятливого бізнес-середовища (модернізація підприємств переробної промисловості; публічно-приватне партнерство (морські порти, аеропорти, залізниця); цифровізація державних адміністративних послуг).

Оксана Кушніренко,

докторка економічних наук, доцентка, старша наукова
співробітниця, ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України», Україна

ПОРІВНЯННЯ РІЗНИХ ТИПІВ МОДЕЛЕЙ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ

Україна постала перед історичним випробуванням за право бути демократичною і незалежною, конкурентоспроможною країною з орієнтованими на людську гідність цінностями. І незважаючи на те, що війна триває і досі, приносить руйнівні наслідки, вже сьогодні питання відновлення перебуває в центрі наукового і громадського дискурсу. Аналіз наукових джерел показує, що сьогодні в різних країнах, що пережили військові руйнування, впроваджені різні моделі соціально-економічного розвитку, що відрізняються насамперед за критерієм втручання держави у процеси виробництва та перерозподілу національного багатства. Перша група – це країни з ліберальним типом національної економіки (США, Канада, Велика Британія). Друга група – це країни з соціально орієнтованою ринковою економікою та активною участю держави у процесах господарювання та розподілу національного доходу (Швеція, Німеччина, Польща). Третя група країн – це «східні тигри», країни з високим рівнем втручання держави в економіку, чіткою промисловою політикою, на основі селективної підтримки пріоритетних галузей та секторів промисловості, експортною орієнтацією економіки (Сингапур, Південна Корея, Китай). У робочих документах МВФ наголошено на трьох ключових принципах, що лежать в основі успіху промислового відновлення: підтримка вітчизняних виробників у складних галузях, порівняльні переваги; експортна орієнтація та прагнення до жорсткої конкуренції з суворою підзвітністю.

Для України вибір найкращої моделі відновлення промислового розвитку гальмується відсутністю на поточний момент уніфікованих та унормованих стратегічних документів галузевого спрямування на засадах сталого розвитку з узгодженням інтересів основних стейкхолдерів та врахуванням національних пріоритетів у процесі стратегування. Це потребує впровадження доктрини промислового відновлення на засадах сталого розвитку, який тісно пов'язаний із роллю та функціями держави та залежить від них.

Василь Гуменюк,

кандидат економічних наук, старший науковий
співробітник, ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України», Україна

ПОВОЄННА ВІДБУДОВА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ: УРОКИ ТА ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Зарубіжні практики повоєнної відбудови та модернізації економіки стали однією з основних тем наукового дискурсу з початку війни Росії проти України у 2014 році. Уроки та досвід таких практик актуальні для України та мають бути розсудливо враховані з метою реалізації історичного шансу на відбудову потужної економіки на сучасній інноваційно-технологічній основі, що є необхідною умовою зміцнення суверенітету і економічної безпеки держави після війни, створення потужної промисловості та розвитку інфраструктури, зростання зайнятості та доходів населення й уникнення соціальних потрясінь.

Компаративний аналіз зарубіжних практик повоєнної відбудови дає підстави стверджувати, що найбільш повчальним для України може бути досвід Південної Кореї. Ліберальне правління президента Лі Синмана в післявоєнний період, поширення корупції та неспроможність влади вирішувати проблеми розвитку економіки поставили країну у повну залежність від іноземної допомоги, головним чином США, розподіл якої, як і половина бюджетних витрат держави, контролювалися іззовні.

Слабкість влади призвела до її силової зміни і встановлення авторитарного воєнно-бюрократичного режиму Пак Чжон Хі. 26-річний строк його правління став періодом вражаючого економічного зростання країни на основі державного планування і контролю, а також етапом відновлення конституційної демократії. Цей історичний приклад підтверджує роль особистості та професійного державного управління відбудовою економіки після війни та ризик превалювання ліберального підходу. Водночас він доводить, що безпорадність влади несе загрози соціальних потрясінь і конфліктів, а рішучі дії щодо швидкого вирішення нагальних потреб післявоєнного відновлення, зокрема на основі іноземної допомоги, мають підпорядковуватися інтересам країни та її економічної безпеки.

Наталія Гахович,

кандидатка економічних наук, старша наукова
співробітниця, ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України», Україна

ПІВДЕННОКОРЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ – ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Унаслідок повномасштабної війни, розв'язаної РФ, економіка України зазнала величезних втрат: людських жертв, соціально-економічних потрясінь, руйнування об'єктів інфраструктури, виробничої бази багатьох промислових підприємств, катастрофічних екологічних ризиків, які перешкоджають економічному прогресу не лише в Україні, а й у всьому світі. Воєнні дії агресора націлені на руйнування промислового комплексу України, який є локомотивом економіки та основою обороноздатності. Тому під час післявоєнного відновлення економіки України стратегічною ціллю має стати відбудова та стрімке економічне зростання для стрибка від перехідної економіки до економіки, що розвивається, з урахуванням досвіду розвинених країн.

Однією з таких є Південна Корея – унікальна країна, що змогла з аграрної найбіднішої держави перетворитися в сучасну технологічну економіку. Після Корейської війни 1950–1953 років країна продемонструвала один із найкращих економічних результатів у світі у другій половині XX ст. За 1960–2010 рр. ВВП на душу населення зріс у 25 разів, а економічний злет, сплеск швидкої індустріалізації та економічного зростання поділяють на три періоди: імпортозаміщення, експортоорієнтованості, індустріалізації – розвитку важкої та хімічної промисловості. Тому в сучасному світі Корея – високорозвинена країна, член «Великої двадцятки», 11-та економіка світу за розміром. Важливим елементом успіху Південної Кореї стала політика дирижизму – втручання держави в економіку, що мала на меті перехід від політики імпортозаміщення до експорту високотехнологічної продукції. Також для створення промислового потенціалу мала значення підтримка з боку США та їх союзників. Це потрібно й Україні.

Віталій Дмитрук,

магістр, аспірант кафедри менеджменту та
адміністрування, Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу, Україна

ЦІНІСНА ПАРАДИГМА ПІСЛЯВОЄННОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. вітчизняні нафтогазовидобувні підприємства зіткнулися зі значними викликами, зокрема з руйнуванням інфраструктури, економічної нестабільності та змінами в геополітичному середовищі. Успішні зарубіжні практики відбудови нафтогазової індустрії в європейських країнах після Другої світової війни можуть бути корисними для відновлення і модернізації нафтогазовидобувного сектора нашої країни в майбутньому.

На початку ХХ століття нафтовидобуток у Польщі становив близько 4 млн т на рік, але після Другої світової війни він зменшився до 300 тис. т на рік. Польщі вдалося відновити обсяги видобування вуглеводнів в 1950-х роках. Одним із ключових факторів успіху Польщі у повоєнній відбудові нафтогазової промисловості були державні інвестиції та сприяння розвитку нафтогазовидобувним підприємствам. Польща також зосереджувалася на підвищенні ефективності та оптимізації виробничих процесів на підприємствах, що дало змогу знизити витрати на видобуток нафти та газу та збільшити їхній обсяг. Крім того, Польща активно розвивала власну нафтогазову інфраструктуру, зокрема будувала нові трубопроводи та розширювала потужності з переробки нафти та газу.

Іншим прикладом успішної модернізації може бути Норвегія, що розпочала активно розвивати нафто- та газовидобуток. У 1970-х роках, після відкриття великих родовищ нафти та газу у Північному морі, Норвегія стала однією з провідних країн у світі з видобутку цих ресурсів. Норвезький уряд створив спеціальний фонд для збереження прибутків від видобутку нафти та газу, що дало країні можливість забезпечити стабільність у фінансовому секторі та інвестиції в інші галузі. Крім того, Норвегія доклала значних зусиль у дослідження та розвиток нових технологій для ефективнішого видобутку та переробки нафти та газу.

Олена Герасімова,

наукова співробітниця, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ МІСТ: УСПІХИ ТА НЕВДАЧІ

Реконструкція окремих міст після війни є частиною більшої системи колективного планування, що базується на національних інтересах. Це включає не тільки модернізацію міської інфраструктури, а й відновлення архітектурних пам'яток, які формували міську ідентичність. Характеристики міста до катастрофи є основними детермінантами його майбутнього розвитку. Тому повоєнна відбудова нерозривно пов'язана з проблемами, що були притаманні регіону, – уразливістю, нестачею ресурсів, скороченням землі та економічних можливостей у поєднанні зі зростанням (або різким скороченням) населення, очікуваннями, безробіттям тощо. Знання соціальних умов, особливостей розвитку у довоєнний період може дозволити прогнозувати та готуватися до наслідків воєнних руйнувань у процесі відбудови.

Відбудова Варшави є вдалим прикладом стратегічного планування, що почалося ще під час фази бойових дій. Проте не завжди стратегія планування повоєнного відновлення у період триваючого конфлікту може бути вдалою. Прикладом такої стратегії є післявоєнна перебудова Ковентрі, що наочно демонструє, як швидко розроблені та втілені невеликою кількістю професіоналів-одномумців, без проведення громадських слухань та врахування думок місцевих мешканців, популярні плани можуть мати негативні наслідки. Єдність громади та візія розвитку не менш важливі, ніж гроші. Відсутність достатнього фінансування на початкових етапах може компенсуватися зусиллями громади, яка має чітку візію повоєнного відновлення міста. Прикладом такого відновлення є Дубровник у Хорватії, розбудова якого відбувалась з урахуванням економічного відновлення основних генераторів розвитку міста – дрібного бізнесу та туризму. Приклад відновлення Дубровника показує, що ініціативна громада за підтримки держави, що створює відповідне бізнес- та інституційне середовище, здатна проводити реконструкцію за обмеженості коштів.

Протилежним прикладом є відбудова Сараєво, що характеризується нераціональним використанням значних обсягів донорських коштів за відсутності єдності громади. Важливу роль у відновленні відіграють агенції розвитку за підтримки держави. Коли центральна влада сильно ослаблена або поглинута вирішенням питань воєнного часу, або є нестабільною з огляду на політичну ситуацію, то плани реконструкції постійно коригуватимуться, як це відбувалось у повоєнному Дрездені через нестабільність на національному рівні після капітуляції Німеччини. Натомість Штутгарт, центр якого під час Другої світової війни був майже повністю зруйнований в результаті повітряних нальотів, до 1955 року завершив реконструкцію, хоча у 1947 році, через два роки після закінчення бойових дій в Європі, місто все ще лежало в руїнах, як і Дрезден. Це переважно стало можливим завдяки економічній та фінансовій допомозі, наданій Європі Сполученими Штатами згідно з Планом Маршалла.

Україні варто враховувати і позитивний, і негативний досвід повоєнної відбудови міст з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Ольга Чекан

студентка, Державний торговельно-економічний
університет, Україна

Андрій Олійник

кандидат економічних наук, доцент кафедри
міжнародного менеджменту, Державний торговельно-
економічний університет, Україна

ПОВОЄННА ВІДБУДОВА КОВЕНТРІ (ВЕЛИКА БРИТАНІЯ): МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Повномасштабна війна завдає інфраструктурі катастрофічних збитків. За даними Київської школи економіки, втрати станом на 1 вересня 2022 року становили 127 млрд дол. США, а враховуючи підприємства всіх галузей економіки, інфраструктуру, транспортні засоби, збитки перевищуватимуть 600–650 млрд дол. США або 325–330% ВВП України за 2021 рік.

Емпіричними дослідженнями доведено, що мінімізації неефективності відбудови може бути досягнуто шляхом вивчення досвіду відновлення міст у повоєнний період, зокрема м. Ковентрі Сполученого Королівства. До 1940 року Ковентрі було столицею авіаційної, автомобільної та військової промисловості. Під час Другої світової війни виник термін «ковентрувати» – бомбардувати місто ударами з повітря: 14 листопада 1940 року в результаті одинадцятигодинного бомбардування місто втратило 4330 будинків та три чверті усіх промислових об'єктів.

Аналіз етапів відбудови свідчить про особливості, характерні для цього прикладу:

- 1) місцева влада викупила землю, ставши абсолютним власником Ковентрі;
- 2) у архітектуру додано нотку гумору, легкості (скульптури, інсталяції та мурали);
- 3) бетон – основний матеріал для багатоповерхівок (підкреслювало «брутальний» образ Ковентрі).

Дослідження вказує і на проблеми, які архітектори допустили при відбудові: переорієнтація міста на автомобілецентричність (місто для автівок, а не людей), надлишок торговельних та промислових центрів та чимало неякісно збудованих багатоповерхівок.

Наше дослідження пропонує використовувати досвід відбудови міста Ковентрі при розробленні та реалізації програми післявоєнної відбудови України. Мистецтво відбудови Ковентрі полягає у тому, що поруч із бетонними фасадами люди зберегли оптимізм, відображений в архітектурі. Доцільно використати такий спосіб управління відбудовою для донбаського промислового району, а також залучити використання міжнародних фондів фінансової допомоги.

Вікторія Стовбун,

студентка, Харківський національний університет імені

В. Н. Каразіна, Україна

ПРАКТИКА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ІЗРАЇЛЮ ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ

Економіка Ізраїлю зазнала низку викликів зумовлених територіальними суперечками, геополітичними факторами, демографічними змінами, конфліктами з іншими країнами тощо. Проте сьогодні країна має розвинене господарство, в основу якого покладено інновації, наука та технології.

Нинішнього рівня економіки було досягнуто завдяки тому, що влада обрала шлях, який передбачав упровадження вагомих змін, зокрема: консервативного характеру банківського сектора, готовності ринку праці до гнучкості у пристосуванні до нової реальності та орієнтацію на внутрішній попит.

В Ізраїлі ставки державних позик у 1986–1989 роках становили 2,5% річних при зростанні реального ВВП у середньому на 3,7% у рік. Це давало уряду змогу впроваджувати дієві реформи, формувати точки зростання для бізнесу, сприяти наданню пільгових кредитів на стратегічно важливі галузі економіки, але при цьому і зберігати боргову стійкість державних фінансів. Водночас реальні процентні ставки банківських кредитів для бізнесу становили приблизно 30% річних. Одним із ключових компонентів банківської системи є обов'язкове оподаткування, мета якого стимулювати людей до праці. В Ізраїлі податки на доходи не стягуються з робітників, які виконують низько кваліфіковану роботу і завдяки прогресивній системі оподаткування держава стимулює до праці як низько кваліфікованих, так і висококваліфікованих працівників.

В Ізраїлі реалізовано політику державного протекціонізму на користь власного виробництва в промисловому та сільськогосподарському секторах. Завдяки цьому створено умови внутрішньої конкуренції для підприємств і запроваджено систему податкового стимулювання для інвесторів.

Отже, для України є доцільним використання досвіду Ізраїлю у сферах фіскальної політики, підтримки промисловості, ефективного використання трудових ресурсів і впровадження інновацій у виробництві.

Анастасія Чорнобай,

студентка, Харківський національний університет імені

В. Н. Каразіна, Україна

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ ЯК ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Після закінчення війни 1950–1953 років Південна Корея досягла значного економічного розвитку. Це стало можливим завдяки наполегливій роботі південнокорейського уряду та лідерів, які приділяли велику увагу економіці країни. За короткий проміжок часу, господарство держави досягло показників найбільш ефективних та процвітаючих економік світу.

З 1960-х років Південна Корея активно розвивалася шляхом впровадження ефективної економічної політики, втіленої у шести п'ятирічних планах. Тодішній президент пропагував політику, зосереджену на економічному будівництві. Країна змінювала свій економічний курс від будівництва інфраструктури до розвитку експортно орієнтованої економіки, з державного сектора на приватний, з бюджетних галузей на важку промисловість, а потім на технологічно інтенсивні галузі.

У 1970-х роках сформовано сталу стратегію розбудови країни, зокрема досягнення процвітання за допомогою науки і технологій. Корея активно почала розвивати власний експорт, а компанії у всіх галузях економіки активно інтегруються в міжнародний ринок. Це стало можливим завдяки їх високоякісній продукції.

Сфера освіти теж зазнала вагомих реформ. Уряд Південної Кореї інвестує значні кошти для підвищення конкурентоспроможності та продуктивності в країні. Інвестування охопило не тільки вищу освіту, а й початкову та середню. Влада активно почала підтримувати дослідження та розробки, а найголовніше – заохочувати до навчання протягом усього життя. Ці заходи сприяли розвитку висококваліфікованої та ефективної робочої сили, що є ключовим фактором економічного успіху країни.

Для досягнення сталого розвитку та покращення рівня життя громадян, Україні необхідно зосередитися на забезпеченні потужного експорту, впровадженні новітніх технологій та якості освіти. Тому використання досвіду з повоєнного відновлення Південної Кореї відкриває можливості досягти ще більшого прогресу, аніж «Чудо на річці Хан».

Анастасія Кондратенко,

студентка, Державний торговельно-економічний
університет, Україна

Андрій Олійник,

кандидат економічних наук, доцент кафедри
міжнародного менеджменту, Державний торговельно-
економічний університет, Україна

ЯПОНСЬКИЙ ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Після Другої світової війни багато країн світу зазнали руйнувань та економічного занепаду. Однак деякі з них успішно змогли відновити свою економіку та досягнути швидкого розвитку, впровадивши певні стратегії та практики. Один з прикладів такого успішного відновлення економіки країни – модернізація Японії після Другої світової війни. Країна зазнала великої руйнації, але завдяки ефективній державній політиці, що включала розвиток науки та технологій, підвищення якості робочої сили та експортної стратегії, змогла вирости до другої за величиною економіки світу. Однією з найбільших ініціатив у відновленні економіки Японії було залучення іноземних інвестицій. Уряд Японії створив спеціальні зони економічного розвитку, які були спрямовані на залучення іноземних підприємств та інвестицій, та забезпечення для них сприятливих умов. Також уряд встановив ряд правил, які регулювали діяльність іноземних компаній, щоб забезпечити захист внутрішніх інтересів країни. Ще однією успішною стратегією, яку використовувала Японія, було підвищення якості робочої сили. Для цього було запроваджено широкомасштабну програму покращення освіти, що допомогло значно підвищити кваліфікацію робітничого класу та високотехнологічних спеціалістів. Крім того, Японія зосередилася на розвитку експортно орієнтованої економіки, що дало їй змогу отримати значні прибутки від експорту високотехнологічних товарів, таких як автомобілі, електроніка та інші вироби. Японські підприємства вкладали значні кошти в науково-дослідну діяльність та інновації, що дозволяло їм створювати нові продукти та покращувати виробничі процеси.

Україна також може використати ці стратегії для модернізації своєї економіки у післявоєнний період. Методи відновлення Японії стануть особливо актуальними для України через масові руйнації та обмеженість ресурсів.

Олександра Шарлай,

студентка, Харківський національний університет імені

В. Н. Каразіна, Україна

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ВІДБУДОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯПОНІЇ ЯК ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Особливої уваги заслуговує досвід Японії у післявоєнній відбудові економіки, бо за 1935–1945 рр. держава втратила майже 70% активів.

Успіх відновлення господарства країни полягає у комплексному підході, а саме: розробленні та реалізації ефективної політики й стратегії в різних сферах.

Зокрема, було введено заміну безповоротних державних субсидій на комерційний банківський кредит, що сприяло зростанню підприємницької активності та збільшенню обсягів інвестицій.

Однією із значущих реорганізацій, яка сприяла відновленню економіки та соціальної стабільності, стала земельна реформа. Вона передбачала перерозподіл території на користь маленьких селянських господарств. Перехід орендної землі у власність активізував підвищення товарності сільського господарства і привів до відродження внутрішнього ринку. Також ці зміни сприяли удосконалення інфраструктури та забезпеченню доступу до освіти й охорони здоров'я для сільського населення.

Крім того, починаючи з 1950-х років уряд активно інвестував у розвиток транспортної мережі. Один із найважливіших проєктів, який було започатковано в цей період, – будівництво національної магістралі доріг. Це значно покращило доступність транспорту в країні та дозволило зменшити затори на дорогах.

Разом із тим Японія після Другої світової війни не мала права на військові розробки, керівництво держави прийняло рішення взяти курс на освоєння науки. Куплені за кордоном патенти доопрацьовувалися японцями та впроваджувалися у виробництво.

Усе це сприяло тому, що країна вранішнього сонця стала однією з провідних у світі в галузі електроніки, автомобілебудування, телекомунікації та інших галузях.

Отже, досвід Японії щодо повоєнної реконструкції господарства може бути ефективним і для України, що допоможе їй стати однією з передових економічно-розвинених держав світу.

Розділ 3. ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ВІДБУДОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Сергій Кораблін,

доктор економічних наук, член-кореспондент НАН
України, заступник директора, ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України», Україна

УКРАЇНА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОВОЄННОГО ФІНАНСУВАННЯ

За останніми оцінками Світового банку, після 24.02.2022 р. Україні було завдано збитків на 411 млрд дол. США. Це удвічі більше її ВВП у 2021 р. За урядовими оцінками, втрати України сягають від 750 млрд дол. США до 1 трлн дол. США. Зважаючи, що за всі роки незалежності інвестиції в основний капітал країни становили 300 млрд дол. США, треба визнати, що власних ресурсів для швидкого відновлення вона не матиме.

Ба більше, саме по собі це завдання є непосильним і для найкрупніших міжнародних установ – через відсутність у них відповідних функцій та фінансових ресурсів. Так, кредитний потенціал найвпливовішого МВФ становить близько 1 трлн дол. Проте ці кошти призначені для екстреної підтримки не однієї України, а майже 190 країн – учасниць Фонду.

Інший обтяжуючий фактор – відсутність впливової держави, або пулу країн, готових виступити якщо не єдиним, то хоча б ключовим донором економічного відновлення України. Це різко контрастує із Планом Маршалла, одноосібним розробником, донором та адміністратором якого були Сполучені Штати.

За таких умов перед Україною стоятиме надскладне завдання – сформувати коаліцію партнерів, здатних профінансувати її повоєнне відновлення. Зробити це без провідної участі США та ЄС буде неможливо, тим паче, враховуючи заморожені ними російські активи. Отже, залучення західної уваги та фондів потребуватиме таких пропозицій, від яких буде неможливо відмовитися. Це вимагатиме компромісів – програма відновлення має органічно поєднати державні та приватні інтереси як самої України, так і її партнерів. Через не найкращу бізнес-репутацію права на помилки вона не матиме. Особливо в частині власних зобов'язань. Інакше відома звичка України нехтувати ними коштуватиме їй майбутнього.

Євген Бублик,

доктор економічних наук, старший науковий
співробітник, керівник відділу грошово-кредитних
відносин, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН
України», Україна

КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ВІДКРИТОСТІ ЗАСОБАМИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Попри багаторічний тренд переходу до плаваючого обмінного курсу та валютної лібералізації, забезпечення стабільності обмінного курсу лишається ключовою умовою ефективності ГКП. Для цього вибір адекватного режиму обмінного курсу є надзвичайно важливим. Якщо конкурентоспроможний обмінний курс успішно стимулює чистий експорт, то стабільний обмінний курс сприяє нагромадженню капіталу, заощаджень та вищого рівня сукупного попиту. Така комбінація зумовлює більш стійку модель економічного зростання, що менше залежить від зовнішніх шоків. Таким чином, конкурентоспроможний і стабільний обмінний курс є основною ціллю, якої мають прагнути периферійні економіки, що розвиваються.

На відміну від розвинених економік з резервними валютами для підтримки стабільного курсу периферійним економікам, що розвиваються, бракує валютних ресурсів. Тому успішність реалізації політики цільового обмінного курсу в периферійних економіках потребує умілої комбінації валютних інтервенцій та обмежень на валютному ринку. Така комбінація залежить від розміру їх валютних резервів і ступеня фінансової відкритості. При цьому чим більші валютні резерви та нижчий ступінь фінансової відкритості, тим більший їхній потенціал з обмеження волатильності та впливу на обмінний курс.

З огляду на це безмежне накопичення валютних резервів не є оптимальною стратегією центрального банку. Збереження дієвих валютних обмежень і, головне, регуляторних інструментів для їх динамічного налаштування дасть змогу підтримувати цільовий рівень обмінного курсу. В такому випадку регулювання рівня фінансової відкритості національної економіки відповідно до умов кон'юнктури світових ринків, вивільнить частину валютних ресурсів для оптимізації зовнішнього державного боргу, підтримку експортерів, придбання сучасних технологій.

Зважаючи на це, для фінансових регуляторів України існує обґрунтована потреба переглянути власні підходи щодо валютної лібералізації на користь впровадження проміжного режиму валютного курсу, забезпеченого ефективною системою валютного регулювання.

Yuriy Shved,

PhD student, Director RSM Canada, Canada

CAPITAL CONCENTRATION DURING POST-WAR RECOVERY: LESSONS FOR UKRAINE FROM EUROPEAN EXPERIENCE

After the Cold War, Europe's major post-war recovery experience was limited; 2008 UNDP Post-conflict economic recovery report addresses two cases, Croatia and Bosnia: comparable by area and population, different by economy.

By 2008 Bosnia reported higher average annual GDP growth post-war (10.5%; Croatia: 4.5%), however, its 2022 PPP adjusted GDP per capita was \$17,899 (Croatia: \$40,240).

Starting positions were different (1996: Bosnia - \$3,028, Croatia - \$10,423), and Croatia enjoyed extra external funding after joining the EU (2014-2020: €10.7B; Bosnia: €3B in 1995-2019).

This gap impacted M&A activity: starting 2012 Bosnia's best year was 2018 (\$0.4B, 26 deals); Croatia's worst was 2017 (\$0.5B / 35), best - 2022 (\$6.2B, 80).

Another Croatia's success factor was its business environment. Croatia's political system and administrative capacities survived the war, contrary to Bosnia's, contributing to maintaining and increasing economic advantage post-war, and making the country an attractive business destination.

Ukraine must learn from this comparison to stimulate its recovery with external support.

The country's 2021 record high indicators after the 2014-2015 losses proves its adaptability, which is fundamental for post-war recovery.

To capitalize on this adaptability and repeat Croatia's success, the country must protect its political system and governability (rather a military task now), become a responsible recipient of sovereign funding, and an attractive and secure destination for corporate investments, including M&A. The latter is largely dependent on Ukraine's ability to maintain institutional efficacy and good governance post-war.

Світлана Шульц,

докторка економічних наук, професорка, завідувачка
відділу регіональної економічної політики, ДУ «Інститут
регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН
України», Україна

Микола Антонюк,

аспірант, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені
М.І. Долишнього НАН України», Україна

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ВИМІРІ ФАКТОРІВ ПРОДУКТИВНОЇ СПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

Повномасштабна війна, наслідками якої є втрата економічного потенціалу країни та її регіонів, суттєві зміни в структурі економіки і переміщення значної кількості людей всередині та за межі країни призведе до критичного рівня зростання міжрегіональних відмінностей. Акцентування уваги на мінімізації міжтериторіальних диспропорцій, які є одним з основних пріоритетів регіональної політики країн світу, висуває низку вимог щодо модернізації інструментарію державної регіональної політики, регулювання соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад. Проведення децентралізації напередодні воєнного конфлікту сприяло розвитку багаторівневого врядування та розширенню можливостей щодо регулювання розвитку територіальних громад, а також заклало підвалини співпраці громадського сектора з урядовим.

Центральну роль у зусиллях політиків сьогодні має отримати глибше розуміння потреб територій та можливостей оптимізації перерозподілу фінансових, людських, природних, інфраструктурних, інноваційних ресурсів та підвищення ефективності їх використання з метою досягнення цілі вирівнювання регіональної продуктивності та зростання продуктивної спроможності країни, регіонів і територіальних громад. Саме такою тобто з акцентуванням уваги на факторах продуктивної спроможності регіонів, які до певної міри є їх конкурентними перевагами, має стати у складних умовах повоєнного відновлення країни інтерпретація підходів до оновлення стратегічних цілей та інструментарію реалізації державної регіональної політики, економічної політики регіонів і територіальних громад.

Досягнення позитивної динаміки продуктивної спроможності регіонів у повоєнній реальності потребуватиме низки прогресивних рішень щодо модернізації підходів та інструментарію державної регіональної політики. Тобто йдеться про приведення регіональних програм у відповідність до запропонованої типології функціональних територій, коригування Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, посилення зв'язку між стратегічним і бюджетним плануванням, запровадження нового механізму бюджетного вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів, внесення змін до механізму розподілу та використання коштів ДФРР тощо.

Jakub Olszewski,

Master of architecture, Tutor, Architect, VAMED / WSPA in
Lublin, Poland

TOOLS FOR OPTIMIZING THE RECONSTRUCTION OF THE POST-WAR BUILDINGS AND URBAN STRUCTURE IN UKRAINE - EXAMPLES OF DESIGN PRACTICES AND SOLUTIONS

Taking into account the significant degree of damage in the Ukrainian lands, especially in the eastern and southern border areas, it will be necessary to erect and renovate new buildings efficiently and as effectively as possible. This publication will address the topic of effective and sustainable reconstruction of the damaged buildings and urban structure, taking into account sustainable development with the greatest possible reduction of costs, reconstruction time and energy consumption of the process. An important part of the publication will be the presentation of new construction technologies and how to implement them, as well as the use of alternative construction methods. The publication addresses the topic of both the use of advanced technologies, which require significant capital and high-class specialists, as opposed to the bottom-up social reconstruction initiative based on the production of building materials from recycled materials. If these opposing methods are combined, a strategy and a model of a potential way of rebuilding the buildings structure will be outlined. A better understanding of the processes and structure of requirements regarding the development of the reconstruction strategy will allow for the selection of the appropriate path and optimization for the reconstruction process, depending on the situation, as well as increasing the decision-making efficiency in the structures of the state, which may have a positive impact on wider access to sources of financing from foreign investors.

Тарас Васильців,

доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України», Україна

Ольга Мульська,

докторка економічних наук, старша дослідниця, старша наукова співробітниця відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України», Україна

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ: КЕЙС КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна спричинила комплекс викликів і загроз, зокрема масові вимушені переміщення населення, у т. ч. молоді, як у середині країни, так і за кордон, дестабілізацію ринків праці та зайнятості, що оголило низку критично гострих соціальних проблем рівня національної безпеки.

У частині послаблення міграційної кризи важливо вже зараз запровадити моніторингові дослідження як кількісних показників вимушеної міграції, так і вивчення актуальних проблем, потреб та намірів осіб, які стали її учасниками; починати відновлення інфраструктури і житла; розробити програми повернення мігрантів та заохочення інвестицій мігрантів.

Потрібні й управлінські рішення з метою стабілізації ситуації щодо внутрішніх вимушених переміщень, недопущення гуманітарної катастрофи та загроз національній єдності, що мають бути спрямовані на подолання проблеми низького рівня захищеності ВПО, їх високої фінансової вразливості, труднощів пошуку місця тимчасового перебування, зниження якості послуг соціальної інфраструктури через надмірні навантаження.

Інструментами та засобами нівелювання загроз для релокованого бізнесу та мінімізації ризиків посилення дестабілізації соціально-економічної системи областей регіону є: імплементація мобілізаційно-партнерської моделі ведення бізнесу, фінансово-організаційна допомога експортно орієнтованим бізнесам, надання дозволу закордонним юридичним та фізичним особам інвестувати у воєнні облігації, цифровізація бізнес-процесів та ін.

З метою стабілізації внутрішнього ринку праці в умовах війни регіональним органам влади слід реалізувати низку заходів, орієнтованих на забезпечення зростання мобільності робочої сили, навчання найбільш конкурентним професіям внутрішньо переміщених осіб, запуск механізмів реверсної трудової міграції, виділення ВПО житла на території сільських поселень, у малих містах, використання потенціалу бізнесу, який релокалізується, відкриття нових індустріальних парків з метою алокації нових бізнесів та зростання масштабів діяльності вже переміщених виробництв та ін.

Ірина Бабець,

докторка економічних наук, професорка кафедри
міжнародних економічних відносин,
Центральноукраїнський національний технічний
університет, Україна

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЗНИЖЕННЯ ЗАГРОЗ ПІД ЧАС ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Загрози безпеці регіонів України в умовах воєнного стану: втрата експортного потенціалу; руйнування ракетними обстрілами промислових підприємств, які виготовляють експортну продукцію; скорочення обсягів експорту продукції рослинництва через порушення логістики її транспортування в умовах блокади морських портів та ймовірні втрати нового врожаю сільськогосподарських культур унаслідок пожеж у районах бойових дій; зниження експорту наукомістких послуг внаслідок руйнування телекомунікацій та дослідницької інфраструктури і втрати інтелектуального потенціалу.

Напрями зниження загроз в умовах воєнного стану: релокація підприємств у безпечні регіони; розмінування деокупованих територій та земель сільськогосподарського призначення; розробка нових логістичних маршрутів експорту аграрної продукції; збільшення потужностей для переробки с/г сировини. В умовах повоєнної відбудови економіки для зниження загроз необхідно забезпечити: розвиток галузей переробної промисловості; створення передумов для структурних трансформацій економіки; активізація інноваційної діяльності; умови для розширення виробничих потужностей та інноваційної діяльності підприємств; підтримку діяльності релокованих підприємств.

Для реалізації заходів щодо зниження загроз зовнішньоторговельній безпеці регіонів після завершення війни необхідно створити сприятливе інституційне середовище, ефективність якого визначатиметься ступенем взаємоузгодження цілей та завдань економічного розвитку на державному та регіональному рівні. Основні інституційні інструменти протидії загрозам: План відновлення України, Експортна стратегія України, Державна стратегія регіонального розвитку, стратегії соціально-економічного розвитку регіонів України.

Максим Максимчук,

доктор економічних наук, старший науковий
співробітник, провідний науковий співробітник відділу
регіональної економічної політики, ДУ «Інститут
регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН
України», Україна

СИНТЕЗ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЧИННИКІВ ПРОДУКТИВНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОНОВЛЕНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Одним із стратегічних пріоритетів суспільного розвитку України у період повоєнної відбудови виступатиме формування нової регіональної політики під загальним гаслом «Україна єдина». Це гасло повинно стати визначальним при виробленні продержавної та україноцентричної регіональної політики, яка стане запобіжником відцентрових тенденцій та вивіщення одних регіонів держави над іншими. Інституційними чинниками, які забезпечать формування такої регіональної економічної політики підвищення продуктивної спроможності територій і держави загалом повинні виступати насамперед морально-етичні норми поваги до людської гідності та цінності людського життя. Символічно цей процес можна представити у вигляді трьох синтезованих складових: проведення міжрегіонального діалогу на засадах любові у слові (1 Кор 13:1); прощення і вибачення взаємних претензій регіонів (1Кол 3:13; Ів 8:11); тимчасового національно-свідомого «космополітизму» регіональних та релігійних еліт (1Кол 3:11). Означений синтез спрямовується на формування таких аксіологічних складових інституційних чинників підвищення продуктивної спроможності регіональних громад нації, які можуть бути уособлені в образі «милосердного самарійця» (Лк 10: 30-37). Фактично це буде реалізація принципу «єдність у різноманітності» у сфері регіонального розвитку оновленої Держави Україна.

Крім того, в контексті продуктивності капіталу, зазначимо, що пострадянські країни, відповідно до економічних моделей, запропонованих Ернандо де Сото, відомі тим, що накачують свої економіки грошима, але менше здатні накопичувати капітал. Це зумовлено значною відмінністю інституту власності, що склався у цих країнах протягом їх історичного розвитку. Фактично можна вести мову про те, що люди, які працюють у цих країнах, у тому числі й в Україні, мають незначні можливості збільшити продуктивність праці без дії корисних ефектів ефективної системи власності. А отже ця сфера регіонального розвитку також потребує глибокого реформування в контексті повоєнної відбудови.

Iryna Tsynalievskaya,

Ph.D. in Economics, Senior Researcher, State Organization
«Institute of Market and Economic & Ecological Researches of
the National Academy of Sciences of Ukraine», Ukraine

INCREASING THE RELEVANCE OF THE COHESION FACTOR IN THE FORMATION OF STATE REGIONAL POLICY

Full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine, launched in February 2022, gave a powerful impetus to rethinking approaches to the formation of state regional policy, when the cohesion factor plays a key role in ensuring not only the socio-economic development of communities and territories of Ukraine, but the functioning of the state as a whole. Despite the fact that "Formation of a cohesive state in social, humanitarian, economic, ecological, security and spatial dimensions" is defined as the primary strategic goal of the State Strategy for Regional Development for the period 2021-2027, the issue of instrumental provision of regional cohesion acquires a new, urgent importance in modern conditions, given the relevance of formation of adequate cohesion policy for Ukraine and Ukrainian post-war recovery (considering the principle "Building Back Better"). Cohesion policy while comprising economic, social and territorial components, - would initially derive from economic cohesion considering that economic self-sufficiency is the basic precondition for formation of a resource-competent base for sustainable development of territorial economic systems by providing resources for generation added-value while still maintaining rational and sustainable use of natural resources, improving human capital and increasing social capital, which, in turn, leads to an increase in cohesion in social, ecological, cultural-ethnic and security dimensions.

Володимир Власюк,
кандидат економічних наук, директор,
ДП «Укрпромзовнішекспертиза», Україна

РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ВИРОБНИЦТВА І СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ЕКОНОМІКИ ЯК КЛЮЧОВЕ ЗАВДАННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Події нинішньої війни показали, що Україні для виживання необхідно стати масивною технологічною фортецею з високим рівнем індустріалізації і продуктивності праці. Для цього потрібно змінити економічну структуру національної економіки. На сьогодні вона є незадовільною, про що свідчать рівень валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності на душу населення, який у 3–4 рази нижчий, ніж у країнах ЄС, і низька економічна стійкість до зовнішніх шоків. Так, падіння економіки в минулому воєнному році становило близько 30%, зокрема, через ураження двох ключових секторів – чорної металургії та експорту зерна.

Також потрібно розуміти, що українська економіка не може відновлюватися за рахунок платників податків країн-партнерів. Відповідно план відновлення повинен пропонувати такий шлях, щоб якнайшвидше запустити роботу економіки України, враховуючи внутрішні ресурси і потужності, та досягти структурних змін у напрямі зростання частки переробної промисловості.

Для цього необхідно застосувати спеціальну державну політику. Історичний досвід (повоєнні Німеччина, Тайвань, Південна Корея) свідчить про ключову роль держави у процесі реконструкції повоєнної економіки.

В українських умовах суттю такої політики повинно стати максимальне залучення внутрішніх потужностей і ресурсів для відбудови, а також підтримка/стимулювання підприємств, які візьмуть на себе ризик інвестицій у модернізацію чи будівництво нових виробничих потужностей. Напрямами такої державної допомоги є страхування ризиків, забезпечення фінансовими ресурсами, базовою інфраструктурою тощо.

Це передбачає перерозподіл публічних фінансових ресурсів на користь промислового розвитку. Але така економічна політика виправдана суспільною метою, якою є безпека і високі стандарти життя українців. Із зазначеного завдання розвитку внутрішнього виробництва має впливати і позиція України щодо залучення донорської допомоги.

Ірина Зварич,

докторка економічних наук, професорка, завідувачка
кафедри міжнародної економіки, Західноукраїнський
національний університет, Україна

СТРАТЕГІЧНІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Необхідні кроки в напрямі формування циркулярної політики в Україні – це забезпечення відповідального споживання та зміна бізнес-моделі.

Вектор роботи України та ЄС із потенційними відходами передбачає запобігання утворення відходів; підготовка до повторного використання; переробка. Бар'єрами адаптації циркулярного економічного середовища в Україні визначено такі: відсутність експертного середовища, слабка відповідна законодавча база, відсутність законодавчого регулювання, лобізм з боку великих компаній, необізнаність у проблемах сортування сміття, циркулярної економіки.

Окремими стоп-факторами впровадження механізму циркулярної економіки в Україні є фальсифікація, корупція, відсутність регуляції, нелегальна торгівля, відсутність виробників біорозкладних матеріалів, відсутність складів для зберігання великої кількості відсортованих відходів, відсутність пунктів збирання відходів. Етапами зміни циркулярного мислення в Україні можна назвати такі: «challenge», зміна поколінь та усвідомлене споживання.

Упровадження системи Розширеної відповідальності виробника в Україні — ефективний шлях до вирішення проблеми з відходами та забрудненням навколишнього середовища, дієвий крок до впровадження економіки замкненого циклу. Встановлено, що ситуація в Україні, де 93% побутових відходів потрапляє на сміттєзвалища, подібна до ситуації в Румунії, Болгарії, Польщі та деяких інших країнах ЄС, де відходи досі існують і значна їх частина не використовується повторно або належним чином не обробляється. Для швидкого циркулярного економічного зростання Україні потрібно здійснити переорієнтацію векторів економічного розвитку та змінити філософію мислення через імплементацію інклюзивно-циркулярних бізнес-моделей з метою подолання циркулярного гету в рамках участі бізнесу у глобальних циркулярних ланцюгах створення доданої вартості у формі: локального збирання (збирання вторинних ресурсів, розміщених за містом, для обігріву приміщень магазинів); створення фудхабів (за допомогою невеликої кількості ретейлерів для централізації збору); централізована переробка за містом на великому переробному заводі (аут сіті ресайкл).

Данило Череватський,

доктор економічних наук, старший науковий
співробітник, завідувач відділу, Інститут економіки
промисловості НАН України, Україна

Денис Липницький,

кандидат економічних наук, старший науковий
співробітник, докторант, Інститут економіки
промисловості НАН України, Україна

ЗАСАДИ РАЦІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Те, що під час війни зазнає втрат, зокрема об'єкти виробничого фонду, після війни чекає на відновлення. Але в умовах обмежених інвестиційних ресурсів, що є правилом, виникає проблема визначення черги здійснення капітальних вкладень між об'єктами одного пріоритету важливості з метою максимізації загального економічного (соціального) ефекту.

У першій декаді ХХ ст. було здійснено спробу відновлення шахтного фонду Центрального району Донбасу (ЦРД), обумовлена економіко-соціальними причинами. Вугільні підприємства зазнали глибокої економічної деградації, нехай не воєнної природи, але теж руйнівної в сенсі виробництва. Модернізація збиткових шахт, що існували лише завдяки дотаціям з державного бюджету, потребувала залучення великих інвестиційних і трудових ресурсів.

За ініціативи обласних органів влади Інститутом економіки промисловості НАН України та силами вуглевидобувних підприємств було розроблено інвестиційний мультипроект із монопроектами щодо кожної шахти. Перспективи розвитку видобування вугілля в регіоні оцінювалися на підставі досліджень імітаційної математичної моделі, вхідними параметрами якої були виробничо-економічні щорічні показники розвитку за кожним монопроектом всього мультипроекту загалом за період 15 років, а функцією відгуку – приведений дохід держави, що враховував річні грошові потоки бюджетної підтримки трансформації підприємств і податкові збори від діяльності суб'єктів підприємницької діяльності.

Експерименти на моделі дозволили дійти висновків, що розроблення інвестиційної стратегії має враховувати не тільки абсолютні показники монопроектів, а й питому віддачу від інвестицій. Досягнення оптимальних за критерієм максимуму цільової функції результатів потребує ранжування об'єктів капіталовкладень і визначення інвестиційної черги саме на підставі питомих показників – від найбільшого до найменшого, а не навпаки.

Проект, хоча і не отримав реалізації, допоміг набути певного досвіду стратегування в умовах обмежених інвестиційних ресурсів, що може виявитися корисним у контексті повоєнної розбудови економіки України.

Юрій Уманців,

доктор економічних наук, професор, в. о. завідувача
кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Державний торговельно-економічний університет,
Україна

ВНУТРІШНІЙ РИНОК В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Внутрішньому ринку належить вагомий роль у стимулюванні виробництва, вдосконаленні галузевої структури економіки, зростанні добробуту домашніх господарств, підвищенні національної конкурентоспроможності. В умовах повоєнної реконструкції України важливе місце посідатиме випереджальний розвиток виробництва засобів виробництва, що можуть закласти надійну основу інноваційно-інвестиційної моделі економіки. Стратегічним напрямом при цьому має стати виробництво товарів інвестиційного призначення, спроможних забезпечити технологічне оновлення всіх галузей і видів діяльності. Основу відновленої української економіки мають утворювати високотехнологічні виробництва, що поступово витіснятимуть низькотехнологічні. Повоєнна реконструкція української економіки має передбачати системну розбудову нової моделі інфраструктури.

Важливим напрямом післявоєнної модернізації економіки та розвитку внутрішнього ринку має стати інституційне сприяння впровадженню інноваційних технологій. Значна частина успішних національних моделей повоєнного відновлення вирізнялася інноваційною спрямованістю та інституційним оновленням економіки. У повоєнний період інноваційна модель розвитку є єдиним вектором для України на шляху до економічного зростання. Саме інноваційна модель розвитку може стати найбільш ефективною для повоєнного відновлення української економіки, а інновації мають перетворитися на один із найбільш вагомих механізмів стійкого довготривалого економічного зростання. В Україні слід закласти надійне інституційне підґрунтя для забезпечення інноваційного розвитку економіки та внутрішнього ринку. Формування інститутів підтримки інноваційної діяльності є складовою інституційної трансформації внутрішнього ринку у післявоєнний період, а впровадження інституційного механізму генерування глибинних змін в інвестиційній сфері є вкрай значущим. При цьому важливо спиратися на активну економічну політику, що враховуватиме досвід повоєнного відновлення та побудови високотехнологічної конкурентоспроможної економіки у багатьох країнах світу із використанням збалансованого підходу до розв'язання складних соціально-економічних проблем.

Людмила Кудирко,

кандидатка економічних наук, професорка кафедри
світової економіки, Державний торговельно-
економічний університет,
Україна

ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ У СТРАТЕГІЯХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Високий довоєнний рівень імпортозалежності економіки України цілої низки стратегічних секторів та галузей національної економіки потребує врахування в комплексі регуляторних практик повоєнної модернізації. Структура економіки, що орієнтована на пріоритетний розвиток експортного потенціалу добувних галузей та АПК, критичний рівень імпортних закупівель не лише по енергетичних групах, а й товарах легкої, харчової, фармацевтичної тощо промисловості, наразі себе вичерпала. Вона не відповідає ані безпековим критеріям економічного розвитку сучасної України, ані очікуванням її громадян. При цьому продовження усталеної попередніми десятиріччями регуляторної практики активних імпортних закупівель як готової продукції, так і товарів проміжного споживання призводитиме до подальшого витіснення національного виробника з внутрішнього ринку, деіндустріалізації навіть тієї застарілої промисловості, що залишиться. Особливо гостро ця проблема постане на тлі трансформації глобального виробництва у напрямі Індустрії 4,0, для якої властиве домінування нематеріальних активів як основних виробничих ресурсів постіндустріальної системи. Відтак країна, що збереже індустріально-аграрну структуру як основного драйвера національного економічного розвитку для повоєнної доби, ризикує залишитися на периферії світових інноваційних та технологічних процесів.

Безумовно наразі актуалізується запит на модернізацію самого концепту імпортозалежності та імпортозаміщення в умовах, коли вітчизняна виробнича потуга істотно зруйнована. Можна припустити, що потенційно Україна матиме після війни унікальний шанс, яким скористалися Японія та Німеччина після Другої світової війни, коли на тлі зруйнованого вдалося створити модерну індустрію, орієнтовану на нові технологічні уклади. Разом із тим на тлі цих пріоритетів безумовно постане питання ресурсу для модернізації, відповідності інтересів національної держави намірам зовнішніх інвесторів, наявності кадрового потенціалу для великих технологічних звершень з урахуванням наслідків воєнних дій та міграційних ефектів.

Олена Никифрук,

докторка економічних наук, старша наукова
співробітниця, завідувачка відділу, ДУ «Інститут
економіки та прогнозування НАН України», Україна

Лариса Чмирьова,

кандидатка економічних наук, наукова співробітниця,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
Україна

ІНФРАСТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО УКОРІНЕНОЇ СТІЙКОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогодні інфраструктурні трансформації мають на меті подолати залежності та обмеження, що склалися в економіці країни, а саме технологічну, енергетичну, фінансову, екологічну, оборонну залежності, які за своєю сутністю є екзогенними факторами впливу на сталість господарства.

Одним із завдань у повоєнному відновленні є відновлення та створення нової фізичної та інституційної інфраструктури, необхідної для підтримки довгострокового економічного розвитку в рамках Європейського плану для України, який ще називають «Планом Маршалла для України», – фінансового плану для економічного розвитку секторів національної економіки, що включатиме й інфраструктуру, який передбачатиме виділення коштів через український Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури. Тут важливим є створення дієвого організаційно-економічного механізму для консолідації та використання наявних ресурсів з усіх доступних джерел за допомогою проєктного підходу.

Другим, не менш важливим, завданням є вибудовування та підтримка нової транспортної логістики (зернові коридори, газотранспортна система, залізничний транспорт, відновлення транзиту тощо), використовуючи наявну інфраструктуру та можливості для її відновлення із найрізноманітніших джерел. Логістичні схеми перевезень мають високу залежність від політичної ситуації та залежать від митної, транскордонної, зовнішньої політики держав-сусідів. Окрім цього, логістичні ланцюги мають слабку інерцію, проте відзначаються властивістю швидко переорієнтовуватися і завжди використовують наявну інфраструктуру, що є фактором конкурентоспроможності у мирні часи та фактором виживання у воєнні.

Сергій Бартош,

керівник редакції Науково-видавничого центру, ДННУ

«Академія фінансового управління»,

Україна

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

В Україні процес децентралізації, що отримав новий поштовх у 2014 р., відбувався в умовах гібридної війни, включно з анексією та окупацією територій із потужним економічним потенціалом, і пандемії коронавірусу у 2020–2021 рр. Результати децентралізації, незважаючи на доволі критичну позицію окремих науковців, загалом отримали позитивну оцінку, у тому числі з боку світової спільноти. Підтвердженням такої оцінки у фінансовому аспекті є істотне зміцнення ресурсної бази місцевого самоврядування, скорочення трансфертів із держбюджету та ін. Після повномасштабного вторгнення самоорганізація територіальних громад сприяла, з одного боку, швидкому формуванню підрозділів територіальної оборони, котрі відіграли помітну роль у відсічі збройної агресії, забезпеченню життєдіяльності в регіонах, де велися бойові дії, з другого – прийняттю і задоволенню нагальних потреб кількох мільйонів внутрішньо переміщених осіб у тих областях, де активні воєнні дії не відбувалися. Водночас ця самоорганізація ґрунтувалася на власних, обмежених ресурсах.

Виконання проєктів з повоєнної відбудови істотно залежатиме від фінансової спроможності громад. Ефективність та оперативність реалізації ініціатив із реконструкції об'єктів нерухомості та інфраструктури пов'язані з тим, якою мірою громади будуть автономні від дотацій з державного бюджету.

До шляхів формування фінансової самодостатності громад, на нашу думку, належать:

напрацювання конкретних інвестиційних пропозицій та розроблення проєктів з урахуванням нагальних інтересів громади;

пошук партнерів серед сусідніх громад, громадських організацій, бізнес-асоціацій, налагодження співробітництва з державною владою. Завдяки об'єднанню зусиль виникає можливість реалізувати проєкти, що впливатимуть на ширшу цільову аудиторію, збільшити обсяг залучених коштів;

з боку держави доцільним видається надання громадам можливості впливу на адміністрування місцевих податків, оскільки громади максимально вмотивовані збільшити власну фінансову спроможність і водночас дистанція між органами місцевого самоврядування та платниками податків є мінімальною.

Ольга Попова,

докторка економічних наук, професорка,

головна наукова співробітниця,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,

Україна

ЗЕЛЕНИЙ КУРС ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Повоєнна відбудова на засадах цілісної економіки, а не суто економіки з її детермінізмом – стратегічний пріоритет розвитку національного агропродовольчого комплексу, зважаючи на внутрішні потреби і міжнародні зобов'язання України. Фокус на екологізацію та декарбонізацію каталізує модернізацію агровиробництва відповідно до принципу «краще, ніж було», по-перше. По-друге, держпідтримка екологізації забезпечить додаткові доходи сільгоспвиробникам як менеджерам агровиробничих ресурсів і довкілля. По-третє, підвищення агроекологічного іміджу України сприяє просуванню експорту агропродовольства, визначає виконання зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію з ЄС. Реалізація сучасних екологічних цілей аграрної політики і практики, зокрема реформованої САП ЄС, – важливий національний економічний фронт.

За рік війни найсуттєвіші ризики для продовольчої безпеки України проявилися саме у сфері сталості (43,5 зі 100 балів за Глобальним індексом продбезпеки), оскільки агровиробництву завдано великої шкоди, подеколи руйнування землі є незворотними, а наслідки позначатимуться тривалий період. Пропоновані еколого-кліматичні заходи, які доцільно реалізувати, стосуються такого.

1. Для відновлення ґрунтів повоєнних ландшафтів провести їх еколого-геохімічні дослідження (досвід Німеччини); зонувати фронтові та прифронтові території з урахуванням забруднення і заходів відновлення (досвід Франції) для повернення в обробіток, вирощування сільгоспсировини для біопалива чи відведення під лісонасадження; унормувати механізм компенсацій землевласникам за проведення оздоровлення ґрунтів.

2. Формувати сталі агроландшафти, зменшити рівні сільгоспосвоєння і розорання (до війни унормовано – на 5% і 10% до 2032 р.), розширити площу сінокосів і пасовищ на 2 млн га (до 15,8%).

3. Підтримувати баланс поживних речовин у ґрунті шляхом стабілізації внесення мінералів, розширення використання оргдобрих, поживних решток, сидератів тощо, не допустивши зниження родючості, що важливо у повоєнний період.

4. Проводити декарбонізацію, зважаючи, що викиди парникових газів у галузі зумовлені використанням мінералів, дизпалива, раціонами годівлі худоби, неналежним складуванням органічних добрив, масштабною ерозією і глибокою оранкою ґрунту.

Віталій Крупін,

кандидат економічних наук, доцент, ад'юнкт відділу економічного моделювання, Інститут розвитку села та сільського господарства Польської академії наук, Польща

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА НА ОСНОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТІЙКОСТІ

Відбудова економіки та формування нового аграрного сектора України повинні будуватися на засадах, які дозволять забезпечити його оптимальну функціональність, права виробників усіх категорій і форм власності, позитивний вплив на сталий розвиток сільських територій. Останнє є особливо важливим для формування сприятливого середовища розвитку соціально-економічної сфери і створення необхідних умов для особистісного розвитку сільських мешканців, забезпечення їх побутових потреб, більш рівномірного розподілу доходів, а також покращення екологічних параметрів, у тому числі через вплив аграрної діяльності на навколишнє середовище та клімат.

У довоєнній структурі аграрного сектора України відчутна була зростаюча поляризація між дрібними аграріями та великими сільськогосподарськими підприємствами (передусім агрохолдингами), що проявлялася у дедалі більшому обмеженні прав і можливостей дрібних аграріїв, їх доступі до земельних та фінансових ресурсів, логістичних систем та збуту, очевидним було zdeформоване ціноутворення на базову аграрну продукцію та засоби сільськогосподарського виробництва. Подібні тенденції зберігаються і під час війни, що вказує на необхідність радикальних змін у структурі та способах функціонування аграрного сектора після закінчення війни.

Стратегічними пріоритетами при відбудові України повинні стати верховенство права та незалежність судової системи, боротьба з корупцією, забезпечення прав дрібних аграріїв та землевласників, розвиток мереж підтримки дрібних виробників сільськогосподарської продукції та формування сприятливих умов їх розвитку, сприяння вертикальній та горизонтальній кооперації аграрних виробників. Функціонування суб'єктів аграрного сектора повинно будуватися на засадах стійкості, тобто формування і динамічного покращення таких їх характеристик, як витривалість (здатність протистояти короткотерміновим негативним явищам), адаптивність (здатність еластично пристосовуватися до нових умов функціонування, які викликані короткотерміновими шоками або довготривалими змінами у їх середовищі) та трансформативність (здатність впроваджувати радикальні зміни у господарську діяльність під впливом зовнішніх несприятливих факторів).

Оксана Риковська,

кандидатка економічних наук,

старша наукова співробітниця,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,

Україна

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Економіка України, що зазнає катастрофічних втрат від воєнної агресії РФ, потребує розроблення та впровадження дієвих механізмів відновлення систем життєзабезпечення населення та формування базису для сталого розвитку всіх територіальних одиниць з урахуванням локальних особливостей. У 2014 році було розпочато реформу децентралізації місцевого самоврядування та територіальної організації влади, ідеологія якої ґрунтувалася на передачі повноважень, ресурсів на місцевий рівень задля підвищення самодостатності та фінансової спроможності новостворених громад. Суттєвими перешкодами для очікуваної результативності структурних трансформацій стали окупація східних областей України, пандемія COVID-19, а згодом повномасштабна війна. Більшість громад залишилися дотаційними та залежними від підтримки центру, при цьому кількість трансфертно залежних сільських громад удвічі переважає кількість міських громад і у 1,5 раза – селищних.

Зіставляючи думки різних експертів, досвід інших країн та зважаючи на реалії України, у повоєнний час необхідно продовжувати формування спроможних та самодостатніх громад у т.ч. за рахунок цілеспрямованих субвенцій на розвиток місцевого самоврядування та адресної підтримки вразливих верств населення як державних витрат із високим рівнем мультиплікатора. Використовуючи напрацювання американських дослідників, запропоновано напрями відновлення сільської економіки у повоєнний час, які передбачають стимулювання розвитку нових підприємств у сільській місцевості з пріоритезацією малого підприємництва та креативних ініціатив; зміцнення сільської інфраструктури, у т.ч. розбудова Інтернет-мережі; сприяння розвитку аграрного сектора з орієнтацією на програми підтримки фермерських господарств; удосконалення людського капіталу на сільських територіях через інвестування в освіту та охорону здоров'я, що допоможе забезпечити інноваційний розвиток села та посилити конкурентні переваги, за рахунок яких відбудуватиметься відновлення країни.

Julia Tsybulska,

Ph.D. in economics, naukowiec, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Polska Akademia Nauk, Warszawa

PERSPEKTYWY ROZWOJU POLSKO-UKRAIŃSKIEGO TRANSGRANICZNEGO RYNKU PRACY W KONTEKŚCIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ UKRAINY

Według art. 45 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, swobodny ruch pracowników jest jednym z podstawowych praw oraz filarem rynku wewnętrznego. Szczególnie ważne jest zapewnienie mobilności w transgranicznych regionach, gdzie w wyniku zderzenia dwóch systemów różnych państw, odczuwalne są międzyregionalne różnice w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, jakości życia, wynagrodzeń i możliwości samorealizacji, które wypychają migrantów ekonomicznych z peryferyjnych obszarów przygranicznych, jednocześnie przyciągając ich do regionów po innej stronie granicy. Często takie przepływy migracyjne stają się stałe i systematyczne, prowadząc do powstania transgranicznego rynku pracy, co właśnie dzieje się w polsko-ukraińskim regionie transgranicznym.

Doświadczenia UE wskazują, że szczególną rolę w zapewnieniu mobilności pracowników na transgranicznych rynkach pracy według Dyrektywy 10 Europejskiej Strategii Zatrudnienia w sprawie polityki zatrudnienia (2003) mają partnerstwa lokalne z włączeniem różnorodnych interesariuszy (m.in. pracodawców, pracowników, przedstawicieli rządu oraz samorządów, związków zawodowych). Przykładem takich partnerstw jest sieć partnerstw transgranicznych EURES (Europejskiej sieci służb zatrudnienia) ukierunkowanych na zaspokojenie zapotrzebowania na informacje i zapewnienie mobilności siły roboczej w regionach transgranicznych (Rozporządzenie (UE) 2016/589 z 13.04.2016 r.). Aktualnie w Polsce funkcjonuje EURES_T Beskydy (Polska-Czechy-Słowacja), jak również dwie inicjatywy przygraniczne Odra-Oder (Polska-Niemcy) i Poprad-Dunajec (Polska-Słowacja) i to właśnie ich doświadczenie jest szczególnie cenne do wykorzystania w kontekście rozwoju Polsko-Ukraińskiego transgranicznego rynku pracy w kontekście integracji europejskiej Ukrainy. Określenie perspektyw stworzenia partnerstwa w polsko-ukraińskim transgranicznym regionie w odpowiedzi na znaczne przepływy migrantów zarobkowych (przede wszystkim wahadłowych) w ostatnich latach, a także procesy integracji europejskiej Ukrainy w okresie powojennej odbudowy jest istotne dla rozpoznania i przewidywania zmian sytuacji migracyjnej kraju, rozwoju lokalnego oraz współpracy transgranicznej i międzynarodowej.

Олександр Носирєв,

кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна

ВЕКТОРИ СТРАТЕГІЧНИХ ЗМІН ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ

Зменшення промислового виробництва в Україні у 2022–2023 рр. оцінюється на рівні 34–55%. Наразі існують окремі загрози для галузей промисловості, серед яких посилюються негативні тенденції монополізації, припинення роботи дрібних підприємств, зниження обсягів виробництва необхідної для інших галузей продукції, фінансове погіршення через втрату ринків збуту та посилення конкуренції з імпортом. Рівень спаду української економіки визначатиметься насамперед тривалістю воєнних дій і масштабами охоплення ними території України. Найбільшим ризиком для погіршення соціально-економічної ситуації в Україні та у світі є можливість пролонгації конфлікту.

Після закінчення війни уряд України разом із Національним банком повинен реалізовувати збалансовану політику забезпечення макроекономічної стабільності, яка сприятиме підтримці балансу між підвищенням соціальної підтримки населення, стимулюванням розвитку галузей економіки та збереженням прийняттого рівня інфляції та стійкого курсу гривні. Масштабне нагромадження інвестиційних ресурсів є одним із найважливіших факторів відновлення та забезпечення подальшого зростання національної економіки.

З припиненням воєнних дій відновлення промисловості України можливе насамперед шляхом розвитку добувної, харчової, хімічної промисловості, промисловості будівельних матеріалів та машинобудування. Важливим завданням є підтримка розвитку місцевого виробництва, спрямованого на створення стабільних джерел попиту на продукцію.

Основою повоєнної промислової політики держави повинен стати розвиток промисловості з урахуванням принципів «зеленої» економіки, що передбачає відновлення зруйнованих підприємств з вищою продуктивністю праці, енергоефективністю та нейтральністю до клімату, а також збільшенням обсягу виробленої продукції. Основною метою національної стратегії розвитку має стати не просто відновлення довоєнної структури та інфраструктури економіки, а глибока модернізація всієї інституційної структури промисловості з переходом на новий якісний рівень, реалізація проєктів смарт-спеціалізації у промисловості з використанням цього підходу в кожному регіоні держави.

Сергій Биткін,

кандидат наук, доцент кафедри електроніки,
інформаційних систем та програмного забезпечення,
Інженерний навчально-науковий інститут
ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного
університету, Україна

Анатолій Мокій,

доктор економічних наук, академік АН ВШ України,
професор, провідний науковий співробітник відділу
регіональної економічної політики, ДУ «Інститут
регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН
України», Україна

ВІДНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК КОНСТРУКТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ РОЗРОБКИ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ HIGH-TECH ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

На світових ринках спостерігається дефіцит електронної компонентної бази (ЕКБ). Зростає дисбаланс попиту та пропозиції на складні інтегральні схеми (ІС, чіпи). Непрогнозованість наслідків викликів глобального середовища, особливо російської агресії, значне збільшення обсягів виробництва зброї також посилює дефіцитність чипів. Провідні фірми (Texas Instruments, Intel і TSMC) та уряд США стимулюють інвестиційну активність, намагаються відновити свою роль у виробництві мікропроцесорів в межах ідеї «технологічної суверенності». Стратегія розвитку мікроелектронної галузі орієнтована на "роз'єднання" економік КНР та США, причому дефіцит ІС – поряд зі зміною клімату та загостренням соціальної нерівності – розглядається як кризове явище. За оцінками експертів Міністерства оборони США, посилюється залежність від азійських продуцентів ІС, що стимулює виготовлення напівпровідників для військового сектора безпосередньо у США, інновації у розробку мікросхем нового покоління ІС для високотехнологічної зброї,

В умовах війни імперативним є виробництво ЕКБ військово-технічної продукції. Тож у процесі відбудови необхідно проаналізувати передумови налагодження виробництва напівпровідникових матеріалів, інтегральних мікросхем, дискретних приладів. Стратегування повинно охоплювати: розробку засобів мілітаризації промисловості і науково-дослідних робіт; аналіз військово-технічних ризиків та перешкод виробництва інтелектуальної військової техніки; стимулювання випуску ЕКБ з підвищеною термічною та радіаційною стійкістю для техніки аерокосмічного призначення, зокрема для дистанційного зондування Землі; створення завершених регіональних та національних виробничих циклів виготовлення ІС і дискретних напівпровідникових приладів, інтегрованих насамперед з американськими продуцентами ЕКБ. Стратегічно пріоритетними є «технологічний суверенітет» безпеки розвитку військово-економічного сектора і посилення ролі науково-технологічного фактора його продуктивної спроможності у глобальному середовищі.

Лариса Баластрик,

кандидатка економічних наук, доцентка, економічна експертка, видавництво «Борівітер», Україна

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

За час війни економіка країни зазнала значних збитків: зросло безробіття до 24%, ВВП знизився на 28,2%, інфляція сягнула 26,6%. Прогнози на 2023 рік теж не втішають. Міжнародний валютний фонд дає стриманий прогноз зростання ВВП: за умови, що не буде розширена окупація території України – плюс 1%, при погіршенні ситуації – скорочення на 3%. Аналогічний показник дає Мінекономіки.

Ключовими перешкодами для зростання ВВП у 2023 році залишаються:

- скорочення сукупного попиту від 10% до 20% через відплив населення за кордон (зараз в Європі перебувають 7,8 млн українських біженців);
- низька стійкість енергетичної інфраструктури після масованих ракетних атак з боку Росії;
- зниження виробництва сільськогосподарської продукції (урожай зернових та олійних може впасти на 15–20%);
- скорочення інвестицій у промисловість (в умовах воєнних дій і високих ризиків повторної російської агресії українська промисловість залишатиметься малопривабливою для приватних інвесторів) та ін.

Повоєнна транзитивна економіка повинна базуватися як на ринковому механізмі регулювання, так і на активному державному втручанні (що гарантує населенню мінімальні соціальні стандарти).

Тому Програма відродження країни після війни має включати як економічні, так і соціальні складові:

- ефективну програму економічної реінтеграції біженців;
- програму структурної перебудови галузей економіки та фізичної відбудови зруйнованих промислових підприємств на інноваційній основі шляхом упровадження штучного інтелекту (продуктивність виробництва може збільшитися вдвічі);
- програма відтворення сільського господарства на основі біотехнологій (особливо у тваринництві на основі використання технології CRISPR/Cas9 – технології редагування геному) для поліпшення вітчизняних порід сільськогосподарських тварин з метою забезпечення повноцінними, якісними продуктами харчування;
- відбудова об'єктів соціальної сфери з широким застосуванням цифрових та комп'ютерних технологій, які відкривають нові перспективи у сферах охорони здоров'я, освіти, кібернетичної безпеки та інших.

Ольга Шевченко,

докторка економічних наук, доцентка, професорка
кафедри регіоналістики і туризму, Київський
національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана, Україна

ВІДБУДОВА І РЕНОВАЦІЯ МІСТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ МІСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Соціально-економічне відновлення міст України, пошук інструментів щодо започаткування їх повоєнного відродження стають вагомим завданням регіональної політики загалом та політики міського розвитку зокрема. Відбудова міст є комплексом завдань у різних сферах життєдіяльності, що разом формують політику міського розвитку. Такі завдання можна розділити на групи: покращення доступності та якості адміністрування міста, соціально-економічне відновлення, соціальна та культурно-духовна реновація, охорона довкілля. Зростання якості адміністрування міста має на меті підвищення ефективності управління містом, зокрема і через удосконалення політики міського розвитку, а також підвищення рівня участі громадян в управлінні містом. Соціально-економічне відновлення базується на інструментах з розвитку підприємницької діяльності, стимулювання припливу інвестицій, створення умов для зайнятості, формування нових житлових, ділових та виробничих кварталів, розширення транспортної магістралі і збільшення доступності віддалених кварталів. Тобто ці заходи виконують функцію поєднання економічної діяльності та формування простору міста. Соціальна та духовна і культурна реновації полягають у створенні умов для всебічного розвитку людини, її здоров'я, задоволення її фізичних та духовних потреб. При цьому соціальний простір формується з урахуванням проявів економічної діяльності та нових потреб жителів міст, які постраждали від воєнних дій, зокрема щодо участі у політиці міського розвитку. Відкриття осередків соціального та культурно-духовного життя в місті можуть стати точками зростання окремих районів. Заходи з охорони довкілля передбачають уведення в господарський обіг занедбаних земельних ділянок – формування на них зон рекреації, творчої діяльності – та покращення безпеки довкілля. Виконання зазначених завдань дасть змогу сформувати політику міського розвитку, що не лише враховує виклики сьогодення. Така політика допоможе розробити заходи зі стратегування міста і забезпечити відповідність між розвитком складників міського простору та потребами жителів міста.

Наталя Лисяк,

докторка економічних наук, доцентка, професорка,
Національний університет «Львівська політехніка»,
Україна

Орися Волошин,

кандидатка економічних наук, доцентка, Національний
університет «Львівська політехніка», Україна

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ УРБАНІСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ

Війна стала масштабним структурним шоком для економіки України, принісши величезні обсяги руйнувань промисловості, житла та критичної інфраструктури, значні людські втрати. Після Перемоги ще більш важливо не втратити історичну можливість провести наймасштабнішу реконструкцію і закріпити позитивні тенденції прискорення економічного та соціального розвитку держави. Зарубіжні країни та міжнародні інституції пообіцяли підтримати відбудову України, обговорюється використання конфіскованих російських активів, а також аналог Плану Маршалла як найбільш успішного та масштабного проєкту економічного розвитку в історії людства.

Особливе місце у питаннях відбудови країни повинно бути відведено підвищенню продуктивності економіки та стимулюванню високих інвестицій (наприклад, у нову техніку/обладнання, інфраструктуру, навчання / людський капітал тощо), а разом із тим і визнання засадничої ролі урбанізації у цих процесах. Ключовим завданням тут є максимізація в економіці міст продукції з високою доданою вартістю, а також розширення та підвищення економічного потенціалу міст шляхом капіталізації нематеріальних чинників; забезпечення кількісних та якісних змін людського капіталу як умови розвитку інноваційної економіки.

Необхідно також подолати низку бар'єрів, які обмежують ефективний розвиток українських міст. Ці бар'єри сформувалися внаслідок спадкових проблем міст (місцерозташування, природно-ландшафтних умов, складеного розпланування та функціональної структури, історичної забудови), поглиблення структурно-галузевих деформацій та дисбалансів (деіндустріалізація, надмірна енергоємність, неефективна структура інвестицій у розвиток територій, порушення масштабів нового будівництва, фінансова слабкість), вагомих інституціональних чинників (відокремлений розгляд соціально-економічного та просторового вимірів у системі стратегічних документів, відсутність підходів комплексного освоєння територій, недотримання містобудівної документації, конфлікт інтересів і високий рівень ризиків для потенційних інвесторів). Важлива складова підвищення продуктивності – це якість управління і політична стабільність, забезпечення інтеграції у створенні законодавчих, економічних, територіально-планувальних та управлінських інструментів, що можуть використовуватися у розвитку міст і територій.

Тетяна Королук,

кандидатка економічних наук, доцентка кафедри
національної економіки та публічного управління,
Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана, Україна

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Банківський сектор виступає одним з основних чинників розвитку національної економіки, акумулюючи заощадження населення та спрямовуючи їх в інвестиції, тим самим створюючи можливості для економічного зростання та розширення своєї діяльності. І від того, наскільки ефективно та стабільно він функціонує, залежить фінансовий потенціал участі банків у післявоєнному відновленні національної економіки.

Ще до війни динаміка розвитку банківського сектора сповільнилася, що пов'язано із політичними та економічними причинами, ковідними обмеженнями, нестабільністю цін, обмінного курсу, інституційними змінами. Справжній удар банки відчули із початком повномасштабної війни в Україні та розгортанням економічної кризи. Завдяки вчасно вжитим ефективним заходам центрального банку їм вдалося вистояти та забезпечити відносну стабільність своєї діяльності. Проте існує низка проблем, пов'язаних зі зростанням дисбалансів і диспропорцій, погіршенням якості кредитного портфеля, низьким рівнем інвестиційної активності, зниженням конкуренції та зростанням іноземного капіталу, які вимагають вирішення.

Банківський сектор функціонує в умовах відкритої економіки та постійних змін, що відбуваються всередині держави та за її межами, і чинять на нього вплив прямо чи опосередковано. Водночас і сам банківський сектор продукує зміни та різного роду фінансові інновації для задоволення споживчого попиту та потреб економіки. Зміни у банківському секторі, обумовлені війною та глибокою економічною кризою, світовою економічною рецесією, цифровізацією та формуванням Індустрії 4.0, євроінтеграційним вектором розвитку України, полягають не лише у кількісних та якісних трансформаціях у діяльності банків, а й у необхідності формування нових підходів до управління ними. Перед центральним банком постають нові виклики та завдання ефективного управління змінами задля забезпечення розвитку банківського сектора, стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання в умовах війни та створення фінансових можливостей повоєнної відбудови.

Tetiana Kapeliushna,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of
Information and Cyber Security Management, State
University of Telecommunications, Ukraine

ENTERPRISE SECURITY MANAGEMENT UNDER UNCERTAINTY: A THREAT CONTROL SYSTEM

Globalization and digitalization, pandemic, war have stressed the importance of issues concerning basic social security, which are determined by the level of access to infrastructure (in transport, energy, communications, education, health, security) also concerning economic actors. The telecommunications sector is an integral component in the activities of all businesses, moreover, it plays a special role because it ensures the smooth functioning of all economic entities in unstable operating conditions. In addition, the communications industry is defined as a critical sector, as it provides a supporting function in all sectors of infrastructure, because it is through telecommunications services that certain tasks can be performed at a distance (holding meetings, signing documents, concluding transactions, payments, ordering, etc.).

The issue of the safe functioning of enterprises under the conditions of uncertainty that have now emerged is actualized, especially the issue of ensuring the stable functioning of critical infrastructure (with the ability to support facilities whose operation, in turn, depends on critical infrastructure). It seems that it is necessary to pay attention to the issues of safe and stable operation when using threat control systems, namely: building automation systems; electronic security systems; emergency communication systems. It is electronic security systems are the systems whose purpose is to detect intrusions, prevent theft, access control, video management and internal communication. It is advisable to combine them with emergency communication systems, which will be used to protect life by informing enterprises and personnel of the occurrence of an emergency situation, followed by the transfer of information (necessary to facilitate the response to actions and consequences).

The use of threat control systems for critical infrastructure enterprises is particularly relevant because, in the current climate of uncertainty, it is possible to prevent cyber and physical threats resulting from hostilities in our country. All enterprises, and especially critical facilities, including telecommunications companies, should be protected because the services they provide are essential critical infrastructure services.

Lesia Korolchuk,

PhD in Economics,

Associate Professor, Department of International Economic

Relations, Lutsk National Technical University, Ukraine

REGIONAL RECONSTRUCTION POLICY: MAINTAINING A STRATEGIC FOCUS

It is expected that after the end of the war, Ukraine would face the challenges of restoring the massively destroyed physical infrastructure and facilities, especially in certain regions of the country, overcoming the psychological consequences of the war, and preventing a permanent loss of human and intellectual capital.

Recovery and reconstruction strategies are mostly complex. Regions directly involved in hostilities often face a number of very specific challenges, such as: the need for coordination between numerous local, national and international government, civil society and business actors; time constraints that require stakeholders to respond quickly; a lack of resources that need to be used effectively.

Finally, while local governments should focus their efforts on project planning in accordance with community requirements, the national government retains the task of managing and coordinating the overall recovery process. In particular, among the many tasks and responsibilities of the central government is to coordinate efforts to prevent strategic decisions made by local governments from being inconsistent with local capacities.

The risk of policy incoherence and mismatching recovery priorities with local conditions needs to be addressed at the central level. The national government is in a better position to get a clear picture of how the strengths of communities complement each other and, accordingly, how local problems can be addressed through broad community and regional synergies. Collaboration and joint efforts will be crucial in ensuring effective prioritization and harmonization of recovery efforts in post-war Ukraine.

Olena Lutskiv,

Ph.D., Senior Researcher department of regional economic policy, SI «The Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Ukraine

TRANSFORMATION OF THE STRUCTURE OF THE ECONOMY OF UKRAINIAN REGIONS IN THE CONDITIONS OF WAR

The war caused significant damage to the economy of Ukrainian regions. Today, our state is facing significant destruction of part of its economic and technological potential, disruption of economic ties and infrastructure in the east of Ukraine. The post-war reconstruction of the economy should not only be a reconstruction to the pre-war state, it should be a deep modernization of it with an orientation towards the post-industrial model of its development. The key way to transform the structure of the economy should be to increase resource efficiency based on the introduction of energy-saving technologies in all areas of the economy and to move away from the raw material model. Key positions in the structure of the regional economy should be occupied by industries that ensure a new quality of economic growth (science-intensive industries and industries based on breakthrough innovative technologies). Strategically important for the development of the economy of the regions in the post-war period will be the development of such branches of industry as: mechanical engineering, alternative energy, chemical and pharmaceutical industry, IT sector. The main emphasis should be on the development of sectors with high added value.

The process of forming an effective structure of the economy should also provide for the creation of favorable conditions for the accelerated reproduction of industrial capital, since the process of modernization and cross-industry corporatization, as well as the level of high-tech development of industries, depends on this. It should also be emphasized that in order to form a new effective structure of the regional economy, the negative trend regarding the growing bias in investments in favor of organizational rather than production technologies must be overcome, which in turn inhibits innovative activity. It should be noted that the post-war transformation of the structure of the economy is possible only on the basis of significant capital injections (credit support and activation of private investments), the latest technologies and management know-how. However, a complete reformatting of the structure of the economy can take place only after the war ends and Ukraine receives reliable security guarantees.

Сергій Бурбело,
провідний економіст відділу проблем
міжрегіонального співробітництва,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.
Долішнього НАН України», Україна

АКТУАЛІЗОВАНИЙ ПЛАН ПОВОЄННИХ ДІЙ/ЗАХОДІВ (ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ІНШИХ СТЕЙКХОЛДЕРІВ) ІЗ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ОРДЛО ТА ЇХ РЕІНТЕГРАЦІЇ У ПРОСТІР УКРАЇНИ

Актуалізований план це сукупність дій та заходів, які мають бути здійснені органами влади та іншими стейкхолдерами з метою відновлення деокупованих територій окремих районів Донецької і Луганської областей та їх повторної інтеграції в єдиний правовий, інформаційний, соціально-економічний, культурний, освітній простір України після віднови територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаного державного кордону. Відновлення територіальної цілісності України відбувається воєнним шляхом, тому деокуповані території ОРДЛО неодмінно будуть знищуватися та мінуватися військовими РФ. Отже, деокуповані території ОРДЛО це пограбовані, зруйновані та заміновані території на сході країни, що межують з Росією та де проживають українці, які агресивно ставляться до України (більшість, але не всі). Тому, зважаючи на ці жорсткі умови, наявність актуалізованого Плану повоєнних дій/заходів – логічної послідовності організаційних, економічних, правових заходів – дозволить Координаційному штабу з питань деокупованих територій, органам влади та іншим стейкхолдерами забезпечити мінімальний рівень якості життя населення на деокупованих територіях окремих районів Донецької і Луганської областей. Державною установою «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України», зокрема її Луганською філією, розпочато процедуру актуалізації Плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад з урахуванням Візії повоєнного відродження України, яку було підготовлено Відділенням економіки Національної академії наук України. Слід зауважити, що початком реалізації Плану вважається день виходу ВСУ на державні кордони України з боку Донецької і Луганської областей. Актуалізований План має бути зосереджений на першому році, протягом якого слід здійснити або розпочати організаційні, економічні та правові заходи (must have) з метою встановлення меж територій з особливими умовами для розвитку та розроблення й запровадження там спеціальних економіко-правових механізмів господарювання.

Олександр Носирєв,
кандидат географічних наук, доцент кафедри
туризму і готельно-ресторанного бізнесу,
Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут», Україна

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ: СТРАТЕГІЯ ТА ПРІОРИТЕТИ

Відновлення туризму має стати важливим компонентом стратегії повоєнного економічного відновлення країни. У розробленні вітчизняної туристичної політики повоєнного періоду необхідно враховувати використання інструментів регіонального розвитку та державно-приватного партнерства.

Основними пріоритетами відновлення туристичної галузі в Україні у повоєнному майбутньому мають стати: включення розвитку туризму до програм соціально-економічної відбудови, проведення переговорів з міжнародними інвесторами, розроблення масштабних маркетингових кампаній з виходу на зовнішні ринки та відкриття туристичних офісів в інших країнах, створення регіональних туристичних програм, відновлення постраждалої туристичної інфраструктури, популяризація нестандартних форм туризму. Вже зараз необхідно розпочинати перемовини зі світовими готельними мережами та розроблювати стратегії перспективного розвитку індустрії туризму та гостинності.

Державна агенція з розвитку туризму (ДАРТ) уже запропонувала декілька напрямів, включаючи формулювання нових ідей, для внутрішнього туризму під гаслом «Чому ми подорожуємо Україною?». Після закінчення війни та повернення безпеки на сході України, ДАРТ має намір розвивати туризм в Донецькій та Луганській областях, розробляти туристичні програми, присвячені місцям військової слави та підвищувати роль туризму в усіх сферах суспільного життя.

Створення туристичної інфраструктури та розвиток галузі туризму може допомогти забезпечити зайнятість місцевого населення та створити додаткові робочі місця, підвищити ефективність використання готелів, ресторанів, сприяти відновленню культурно-розважальних заходів, а також сприяти залученню іноземного інвестиційного капіталу.

Необхідною умовою успішного відновлення туризму в Україні у повоєнний період виступатиме здатність країни провести ефективну маркетингову кампанію на зовнішніх ринках, що допоможе змінити бренд та сприйняття нашої країни як безпечної туристичної локації. Окрім того, у повоєнний період необхідно реально трансформувати туристичний ландшафт України, створюючи нові історичні пам'ятки та туристично привабливі об'єкти, розвивати військовий туризм та підвищувати роль туризму у національно-патріотичній стратегії розвитку суспільства.

Ольга Войтенко,
аспірантка, провідний інженер
відділу регіональної економічної політики,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України», Україна

АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ ПІДТРИМКИ СФЕРИ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Воєнна агресія Російської Федерації проти України значно вплинула на сферу культури та культурних послуг, змінивши акценти у їх розвитку. Внаслідок війни та міграції велика кількість підприємств та індивідуальних діячів галузі культури перемістились до більш безпечних територій України або за кордон, зумовивши таким чином нові реалії функціонування культури в регіонах країни. Це вплинуло як на виконавців, так і на аудиторії культурно-мистецьких та культурно-освітніх проєктів. З огляду на нові умови вельми важливою стає допомога органів регіональної влади та місцевого самоврядування у подоланні викликів війни в царині культури. Нові діячі культурного середовища (релоканти) потребують підтримки влади із залучення аудиторії до їх проєктів (вистав, концертів, виставок тощо). Таке інформаційне сприяння можуть надавати органи влади на місцях, зокрема в межах комунальних закладів. Ще одним важливим напрямом роботи є залучення українських культурних діячів – вимушених емігрантів до проєктів під протекцією українських органів державної влади за кордоном. Така співпраця з одного боку допоможе світові перебувати в контексті українського питання, а з іншого забезпечить неперервність зв'язку української творчої спільноти з Батьківщиною. Це слугуватиме підставою для повернення після стабілізації безпекової ситуації в країні. У час війни життєво необхідним інструментом для розвитку сфери культурних послуг є нетворкінг, що також вимагає особливої уваги з боку органів влади різних рівнів.

Аліна Андрощук,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка, Україна

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ

Українська система вищої освіти (СВО), хоч і зазнала суттєвих збитків через збройне вторгнення, проте встояла. Сума збитків, завданих війною інфраструктурі України, становить майже 136 млрд дол. США, з яких 8,2 млрд дол. США, або 6%, – це збитки освітній інфраструктурі. Органам влади частково вдалося виробити ефективні рішення для стабілізації СВО. У наданні допомоги освітянам вагомою є заслуга міжнародної спільноти. Комітет міністрів Ради Європи 14 грудня 2022 р. схвалив План дій для України «Стійкість, відновлення та реконструкція» на 2023–2026 рр., що передбачає надання підтримки та сприяння в посиленні спроможності органів управління освітою на національному, місцевому та інституційному рівнях. Україна напрацьовує зміст і концептуальне бачення відновлення та подальшої трансформації СВО з урахуванням наслідків війни. Проводиться робота з виявлення та фіксації збитків, завданих закладам вищої освіти (ЗВО) та освітянам, готуються аналітичні та експертні документи. Підготовлено аналітичний документ «Відбудова України: принципи та політика». На думку експертів, Україна буде змушена зосередитись у сфері освіти на (1) подоланні викликів воєнних руйнувань, (2) переосмисленні та виробленні нового бачення системи загалом для забезпечення її всебічного розвитку, (3) створенні позитивних умов для трансформації мережі закладів освіти, що відповідатиме соціальним та економічним потребам України, (4) підвищенні якості освіти, (5) підтримці забезпечення інноваційного навчального та дослідницького середовища, (6) посиленні співпраці зі стейкхолдерами різного рівня та впливовості. Для відновлення СВО в основу має бути покладено філософію переходу від кількості до якості, від швидких несистемних рішень до послідовної політики, від підпорядкування ЗВО різним державним органам до єдиної СВО. Цифровізація вищої освіти є серед беззаперечних пріоритетів МОН України, а цифровий контекст, інфраструктура та послуги для українських громадян – ключові вектори роботи щодо організації якісного онлайн- та змішаного навчання в університетах.

Марія Карп'як,

кандидатка економічних наук,
старша наукова співробітниця,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАНУ», Україна

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У ПРОЦЕСАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ

Людський капітал є основним стратегічним ресурсом держави, основою для зростання її спроможності як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках і загалом підґрунтям для соціально-економічного поступу суспільства. Розгортання на території України повномасштабної війни призвело до миттєвих змін демографічного становища держави. З початку війни з території України виїхало понад 6 млн осіб. Відповідно держава втратила значну частку свого людського капіталу, який надзвичайно потрібен для подальшої відбудови країни і відновлення її економічної спроможності. Тому пріоритетним завданням для України сьогодні є створення умов для збереження її людського капіталу, формування можливостей для його відтворення, а також реалізація ефективного сценарію управління ним як на національному, так і на регіональному рівнях.

Сучасна економічна політика держави вимагає посилення заходів не тільки військово-економічного, але й передусім соціально-культурного та морально-етичного розвитку людського капіталу всередині країни, зокрема ефективного стратегічного управління ним у процесах формування пріоритетів зовнішньоекономічної діяльності та євроатлантичної перспективи. Через це основними шляхами для збереження людського потенціалу держави, а також його подальшого відтворення вважаємо такі:

- формування умов для ефективної перекваліфікації осіб, які втратили роботу, і проведення ефективної та дієвої інформаційної кампанії на підтримку зміни професії (вочевидь з матеріальними стимулами від держави);
- запровадження окремої ініціативи за участю державно-приватного партнерства під назвою «Живи і працюй»;
- уведення державних субсидій (або безвідсоткових позик) для бізнесу під час створення нових робочих місць;
- створення системи взаємозв'язку з українцями, які проживають за кордоном. Передбачити можливість створення українських ЗМІ для регіонів, де є осередки української діаспори;
- використання діаспори для просування товарів. Створити систему комунікації посольств, ТПП чи інших структур, відповідальних за просування українських товарів на зовнішніх ринках.

Ігор Руденко,

магістр економіки, аспірант кафедри економічної теорії
та конкурентної політики,
Державний торговельно-економічний університет,
Україна

РИНОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

Післявоєнна відбудова та реконструкція України буде одним із наймасштабніших та найунікальніших явищ у Європі з часів Другої світової війни. Обсяги завдань та пріоритетів із відновлення та можливості сучасних інформаційних технологій формують виняткові виклики та, разом із тим, закладають підґрунтя для креативних шляхів їх вирішення.

Незважаючи на війну, Україна й надалі продовжує розвивати та вдосконалювати свій ринок інформаційних технологій та впроваджувати нові технології в економічну систему держави. За підсумками 2022 р., ІТ-ринок приніс економіці України рекордні 7,34 млрд дол. США експортної виручки, що на 400 млн дол. США, або 5,8%, більше порівняно з 2021 р. Водночас з початком повномасштабного вторгнення росії ринок інформаційних технологій зазнає негативного впливу від війни, а саме зменшується кількість вакансій на ринку праці через скорочення попиту на фахівців, а великі іноземні компанії на ринку частково переорієнтовуються на інші країни.

Тим не менш, сьогодні інформаційні технології стали економічною опорою України, а в майбутньому мають стати одним із ключових драйверів відбудови та розвитку держави із найзручнішими державними послугами для громадян і бізнесу, швидкісним Інтернетом і розвиненою цифровою економікою, найсучаснішою у світі системою кібербезпеки держави. Для успішної реалізації реконструкції та сталого розвитку України слід врахувати такі стратегічні цілі щодо розвитку ринку інформаційних технологій:

- відновлення та розвиток цифрової інфраструктури;
- розвиток цифрової економіки та післявоєнна відбудова України на основі відкритих даних;
- забезпечення доступу до якісних, доступних і зручних публічних послуг, цифрових рішень та електронної ідентифікації для населення та бізнесу;
- розвиток та посилення потенціалу національної системи кібербезпеки та стійкості цифрової інфраструктури загалом;
- розроблення комплексної загальнодержавної стратегії для ринку інформаційних технологій та створення національного консенсусу щодо їх ролі, очікуваного внеску в економічне зростання;
- створення сприятливих умов для бізнес-середовища на вітчизняному ринку інформаційних технологій.

Арсеній Янович,

аспірант, провідний інженер відділу регіональної економічної політики, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», Україна

ОБМЕЖЕННЯ РЕСУРСІВ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна, розв'язана РФ проти України в лютому 2022 року, перебуває в активній фазі, що наразі унеможливує проведення остаточної оцінки стану економіки регіонів. Проте очевидним є той факт, що існуючі пошкодження промислових потужностей, інфраструктури та сільськогосподарських угідь накладають суттєві обмеження на розвиток регіонів та планування їх післявоєнної відбудови. В умовах, що склалися в Україні унаслідок ведення активних бойових дій, постає питання не лише про обмеженість ресурсів, притаманну їм за визначенням, а й про відсутність умов щодо можливості використання наявних ресурсів. Перш за все така ситуація обумовлена суттєвою забрудненістю території держави боєприпасами та руйнуванням відповідної інфраструктури, що безпосередньо пов'язана із видобутком та переробкою певних видів природних ресурсів. Зазначені обмеження детермінують формування проактивної регіональної політики щодо мобілізації ресурсного потенціалу регіонів та вирішення проблем його продуктивного використання у майбутньому. Після відновлення територіальної цілісності України в міжнародно визнаних кордонах та остаточного підрахунку прямих та непрямих втрат, до яких призвела економіку регіонів України повномасштабна збройна агресія РФ, на жаль, постає питання щодо рентабельності відбудови багатьох зруйнованих суб'єктів господарювання, сіл та міст. Це призведе до зростання економічних диспропорцій між регіонами, зокрема в частині ресурсного забезпечення, і вимагатиме виваженої політики на державному, регіональному та місцевому рівнях щодо планування заходів із збереження та оптимізації використання трудових, природних, фінансових та інших ресурсів. У цьому контексті особливо важливим стане запровадження оцінювання продуктивності використання ресурсів відповідно до європейської практики.

Софія Жердієва,

студентка, Державний торговельно-економічний
університет, Україна

Андрій Олійник

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародного менеджменту,
Державний торговельно-економічний університет,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Проблема нерівномірного розвитку різних територій держави є актуальною повсякчас. Урбанізована місцевість більш схильна до розвитку бізнесу та, на відмінну від сільської, продукує більшу частку ВВП. Масова міграція у великі міста та різна якість життя в регіонах змушує уряди країн формувати регіональну політику.

Адекватна регіональна політика – це гарантія існування та неконфліктного розвитку держави. Метою державної регіональної політики є забезпечення високого рівня якості життя людини незалежно від місця її проживання.

На жаль, державна регіональна політика довго не привертала належну увагу уряду України, що спричинило розкол на схід та захід у 2004 році. Лише після наслідків Революції гідності було відновлено діяльність щодо регіональної політики, проте відкрита агресія РФ проти України переросла у тотальну війну.

Сучасна регіональна політика в період повоєнної реконструкції повинна фокусуватися на сильних сторонах, розкритті потенціалу унікальних активів та стратегії регіонального розвитку на рівні кожного регіону, запровадженні скоординованої системи багаторівневого управління регіональним розвитком.

Роль держави в регіональній політиці України полягає в забезпеченні всебічного сталого розвитку власних територій та фінансової підтримки відповідних регіональних ініціатив. На нашу думку, основними пріоритетами є: налагодження логістичних ланцюжків з Києвом та іноземними країнами, відновлення уражених територій (визначення об'єктивності відбудови території); відкриття виробничих структур для розробки та виготовлення передової військової техніки у Центральному та Західному макрорегіонах.

На нашу думку, основні стратегічні пріоритети регіональної політики України на сучасному етапі – згуртованість українського соціуму; зміцнення матеріально-фінансових основ місцевого самоврядування та використання нових форм міжрегіональної внутрішньої та зовнішньої взаємодії.

Богдан Титиш,
магістр економіки, аспірант,
Державний торговельно-економічний університет,
Україна

РОЛЬ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

Російське вторгнення 2022 року кинуло нові виклики економіці України, що не встигла оговтатись від карантинних обмежень 2020–2021 років. Зруйнована інфраструктура, знищені підприємства та заблоковані порти стали новою реальністю для економіки країни. Разом із тим економіка не зупинилась, а окремі напрями виробництва навіть наростили обсяги випуску. Це і є основним індикатором, який демонструє важливість бізнесу в повоєнній відбудові, оскільки він уже продемонстрував стійкість та гнучкість в умовах такого складного середовища.

Економічна конкуренція є важливим стимулом для розвитку та оптимізації бізнес-процесів. Особливої ваги вона набуває у поточних умовах, коли вплив населення задля безпеки свого життя та недоступність морських портів змушують українських виробників конкурувати із розвиненими та технологічно зрілими виробниками Європи. У цьому контексті перспективними є процеси модернізації та вдосконалення, переходу до виробництва із вищою доданою вартістю. Крім цього важливо забезпечити ринкове середовище від проявів недобросовісної конкуренції з боку як внутрішніх, так і зарубіжних учасників ринку. Недобросовісна конкуренція здатна встановлювати несправедливі ринкові бар'єри та заважати розвитку нових учасників ринку. Особливо болюче вона може проявлятися зараз, коли увага суспільства загалом прикута до інших процесів, що розгортаються на сході та півдні України. Відтак, подальший розвиток ринкового середовища через оптимізацію бюрократичних процедур та забезпечення справедливої судової системи є важливими пріоритетами для стимулювання розвитку здорової ринкової конкуренції та її подальшого сприятливого впливу на повоєнну відбудову країни.

Розділ 4. ВІДКРИТА НАУКА – ЧИННИК ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК СИЛЬНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРАЇНИ

Юрій Мелков,

доктор філософських наук, старший дослідник,
головний науковий співробітник
відділу дослідницької діяльності університетів,
Інститут вищої освіти НАПН України,
Україна

ВІДКРИТА НАУКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК СИЛЬНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРАЇНИ

Може здатися, що в умовах воєнного стану та в контексті питання повоєнного відновлення України тема академічних досліджень, а тим більше тематика такого окремого вектора їх розвитку, як «відкрита наука», не є вже настільки важливими для суспільства. Проте саме розвиток відкритої науки може виступати одним із факторів успішної розбудови України як сильної європейської країни. Наука має цінність і суспільну значимість не лише в суто практичному сенсі – як джерело інновацій і технологій, а й у гуманітарному – як певна особлива культура. Наука в цьому аспекті – це передусім демократична культура мислення. Сьогодні вона є потрібною не тільки й не стільки як ремесло професійних науковців, які займаються дослідженнями в межах своєї вузькоспеціалізованої тематики, а й як методологія постійного створення власного особистісного знання, притаманна кожній людині.

Саме наука служить утвердженню у суспільстві цінностей відкритості, демократичності, толерантності, екологічності, що сьогодні виступають фундаментом культурного буття всього людства. Наука виховує в людині вміння мислити критично і самостійно, вміння власними силами створювати нове знання, в тому числі за рахунок освоєння й інтерпретації величезних обсягів інформації, доступних завдяки комп'ютерним технологіям. Починаючи з Античності, ключовою характеристикою саме європейської культури було й залишається безкорисливе прагнення до істинного знання, що ґрунтується на вільному раціональному дискурсі та свободі академічного пошуку. Відкритість як ключова характеристика буття сучасної науки та суспільства загалом постає у цьому сенсі як історична детермінанта життєдіяльності кожної сильної європейської країни.

Олексій Сисоєв

кандидат економічних наук, доцент,
Гуманітарно-економічний університет у Лодзі,
Польща

ВІДКРИТА НАУКА ЯК ЧИННИК ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА

Глобальні катаклізми, погіршення екології вимагають пошуку засобів подолання негативних явищ цивілізаційної діяльності людства. Циркулярна економіка або економіка замкненого циклу, що виникла як відповідь на зростаюче споживання та накопичення великої кількості відходів, сконцентрована на продуктах і послугах, які мінімізують відходи та інші забруднення навколишнього середовища та змінюють класичну модель виробництва. Принципи циркулярної економіки значною мірою забезпечують виконання цілей сталого розвитку, що є важливим фактором повоєнного відновлення України. Вперше поняття «циркулярна економіка» було введено міжнародним Фондом Елен МакАртур (Ellen McArthur Foundation) у 2013 році. Основні принципи циркулярної економіки ґрунтуються на подовженні життєвого циклу продукції, відновленні ресурсів, переробці вторинної сировини, переході до відновлюваних джерел енергії. Циркулярна економіка вважається могутнім засобом вирішення економічних завдань і проблем навколишнього середовища. Європейською Комісією розроблено та прийнято «Пакет циркулярної економіки», що охоплює сукупність законодавчих ініціатив, цільових показників щодо перероблення відходів, технології зміни лінійної моделі економіки на кругову. За таких умов професійна підготовка фахівців із циркулярної економіки, спрямована на інноваційне вирішення виробничих проблем із урахуванням збереження навколишнього середовища та здоров'я населення набуває значної актуальності для повоєнного відновлення України.

Лідером у Європейському Союзі щодо впровадження циркулярної економіки та професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки є Фінляндська Республіка, в якій створено спеціальний інноваційний фонд (Sitra) переходу до циркулярної економіки, розроблено першу в світі національну дорожню карту циркулярної економіки (2016 р.). Досвід Фінляндії доводить, що циркулярна економіка не може бути прив'язана до однієї професії чи дисципліни. Циркулярна економіка – це міжсуспільна економічна модель, яка потрібна у сферах техніки, дизайну, військової справи та бізнесу. Успіх упровадження циркулярної економіки значною мірою залежить від просвіти населення. Саме тому відкрита наука, спрямована на підтримку досліджень із циркулярної економіки, їх популяризацію серед населення, формування мотивації до навчання циркулярної економіки, набуває ваги як відповідальний чинник повоєнного відновлення України на засадах сталого розвитку.

Тетяна Кармадонова,

кандидатка філософських наук,

старша наукова співробітниця,

Державна установа «Інститут досліджень науково-

технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва»,

Україна

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК ВІДКРИТОЇ НАУКИ В ІСПАНІЇ: МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Повномасштабне російське вторгнення в Україну серйозно вплинуло на сектор досліджень і розробок, уже зараз нам потрібно думати про те, як відбудувати Україну після війни. У цьому зв'язку вивчення досвіду зарубіжних країн є досить актуальним, доцільним на сьогоднішній день є також розгляд того, як принципи відкритої науки реалізуються в інших країнах і які проблеми та небезпеки виникають на цьому шляху. Вибір Іспанії не випадковий, адже це – одна з провідних країн Європи з розвитку практик відкритої науки, тому досвід Іспанії у цій галузі Україна може використати. Ось кілька прикладів того, що Україна може взяти для себе, використовуючи досвід впровадження практик відкритої науки в Іспанії: створення національного порталу відкритих даних, що забезпечує доступність наукових даних, публікацій та проєктів для наукової та громадської спільноти; проведення кампаній щодо підвищення обізнаності про відкриті практики у науці серед наукової спільноти, навчальних закладів, бізнесу та громадськості; використання відкритих платформ для публікації наукових статей та публікацій, щоб зробити їх доступними для широкої аудиторії та підвищити їх цитованість; підтримка наукових досліджень з використанням відкритих та доступних інструментів та технологій, таких як відкриті програмні забезпечення, бібліотеки та бази даних; розвиток міжнародного співробітництва в галузі науки та технологій, включаючи участь у проєктах Європейського Союзу, задля обміну знаннями та досвідом.

Спираючись на досвід та імплементуючи іспанські практики відкритої науки, Україна може стати більш відкритою та доступною в науковій сфері та підвищити якість наукових досліджень. Розвиток відкритої науки в Україні може зумовити збільшення інвестицій у наукові дослідження та інновації, а також покращення міжнародного співробітництва та обміну знаннями. Це допоможе українській економіці стати більш конкурентоспроможною та інноваційною, а також підвищити престиж України як наукової та технологічної держави у Європі та світі.

Тетяна Маматова,

докторка наук з державного управління, професорка
кафедри державного управління і місцевого
самоврядування, НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Ольга Матвєєва,

кандидатка державного управління, доцентка кафедри
державного управління і місцевого самоврядування, НТУ
«Дніпровська політехніка», Україна,
запрошена дослідниця Міжнародного Центру гендерних
студій ім. Марії Ягоди, Рурський університет Бохуму,
Німеччина

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ГРУПИ ДОСЛІДНИКІВ ІЗ ВИВЧЕННЯ ПРАКТИК ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС ЗА ПРИНЦИПАМИ «OPEN RESEARCH»

Відкрита наука зумовлює для галузі знань публічного управління можливості інтернаціоналізації досліджень, що сприяє прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку через ґрунтовну зміну поведінкових моделей у освіті та науці для подолання «розривів» між Україною та країнами ЄС у методах, технологіях та інноваціях.

НТУ «Дніпровська політехніка» всебічно підтримує ініціативи щодо слідування парадигмі «open research» у практичній площині. Зокрема, на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування за останні роки склалась практика розширення доступу до наукових матеріалів та інструментарію ведення досліджень на основі локальної громадської та міжнародної проєктної діяльності. Участь у розробленні стратегій територіальних громад та області, експертиза проєктних заявок, наукове консультування органів місцевого самоврядування з питань стратегічного розвитку сприяли формуванню відносин довіри із партнерськими організаціями самоврядування і громадського сектора. Це партнерство стало міцним підґрунтям для спільної проєктної діяльності із міжнародними партнерами, зокрема з великих університетів Естонії, Швеції та Німеччини.

У грудні 2022 р. у межах проєкту «Embracing Digitalization in the Academia: International Collaboration for Capacity Building and Innovation (EMDIAC)» сформовано унікальну міжнародну групу дослідників, до якої увійшли науково-педагогічні працівники з Linköping University (Швеція), НТУ «Дніпровська політехніка» (Україна) та Рурського університету Бохуму (Німеччина). Наразі розпочато перше спільне дослідження у сфері цифрової трансформації публічного управління в Україні в умовах воєнного стану. Група заснована і далі діятиме на принципах «open research». Новий формат, коли трансфер технологій проведення дослідження та оприлюднення його результатів здійснюється безпосередньо під час наукового проєкту, а також надання доступу до різноманітних ресурсів потужних європейських університетів, фактично «відкриває» українським учасникам науку. Апробація підходу надалі дозволить і іншим колегам теж скористатися «відкритим вікном можливостей».

Ігор Жилияєв,

доктор економічних наук, старший науковий
співробітник, головний науковий співробітник, Інститут
вищої освіти Національної академії педагогічних наук
України, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ

Послідовно реалізуючи принципи академічної свободи, інституційної автономії, відкритої науки та відкритих даних, європейські країни чітко розуміють небезпеку недоброякісної конкуренції у сфері досліджень та інновацій. Посилення геополітичної напруженості актуалізує врахування негативних наслідків процесів наукової співпраці з іноземними дослідниками, які порушують згадані принципи, роблять спроби іноземного втручання в наукову діяльність дослідників та їхніх організацій. Генеральний директорат із досліджень та інновацій Європейської Комісії у робочому документі щодо боротьби з іноземним втручанням у дослідженнях та інноваціях визначає іноземне втручання як діяльність, що здійснюється іноземним актором на державному рівні або від його імені, яка є примусовою, прихованою, оманливою або корупційною та суперечить суверенітету, цінностям та інтересам Європейського Союзу.

Документ зауважує, дає рекомендації та містить інструменти щодо того, як дослідницькі та інноваційні суб'єкти (R&I) мають боротися з іноземним втручанням у чотирьох сферах: цінності, управління, партнерства та кібербезпеки. Можуть використовуватися такі тактики іноземного втручання, як: політичний тиск на осіб, які приймають стратегічні рішення; фінансова підтримка у вигляді інвестицій, пожертвувань, фінансування та позик; цифрові втручання, що порушують кібербезпеку; поширення дезінформації або сприяння іноземним інтересам. Іноземне втручання формує гібридну загрозу, за якою іноземні суб'єкти та їхні довірені особи розгортають широкий спектр звичайних і нетрадиційних тактик для досягнення своїх цілей серед дослідників університетів та дослідницьких організацій. Фактично ЄС рекомендує дотримуватися керівного принципу «максимально відкриті, закриті настільки, наскільки це необхідно (as open as possible, as closed as necessary)». Україні в науковій політиці, спрямованій на приєднання до нового Європейського дослідницького простору, варто активізувати протидію іноземному втручання, враховуючи відповідний європейський досвід.

Олена Слободянюк,

кандидатка педагогічних наук,
завідувачка відділу науково-організаційної та кадрової
роботи, Інститут вищої освіти Національної академії
педагогічних наук України,
Україна

СОЛІДАРНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «ВІДКРИТА НАУКА»

Відновлення України у післявоєнний час стане викликом для вітчизняної науки. Якісні дослідження сприятимуть процесу відновлення спроможності держави. Одним з інструментів якісних досліджень є імплементація принципів відкритої науки, що передбачають: відкритість даних; розроблення показників оцінювання якості (а не кількості) та впливу досліджень; вільний доступ до рецензованих наукових публікацій; сприяння обміну результатами, навіть на проміжних етапах дослідження; оцінювання наукової кар'єри дослідників з урахуванням визнання ними принципів відкритої науки; дотримання науковцями стандартів дослідницької доброчесності; розвиток Європейської хмари відкритої науки як об'єднаної екосистеми інфраструктур даних досліджень; забезпечення можливості широкої громадськості зробити значний внесок у виробництво наукових знань у Європі.

Співпраця науковців, їхня мобільність потребуватиме, незалежно від географічної, культурологічної, соціальної чи гендерної специфіки, єдиних підходів, заснованих на фундаментальних етичних принципах. Дослідницька доброчесність є етичною компонентою наукового пошуку, зокрема відкритої науки. У ряді європейських документів дослідницька доброчесність представлена як виконання дослідження відповідно до найвищих стандартів професіоналізму, сумлінності та з урахуванням етичних принципів. Наукова спільнота потребує солідарності щодо етичних, професійних та дослідницьких стандартів.

Солідарність (у значенні «колегіальність») зміцнює принципи поваги та залученості, співробітництва та комунікації, цінності індивідуального внеску в загальний результат. Принцип солідарності, поряд із відповідальністю, чесністю, підзвітністю, професіоналізмом та управлінням є одним із фундаментальних принципів, який має бути задекларований у політиці, стратегії розвитку університетів, наукових установ.

Viktor Zinchenko,

Doctor of Science (Philosophical), Senior Researcher,
Principal Researcher Department of University Research
Activities of the Institute of Higher Education of the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine, Ukraine

MODELS AND CONCEPTS OF SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN AND GLOBAL STRATEGY OF OPEN SCIENCE

The study highlights one of the main goals of scientific indicators and data elaboration in the context of sustainable development of society and internationalization of institutions of higher education and science in Ukraine – their inclusion in the global scientific and educational system due to the activity of relevant scientific communities, teams of scientists, researchers and their scientific works as new ideas developments, innovations and their rating according to certain objective indicators.

In recent decades, there has been further integration in the world, the development of trends towards the joint solution of social, research and economic tasks by countries-participants. Another difference is connected with the scientific and technological revolution and the formation of the "information society". The globalization is an objective and inevitable process of our time, which can be slowed down by means of economic policy (which happens in a number of cases), but cannot be stopped or "cancelled", since this is an imperative requirement of modern society and scientific and technological progress.

The scientific system, and its various components and implementations, in particular, the «Open Science» strategy, the so-called "databases", is a global research, analytical, comparative ranking, bibliographic and abstract system of research data, a tool for tracking the citation of scientific publications and other results of scientific and research activities. The scientific system of open research data is also a search system that generates statistics characterizing the state and dynamics of necessary requirements and indicators, activities and indices of the influence of the activities of individual scientists and research organizations. The emergence of research and scientometric systems, platforms is a natural phenomenon in the development of society – it is, on the one hand, an attempt to measure abstract matters, and on the other, a result of in-depth analysis, characterized by certain quantitative features. Scientific research causes the accelerated development of technologies, so at a certain stage it became necessary to evaluate, that is, to measure the significance of a scientist's personal research contribution to the development of a certain field of research. As this need was felt in different countries with a relatively short time difference, various research technologies were invented and developed in the context of the overall Open Science strategy.

Валерій Дубко,

професор, доктор фізико-математичних наук

Віктор Распопов,

кандидат фізико-математичних наук, доцент, старший науковий співробітник, Інститут кібернетики імені В.М.

Глушкова НАН України, Україна

Вадим Семяновський,

кандидат фізико-математичних наук, доцент, експерт-консультант, Науково-навчальний центр прикладної

інформатики НАН України, Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ КОЛАБОРАЦІЇ ДОСЛІДНИКІВ ВІДКРИТИХ ЕВОЛЮЦІОНУЮЧИХ СИСТЕМ У ПОВОЄННІЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Результати 1992–2022 рр. теоретичних і науково-практичних досліджень міжнародного колективу науковців «Відкриті еволюціонуючі системи» (ВЕС) обґрунтовують тезу, що повоєнна Україна потребуватиме не реконструкції, а саме інноваційного перетворення всієї сфери соціально-економічного життя, з урахуванням взаємовідносин із державами, з якими країна межує, а також із наймогутнішими економіками світу, що визначатимуть подальший сталий розвиток сучасної технологічної цивілізації.

Принципова відмінність відкритої системи від замкнутої полягає в тому, що циркулюючі в ній потоки – фінансові, матеріальні, інформаційні, енергетичні, людські – за обсягами співмірні з потоками, якими вона обмінюється із зовнішнім середовищем. Сучасним інструментом дослідження і прогнозу ВЕС є моделювання (вербальне, комп'ютерно-математичне тощо). Логіко-математичний аналіз ВЕС свідчить: довільну систему лише на певних просторово-часових інтервалах можна розглядати як замкнену. Неповна інформаційна визначеність потоків і взаємодій вимагає використовувати стохастичні динамічні моделі при прогнозуванні майбутнього реальних соціально-економічних ВЕС. Математиками доведено: за проектування та керування такими системами спиратися лише на середні характеристики – це хибний підхід, який призводить, хоч і з незначною ймовірністю, до неминучості катастроф. Між тим математична теорія самоорганізації вказує на можливість існування стабільних структур навіть при суттєвих збуреннях, а виключення збурень призводить до зникнення цих структур. Тобто збурення є невід'ємною умовою їх існування.

Спираючись на дієвий приклад організації науки, освіти та економіки Ізраїлю, та на висновки математичної теорії стохастичних відкритих систем, стверджуємо, що принципи та методи реалізації програми відродження та інноваційного розвитку соціально-економічних структур можливі й у сьогоденній Україні. Подальше регулярне проведення циклу міжнародних конференцій ВЕС дозволить здійснювати соціально-економічні трансформації й у повоєнній Україні з адаптивним урахуванням міжнародного науково-практичного досвіду.

Ірина Драч,

докторка педагогічних наук, професорка, директорка
Інституту вищої освіти Національної академії
педагогічних наук України, Україна

Ольга Петроє,

докторка наук з державного управління, професорка,
завідувачка відділу дослідницької діяльності
університетів, Інститут вищої освіти НАПН України,
Україна

ГОТОВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО ДО ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ НАУКИ: СОЦІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

Завдання забезпечення ефективного функціонування українських ЗВО в умовах відкритої науки, що активно впроваджується в ЄДП та ЄПВО, є невідкладним і надзвичайно важливим. Готовність до трансформаційних перетворень, активне впровадження національної та інституційної політики, розвиток е-інфраструктури відкритої науки мають ключове значення для відновлення науково-освітнього потенціалу українських ЗВО, посилення їх спроможності до активної участі у процесах відновлення України та її розбудови як сильної європейської країни.

За результатами всеукраїнського опитування «Відкрита наука в закладах вищої освіти України», проведеного Інститутом вищої освіти Національної академії педагогічних наук України з 21 березня по 3 квітня 2023 року серед керівників закладів та структурних підрозділів, науково-педагогічних і наукових працівників, працівників бібліотек, IT-працівників ЗВО України (усього 1517 респондентів із понад 110 ЗВО – окрім окупованих територій Криму і Донбасу), готовність українських ЗВО до ефективного функціонування в умовах відкритої науки суттєво різниться залежно від профілю (класичного, аграрного, гуманітарного, економічного та ін.), галузі знань, форми власності та масштабу ЗВО.

Важливим у цьому контексті є врахування отриманих результатів опитування для формування та реалізації ефективної політики національного та інституційного рівнів із розвитку відкритої науки, розбудови дослідницької е-інфраструктури ЗВО (для забезпечення відкритого доступу до публікацій; зберігання та управління відкритими даними досліджень; професійного розвитку науково-педагогічних працівників з питань відкритої науки; підвищення дослідницької відповідальності та доброчесності; оцінювання результатів досліджень; розвитку громадянської науки) з урахуванням можливостей та загроз використання штучного інтелекту у наукових дослідженнях.

Валентин Верьовкін,

кандидат філологічних наук, головний державний

інспектор, Державна податкова служба України, Україна

МАСОВІ ВІДКРИТІ ОНЛАЙН-КУРСИ ЯК РУШІЇ РОЗБУДОВИ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Масові відкриті онлайн-курси (англ. Massive open online courses – MOOC) не завжди є просто навчальним матеріалом. Здебільшого це готове знання, що пройшло тестування та готове до впровадження. Ці курси допомагають не тільки зекономити час, а й дають достатні знання людям, які не є професіоналами у певній галузі. Наразі MOOC – це спосіб комунікації та передачі знань, механізм фіксування наукового знання в історії та його подальша розробка. Звісно, може бути порушене питання академічної доброчесності, але, як добре знаємо з історії, в принципі так створювалася не тільки наука, а й література – один створював жанр, інші переймали та упродовж періоду відтворювали цей процес, що й формував епоху.

Для прикладу нами було розглянуто курс Міжнародного валютного фонду «Прогнозування та аналіз доходів». Не секрет, що подібні інструменти добре зарекомендували себе в бізнесі, особливо в загальному та антикризовому менеджменті. Оскільки відновлення та розбудова України як сильної європейської країни потребуватиме значних капіталовкладень, то використання інструментів прогнозування та аналізу є необхідним не тільки для відновлення, це стане фактором, який вказуватиме, що Україна рухається європейським вектором.

На нашу думку, одним з основних елементів запоруки відбудови країни стануть доходи, до основного виду надходжень яких належатимуть податкові надходження та міжнародна підтримка. Тому використання інструментів прогнозування податкових надходжень – так само, як і їх аналіз – повинно стати дієвим інструментом для вибору подальшого курсу країни та реагування на непередбачувані виклики. Звісно Україна використовує сучасні моделі прогнозування макропоказників із використанням методів математичної статистики з побудовою багатофакторних лінійних та нелінійних регресійних моделей, які дають змогу оцінити рівень статистичного зв'язку. Але, на нашу думку, ці методи не завжди користуються популярністю у зв'язку з використанням складного математичного інструментарію. Тому формування відкритості та доступності розуміння таких знань буде запорукою не тільки повоєнного відновлення та розбудови України як сильної європейської країни, а й фактором успішного розвитку сьогодення.

Юлія Носенко,

кандидатка педагогічних наук, старша наукова
співробітниця, провідна наукова співробітниця, Інститут
цифровізації освіти НАПН України, Україна

ВИКЛИКИ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ЧАСУ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ

Нині усі сфери життєдіяльності в Україні перебувають у кризовому періоді і змушені долати багато труднощів. Відповідальність, міжнародна солідарність, відкритість, інклюзивність, мобільність, гнучкість – ці принципи мають стати центральними для покращення підтримки наукових систем у світі, зокрема й української науки, що зазнала критичного впливу від повномасштабної воєнної агресії.

Серед викликів, що постають перед науковим і науково-освітнім сектором України в умовах воєнного стану, варто відзначити:

- необхідність формування «кризових» психологів, консультантів та ін., здатних працювати над вирішенням особистісних проблем (корекція негативних психічних станів, спричинених воєнною агресією),

- необхідність формування «кризових» фахівців – управлінців, менеджерів, здатних працювати стосовно вирішення організаційних проблем (організація навчання переміщених осіб, переміщення наукових установ та закладів освіти, підтримка зв'язку з фахівцями (дослідниками та педагогами), які виїхали за кордон тощо);

- необхідність підтримки наукових і науково-педагогічних колективів – переміщених та тих, що перебувають на тимчасово окупованих територіях (надання консультативної підтримки, розроблення механізмів для заохочення дослідників, які виїхали за кордон, до повернення на Батьківщину, регулювання можливості співробітників працювати віддалено тощо);

- необхідність надання точкової грантової підтримки наукових колективам (створення банку фондів, що можуть надати підтримку для здійснення досліджень, а також започаткування фонду для підтримки досліджень в умовах воєнного стану та ін.);

- необхідність створення національної експертної групи із залученням фахівців різних рівнів, для вироблення стратегії, розроблення рекомендацій щодо виведення вітчизняної науки з кризового стану у воєнний та повоєнний час.

Синергія зусиль політичного, економічного, наукового, освітнього, громадського та ін. секторів, вивчення закордонного досвіду, у т.ч. залучення міжнародних експертів, консультантів сприятимуть зміцненню вітчизняної науки, долаттю воєнної та повоєнної кризи, подальшому розвитку на засадах відкритості, прозорості, відповідальності.

Ольга Миросєді,

студентка, Харківський національний університет імені
В.Н. Каразіна, Україна

ВІДКРИТА НАУКА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

На сьогодні надзвичайно актуальним постає питання повоєнного відновлення та розбудови України. Воєнні дії призвели до занепаду різних сфер економіки, тому важливим є впровадження дієвих заходів задля її відновлення. Україна може стати сильною європейською країною, але для цього необхідні ефективні дії, що допоможуть у повоєнній відбудові. Тож вкрай актуально використовувати відкриту науку, що у вирішенні наявних завдань має низку переваг.

Насамперед це сприятиме розвитку української економічної науки, адже українські вчені матимуть можливість отримати важливу інформацію для їхніх досліджень із відкритих джерел, а також публікувати свої роботи у найбільш авторитетних фахових виданнях, що допоможе популяризувати українську науку і за кордоном. Також вітчизняні науковці матимуть доступ до зарубіжних наукових досліджень саме з питань повоєнного відновлення країни, що допоможе створити власні ефективні напрацювання з розбудови України. Окрім цього, у багатьох європейських державах економічна наука вже давно стала арсеналом інструментів економічної політики, однак Україна лише починає їх наздоганяти. Втілення принципів відкритої науки допоможе запровадженню європейських наукових стандартів, що сприятиме кращому розвитку науки та включенню України до середовища розвинених європейських держав.

Таким чином, відкрита наука має вагоме значення з точки зору наукового внеску у розбудову України. Тому сьогодні вкрай важливо долучатись до наукового середовища, яке сприятиме розвитку економічної науки нашої держави, а також допоможе їй відновитись та стати сильною європейською країною.

Маргарита Ситник,

студентка, Харківський національний університет імені

В. Н. Каразіна, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДКРИТОЇ НАУКИ ЯК ЧИННИКА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Відкрита наука може стати важливим чинником післявоєнного відновлення та розвитку України як сильної європейської країни. Світова практика показує, що надання наукових досліджень та інформації у вільний доступ зумовило зміцнення співпраці вчених та прискорення наукового прогресу.

Завдяки розвитку відкритої науки як однієї зі складових механізму післявоєнного відновлення України відбудеться низка позитивних змін.

По-перше – сприяння розвитку співпраці між українськими та міжнародними дослідниками. А це, у свою чергу, має зумовити розширення обміну знаннями, навичками, технологіями та розроблення спільних інноваційних рішень нагальних проблем.

По-друге – підвищення ефективності досліджень, а саме: дозволивши науковцям удосконалювати роботу один одного, спостерігатиметься мінімізація дублювання досліджень. Це допоможе заощадити час і ресурси, які особливо важливі у післявоєнний період.

По-третє – спрямування маркетингової політики на суб'єкти світового ринку. Ефективна реклама українських дослідників, їхніх досягнень, розробок, ідей, винаходів тощо допоможе залучити міжнародних інвесторів та додаткове фінансування, а також посилити партнерство з іншими країнами.

По-четверте – стимулювання інновацій. Відкрита наука також може сприяти створенню інновацій, надаючи вченим доступ до ширшого спектра статистичних даних і результатів досліджень, що слугуватиме потужним поштовхом розвитку новітніх продуктів і послуг, стимулюючи господарство держави.

Отже, відкрита наука може стати пріоритетним напрямом у післявоєнному відновленні та розвитку України, шляхом сприяння співпраці, інноваціям, підвищенню ефективності досліджень, реалізації міжнародної маркетингової політики. За реформ щодо відкритої науки держава зможе позиціонувати себе як сильного гравця у світовій науковій спільноті та зробити вагомий внесок у розвиток світової науки.

Розділ 5. РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ІНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Yaroslav Zhelobyts'kyi,
master, Postgraduate student of the Department
of Economics and Competition Policy,
State university of trade and economics,
Ukraine

Iryna Shtunder,
Doctor of Sciences in Economics,
Professor of the Department of Economics and
Competition Policy,
State university of trade and economics,
Ukraine

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY IN IMPLEMENTING THE TASKS OF MODERNIZATION INSTITUTIONAL DETERMINANTS THE VALUE PRIORITIES OF POSTWAR RECONSTRUCTION

Ukraine, a country with a fairly large population, is a potential leader in Eastern Europe. The prospective postwar reconstruction of the country is an important task for the development of the economy and the improvement of the quality of life of citizens. Civil society have a key role in this process.

One of the main roles of Ukrainian civil society is to ensure democracy and transparency in government activities; the development of public institutions, which are key in the prospective postwar reconstruction of the country; and to support international relations and cooperation, because Ukraine as a state needs to attract international aid and support. This is achieved through the active participation of citizens in the political life of the country, their control over the activities of the government, and their involvement in making important decisions. Civil society can also be a driver of reforms in the areas of health care, education, and social protection.

In general, civil society has great potential to ensure the successful implementation of the tasks of the postwar reconstruction of Ukraine. This is possible through the active participation of citizens in political life, ensuring the development of public institutions, and supporting international cooperation. It is important that the country's government opens opportunities for interaction with civil society and ensures transparency and democracy in the process of implementing postwar reconstruction. Thus, it is possible to create a powerful community that will ensure the sustainable development of the country and ensures a high quality of life for citizens.

Артем Синюченко,
магістр, аспірант кафедри політології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Україна

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПОДОЛАННІ ВИКЛИКІВ ПРЕКАРИЗАЦІЇ

Новітній етап розвитку характеризується зламом технологічних епох. Зокрема, змінюється структура попиту роботодавців на професії, зростає частка так званого структурного безробіття, перспективи щодо зайнятості та доходів для існуючих працівників та тих, хто лише вступає у працездатний вік, стають дедалі хиткими та примарними.

У соціальній структурі збільшується частка осіб, чия класова ідентичність розмивається, як і впевненість у майбутньому. Ідеться про процеси класової маргіналізації та прекарізації частини населення. Масштаби прекарізації зростатимуть і надалі, відтак необхідні активні кроки щодо інтеграції маргіналізованих прошарків населення в суспільно-політичні процеси.

Однією з перспективних практик інтеграції може стати демократична «альтерполітика». Йдеться про різні формати активностей громадянського суспільства за межами традиційних політичних інститутів. Вона передбачає розрив будь-якого зв'язку із заявленими політичними традиціями та ідентифікується як така, що підтримує відкритість, різноманітність, демократію, засновану на зібраннях, увагу до процесу, егалітаризм, префігурацію, роботу в щоденному житті поряд із масовою мобілізацією та взаємодією з установами для здійснення змін. Саме альтерполітика – як вияв ініціативи та потуги громадянського суспільства – може прийти на заміну усталеним інститутам, які нехтують тими перехідними змінами та процесами, що наразі переживають суспільства. Про це свідчать як успіхи одного із перших та резонансних на межі тисячоліть виявів активності громадянського суспільства у понад 50 000 осіб на «Битві в Сієтлі» 1999 року з антиглобалізаційними закликами, так і нинішні протести у Франції 2023 року, масштаби яких доходять до мільйона незадоволених, які прагнуть протидіяти подальшому ускладненню умов життя та праці та перспективам подальшої прекарізації в сучасній Європі.

Ганна Дугінець,

докторка економічних наук, професорка, завідувачка
кафедри світової економіки, Державний торговельно-
економічний університет, Україна

Костянтин Ніжейко,

голова ГО «Міжнародна асоціація майбутнього України»,
Україна

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПЛАТФОРМИ У ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДІ В ЄС

Уже понад рік кожен українець наближає Перемогу – роблячи те, що вміє найкраще. Саме в такий єдності полягає українська сила та незламність. Окремої пошани заслуговують представники українського громадянського суспільства, які перебувають за кордоном: ті, хто виїхав, рятуючи близьких; ті, у кого немає, куди повертатися; ті, хто навчалися або до війни працювали в різних куточках світу. Один з прикладів роботи громади за кордоном – допомога українським біженцям у Німеччині. В Берліні українські волонтери майже без допомоги з боку німецького уряду зустрічали, годували та допомагали із розміщенням тим, хто прибував на евакуаційних потягах з України у березні–квітні 2022 року. Волонтерські організації продовжують допомагати із забезпеченням гуманітарних потреб українців як за кордоном, так і в Україні, збираючи кошти та прямі пожертви.

Інший приклад – отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС. Важливий внесок в те, що уряди європейських країн дійшли у цьому питанні згоди, зробили численні мітинги та демонстрації в різних країнах на підтримку України. Кожен українець по всьому світу може стати правдивим джерелом інформації про війну в Україні, і кинути виклик російській брехливій пропаганді. Постійне поширення правди, врахування особливостей сприйняття інформації іноземцями є дуже важливою справою.

Крім того, європейці спостерігають зростання цін на енергоносії та збільшення вартості прожиткового мінімуму. Багато хто поспішає звинуватити в цьому війну і хоче, щоб ЄС підштовхнув Україну до переговорів з агресором. І це є свідченням того, що російська пропаганда працює ефективно. Чим довше триває війна, тим більше послаблюється симпатія до українців. Тому головне зараз постійно викривати брехливість російської пропаганди, протиставляти їй правдиві факти. Європейцям слід розуміти, що жити їм стає менш комфортно через рф, а не через Україну. Довести, що Україна зараз виборює не лише власну свободу, а й боронить демократичні та цивілізаційні цінності всієї Європи, світу – це головне завдання української громадянської платформи у протистоянні російській пропаганді в ЄС.

Ірина Новак,

кандидатка економічних наук, старша наукова
співробітниця, провідна наукова співробітниця, Інститут
демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи
НАН України, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ГІДНОЇ ПРАЦІ

Доповідь МБП «Зайнятість і гідна праця в цілях забезпечення миру і життєстійкості: рекомендація 1944 року про зайнятість у період переходу від війни до миру» (2015 р.) наголошує, що трудове законодавство і регулювання праці часто є однією з жертв кризових ситуацій, особливо в умовах воєнного стану, коли основні трудові права, норми і гарантії звужуються або їх не дотримуються. Саме тому при виході з кризи необхідно, щоб трудове законодавство застосовувалося для зміцнення права на зайнятість і гідну працю. МОП вважає, що в країнах, які зазнали впливу конфліктів, важливими є спільні зусилля та реагування соціальних партнерів з економічного відновлення і створення робочих місць, захисту прав та інтересів усіх працівників, забезпечення загального доступу до соціального захисту для всіх працівників, відновлення та зміцнення соціального діалогу. Здійснювані на етапі відновлення заходи за цими напрямками мають стати предметом колективних переговорів, а робочі місця створюватися таким чином, щоб згодом вони сприяли переходу до формальної економіки. Для зміцнення здатності суспільства протистояти зовнішнім шокам у центрі уваги соціальних партнерів повинні перебувати питання антикризового реагування. Ключове значення соціального діалогу в період відновлення економіки вимагає зміцнення потенціалу соціальних партнерів, налагодження тісної співпраці з іншими організаціями громадянського суспільства. З огляду на це пріоритетними напрямками участі соціальних партнерів у повоєнному відновленні України є розширення соціального діалогу, активізація спільних дій, включення до порядку денного колективних переговорів питань реагування на кризові ситуації, зміцнення потенціалу організацій працівників і роботодавців, посилення взаємодії з місцевими органами влади та організаціями громадянського суспільства.

Анастасія Пришляк,
студентка, Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

Одним із суб'єктів національної системи стійкості України справедливо визначено інститути громадянського суспільства, які разом з іншими суб'єктами гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави.

Науковці та практики акцентують увагу на значущості українського громадянського суспільства України загалом та волонтерського руху зокрема щодо надання якісних та своєчасних соціальних послуг, медико-психологічної реабілітації та соціальної адаптації учасникам бойових дій, цивільному населенню, у т.ч. ВПО.

Найбільш затребуваними соціальними послугами наразі є «догляд вдома» та «натуральна допомога». Результати дослідження соціальної роботи в територіальних громадах до та під час воєнного стану переконують, що після запровадження воєнного стану попит на ці послуги зріс у 2–4 рази.

Між тим діюча система надання соціальних послуг в Україні не забезпечує якісну й сучасну допомогу всім, хто цього потребує. Основною проблемою є недостатнє надання соціальних послуг органами влади та органами місцевого самоврядування. Серед причин цього: недоліки в роботі соціальних служб, брак знання відповідних процедур, недостатність коштів, закладених у державному та місцевих бюджетах, обмежений досвід органів влади.

Наслідком цього, серед іншого, є нерівномірний доступ громадян до соціальних послуг у територіальних громадах, що негативно впливає на життєдіяльність суспільства та його здатність протистояти загрозам, діяти в кризових ситуаціях.

Шляхом вирішення цих проблем може бути запозичення позитивного зарубіжного досвіду, а саме модернізація самої системи надання послуг через більш активне й різностороннє залучення неурядових організацій до надання соціальних послуг.

Anton Rudui,
Independent Researcher,
Ukraine

COLLABORATION BETWEEN CIVIL SOCIETY AND GOVERNMENT INSTITUTIONS FOR EFFECTIVE INSTITUTIONAL MODERNIZATION

Institutional modernization is a critical process that involves improving the functioning of government institutions and adapting them to changing societal needs. The role of civil society in this process is paramount, as it can mobilize and engage citizens to ensure accountability, transparency, and good governance. Civil society organizations can monitor the work of government institutions, identify instances of corruption and negligence, and advocate for citizen rights. They can also provide expert support and advice to policymakers, develop projects and petitions, and organize conferences and roundtable discussions. Furthermore, civil society can act as a catalyst for change in the political and cultural life of a country, fostering dialogue and shaping public opinion.

The success of institutional modernization largely depends on the participation and collaboration of civil society organizations. Civil society can ensure that government institutions are responsive to societal needs and challenges, thereby enhancing their legitimacy and effectiveness. Through civic engagement and activism, civil society can hold government officials accountable and demand transparency and integrity in their operations. Additionally, civil society can provide valuable expertise and insights to policymakers in areas such as law enforcement, taxation, healthcare, and education. This collaboration can lead to the development and implementation of more effective policies and reforms. Furthermore, civil society can contribute to the promotion of democratic values, human rights, and social justice, creating a more inclusive and equitable society.

Софія Колесніченко,
студентка, Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна, Україна

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУТІВ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ

Уже сьогодні українці мають готуватися до повоєнної відбудови. Інституційна модернізація є головною складовою процесу відбудови - процесу, що сам по собі не є точною реконструкцією держави до довоєнного стану. У процесі модернізації значну роль відіграє громадянське суспільство.

Інституційна модернізація для України означає продовження трансформацій, курс на які взято з часів Революції гідності, – розвиток сучасної демократії без корупції, що стане передумовою членства в ЄС.

Сьогодні питання боротьби з корупцією постає дуже гостро. Парадокс полягає в тому, що корупція підриває довіру в суспільстві, а дефіцит довіри породжує корупцію. Результати дослідження Центру Разумкова за 2021 рік демонструють, що у топі недовіри серед українців: уряд (не довіряють 81,5% респондентів), чиновники (76%), ВРУ (75%), суди (74%), політичні партії (72%), прокуратура (71%), комерційні банкам (71%) та НАБУ (70%).

Ця статистика свідчить про проблеми корупції в судах та необхідність ефективного антикорупційного механізму. Тому вважаємо, що в Україні не повинен повторитися провал судової реформи. Відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів (конкурс до якої майже завершився) та Вищої ради правосуддя (членів якої перевіряє на доброчесність нещодавно сформована Етична рада), по-перше, допоможе громадським організаціям сформувати новий склад Громадської ради доброчесності – механізму залучення громадськості до оцінювання доброчесності майбутніх та чинних суддів, а по-друге, дасть підґрунтя для створення працюючого Вищого антикорупційного суду та очищення від корупції у судових інституціях, зокрема у Верховному суді України.

Отже, громадське суспільство сприятиме реалізації завдань інституційної модернізації шляхом боротьби з корупцією – як "дрібною", так і в інститутах судової гілки влади.

Alina Androschuk,
student, State University of Trade and Economics,
Ukraine

INVOLVEMENT OF YOUTH IN THE PROCESS OF INSTITUTIONAL MODERNIZATION

Youth is the future of the country. Involvement of youth in the process of institutional modernization and development of civic consciousness is a step towards ensuring sustainable development of the country in the future. Young people can become active participants in this process and ensure the sustainability of institutions that guarantee the country's economic and social progress and lead to an improvement in the economic and social situation. Young generations have a great influence on the country's decentralization processes. Young people, possessing new modern ideas and views, can bring a fresh perspective to old problems and offer non-standard solutions. It is this that leads to the formation of new values and principles, which is necessary for the stability and development of society.

By actively participating in the development of democratic institutions and processes, young people can become an important factor of stability in society. Involving young people in the development and implementation of institutional modernization projects can contribute to their development and formation as professionals in the field of public administration and public organizations. In addition, it will allow young people to contribute to the development of society and increase their confidence in their own abilities. Programs and policies aimed at supporting and developing young people will help a lot in this. In the developed countries of the EU. Among such programs, the most common are the following: Erasmus+, the European Peace Corps, the European Initiative for the Transparency of Youth Organizations (Youth Wiki), the Youth Guarantee. These projects provide useful experience, skills and knowledge, many opportunities, offer grants for training and internships, volunteering, help to find and participate in projects and initiatives aimed at modernization.

Young people with new knowledge and approaches can help find non-standard solutions to solve old problems. Involvement of youth in institutional modernization and development of civic consciousness is a key element in creating a future stable and prosperous society. This is the most active and innovative group of the population, so their opinion and participation in the processes of institutional modernization can reflect the needs and desires of the future society. Involving young people in these processes can help solve the complex problems and challenges facing today's society and help create a future that meets the needs of all its citizens.

Наукове видання

**МІЖНАРОДНИЙ ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ
ЕКОНОМІКИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

27 квітня 2023 р.

Відповідальна за випуск *Ірина Бажал*,
Комп'ютерна верстка *Олександра Курбет*

Підписано у світ 10.05.2023 р.
Об'єм даних 1,15 Мб

Відділ економічної історії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011
тел. (044) 280-84-07
E-mail: economistori@ukr.net